

LEBO NÁS ŽENIE LÁSKA

LEBO NÁS ŽENIE LÁSKA

MANUÁL PASTORAČNEJ PRÁCE
V RÓMSKYCH KOMUNITÁCH

Editori:

Renáta OCILKOVÁ
Štefan ORKUTY

**LEBO NÁS
ŽENIE LÁSKA**

Autori:

BEŠENYEI, P. – MEKEL, M. – SIVONĚ, M. – ZÁBAVOVÁ, S.

LEBO NÁS ŽENIE LÁSKA

*Manuál pastoračnej práce
v rómskych komunitách*

Editori:

Renáta OCILKOVÁ
Štefan ORKUTY

Editori: Renáta Ocilková, Štefan Orkuty

Autori: Bešenyei, P. – Mekel, M. – Sivoň, M. – Zábavová, S.

Jazyková korektúra: Mgr. Soňa Behúňová

Lektor rómskych modlitieb: Ján Hero

Tlač: Varínska tlačiareň

Vydané s podporou Nadácie Renovabis.

ISBN: 978-80-973057-2-7

PRISPIEVATELIA:

- Sr. Eva Pullmannová FMA
- Martin Pasiar
- Martin Majda
- Marek Baran
- Radoslav Gejguš
- Sr. Monika Foltýnová FMA
- Jozef Gorčák
- Peter Žatkuľák, SDB
- Ján Pčolinský
- Sr. Mária Jacoba Kubíková
- Stanislav Radvanský
- Štefan Hrbček
- Peter Varga, SDB
- Marián Ondriáš, SDB
- Sr. Mária Macáková
- Peter Fogaš
- Miroslav Šimko
- Jozef Knap, SDB
- Igor Čikoš
- Martin Schreiner
- Sr. Mária Tamara Talapková
- Sr. Mária Magdaléna Sumilasová
- Rastislav Polák
- Jozafat Jozef Brigan
- Daniela Horvátová
- Izabela Ficeriová
- Dávid Bilý
- Iveta Duďová
- Igor Turták
- Jana Turtáková
- Marek Červeňák
- Marián Harčár
- Nikola Biľa
- Monika Hudiová
- Ľubomír Kroka
- Martin Kaleja
- Štefan Orkuty
- Renáta Ocilková
- Tomáš Florián
- Tomáš Torkoš

OBSAH

Úvod	11
Rómska misia očami dona Petra Bešenyeiho, SDB riaditeľa Centra rómskej misie v Košickej arcidiecéze	17
Rómska misia očami sestry Silvie Zábavovej, CJ, pôsojacej v Jarovniciach	23
Vízia rómskej misie očami otca Martina Mekela, riaditeľa Gréckokatolíckej rómskej misie v Prešovskej archieparchii	33
Rómska misia očami otca Mariána Sivoňa	49
SÚHRN PODNETOV OD KŇAZOV A REHOĽNÝCH SESTIER	57
Ako ste začali pastoráciu Rómov?	59
Ako by ste začali pastoráciu Rómov dnes – po tých skúsenostiach, čo máte?	63
Čo by ste odporučili kňazom v pastorácii Rómov na začiatku misie?	65
Čo by ste odporučili rehoľným sestrám v pastorácii Rómov na začiatku?	69
Čo by ste odporučili laikom v pastorácii Rómov na začiatku misie?	71
Ako by ste povzbudili tých, ktorí sa tejto službe venujú alebo chcú začať venovať?	72
Aké aktivity robíte vo vašej evanjelizačnej a pastoračnej práci s Rómami?	75
Aké konkrétne aktivity výrazne prispeli k obráteniu ľudí v komunite?	77
Ktoré pastoračné aktivity prinášajú osobnostný rozvoj jednotlivcov vo vašom pastoračnom diele?	79
Ako udržiavate vám zverených Rómov pri živote s Bohom?	82

Ako riešite problémy, ktoré v spoločenstve alebo osobnom kontakte s ľuďmi vzniknú?	84
Pomenujte mílniky vášho pastoračného diela	85
Ako (by) ste riešili zložité situácie medzi rómskou komunitou a majoritou?	87
Ako ste sa vysporiadali s prácou protestantských cirkví vo vašej rómskej komunite?	88
Kto sú vaši spolupracovníci na poli rómskej misie?	90
Je pre vašu službu dôležitá hudobná zložka, rómske hudobné skupiny?	90
Čo by mala byť pridaná hodnota duchovnej služby pre spoločnosť?	91
Prečo ste stále súčasťou rómskej pastorácie?	93
Aké vízie máte do budúcnosti?	95
PODNETY OD LAIKOV	99
Čo si pamätáš, čo ťa oslovilo na začiatku tvojej cesty obrátenia?	100
Čo je, podľa teba, dôležité v sprevádzaní Rómov vo viere?	104
Keby si to mal vyjadriť jedným slovom, čo by to bolo: čo je podľa teba alebo pre teba v práci s Rómami najdôležitejšie?	105
Čo ťa drží na ceste viery?	106
Od koho prijímaš duchovné sprevádzanie viac alebo prirodzenejšie?	107
Čo by si odporučil kňazom: ako by sa mali prihovoriť Rómom v dedine, v osade, keď ich stretnú?	108
Čo by si odporučil kňazom: ako by sa mali prihovoriť Rómom v kostole?	110
Aké máš očakávania od rehoľných sestier?	111
Aké máš očakávania od kňaza, kňazov?	112
Aká je, podľa teba, úloha laikov v rómskej misii?	113

Aká je, podľa teba, úloha obrátených Rómov v rómskej misii?	114
Čo by mali robiť Rómovia pre ďalšiu duchovnú službu, ohlasovanie Krista?	115
Podnety od laikov z Plaveckého Štvrtka	119
Pár usmernení od kňazov a ľudí z praxe	123
Náboženský rómsko-slovenský slovník	131
MISIONÁRI, ČO NÁS PREDIŠLI	139
<i>Martin Majda</i> : Čo dobré som videl medzi Rómami v Lomničke (úryvok)	140
<i>Štefan Hrbček</i> : Malý priestor venovaný Jožkovi (<i>Krišandovi</i>)	144
MODLITBY	151
SLOVO NA ZÁVER	157
O AUTOROCH	163

ÚVOD

Predkladáme vám knihu podnetov pastoračnej práce s Rómami, ktorá vznikla na podnet kňazov, bohoslovcov, rehoľných sestier, ale aj laikov, ktorí sa ocitli alebo chceli zapojiť do pastorácie Rómov a nevedeli, ako začať.

Pre zostavenie tohto manuálu boli východiskom aj výsledky vedeckej štúdie T. Hrustiča a T. Podolínskej zo Slovenskej akadémie vied s názvom: „Boh medzi bariérami. Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou“¹ z roku 2010, ktorá popisuje okrem sociálnej zmeny aj ďalšie prínosy misijnej práce rôznych denominácií v práci s rómskou komunitou. Táto štúdia síce hovorí o prínose misijno-pastoračnej práce s Rómami a o tom, že táto práca prináša trvalé zmeny do života Rómov, ale nezohľadňuje pri hodnotení úspešnosti práce s Rómami kritérium dlhodobosti². Dlhodobá úspešnosť a dlhodobá konverzia je však v práci s rómskou komunitou jedna z kľúčových. Rómov nie je ťažké získať pre Krista, ale je náročné udržať ich na ceste obrátenia. Podľa tohto zistenia sme zámerne oslovovali vybraných respondentov, ktorí pracujú s Rómami viac ako 5 rokov. Teda spĺňajú kritérium dlhodobosti.

Na základe viacerých podnetov sme začali spolu s kňazmi a rehoľnými sestrami v rómskej misii uvažovať nad prípravou pomôcky – návodu pre túto službu. Položili sme si prvú otázku: „Ako začať misiu?“ Jeden z kňazov vážne odpovedal „Nohami“.

-
- 1 Hrustič, T. – Podolínská, T.: Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou. Ústav etnológie SAV. 2010. Dostupné na http://www.uet.sav.sk/files/socialna_inkluzia_romov_nabozenskou_cestou.pdf
 - 2 Bešenyei, P. *Opatrenia a ponuky Rímskokatolíckej misie v procese sociálizácie rómskeho etnika na Slovensku*. Dizertačná práca. VŠZaSP sv. Alžbety, n. o. Bratislava, r. 2011.

Aj takto by sa dala zhrnúť celá služba v rómskej misii. Vstať a ísť. Ísť do rómskej osady. Vyjsť medzi tých, ku ktorým nás Boh posielal. Možno začať jednou rodinou, jedným dieťaťom.

Pri tejto vtipno-vážnej odpovedi sme si zároveň uvedomili, že okrem tejto rady neexistuje jednotné všeobecné odporúčanie pre začatie misie, pre jej postupnú realizáciu, pokračovanie a naplnenie. Tak sa zrodila myšlienka zostaviť manuál z podnetov viacerých ľudí z praxe. Každý z misionárov má inú situáciu a iné podmienky, keď do tejto misie vstupuje, a keď v nej pokračuje. Každý pracuje s inými ľuďmi, ktorí sú heterogénni a rôzne pripravení prijať Ježišovo poslanstvo.

Táto príručka má slúžiť ako pomôcka či manuál, ako praktická inšpiráciu vo vašej misii.

Zostavili sme ju z odpovedí kňazov, rehoľných sestier a laikov, ktorí žijú, pôsobia alebo pôsobili v rómskych komunitách. Medzi dvadsiatimi laickými respondentmi je 10 Rómov, ktorí sú už niekoľko rokov evanjelizovaní.

Mnohé odpovede sa opakovali, preto ich neuvádzame všetky. Uvedené slúžia na zvýraznenie jednoty názorov misionárov na danú otázku.

Pri výskume sme použili kvantitatívnu metódu a pomocou dotazníka sme od respondentov získali verifikované odpovede. Dotazník nebol anonymný, respondentov sme vyberali podľa kritéria dlhodobosti a boli osobne oslovení.

Kvantitatívne spracované výsledky nájdete v tejto knihe ako odporúčania od skúsených misionárov Katolíckej cirkvi, ktorí sa rómskej pastorácii na Slovensku venujú desiatky rokov. Prehľad o pastoračných dielach Katolíckej cirkvi v rómskych komunitách na Slovensku prináša aj kniha s názvom: „Nositelia nádeje“, ktorú v roku 2021 vydala Konferencia biskupov Slovenska. Rady a inšpirácie teda pochádzajú od ľudí pôsobiacich dlhodobo napríklad (aj) v týchto misijných miestach:

- Bardejov – Poštárka od r. 1990,
- Hanušovce nad Topľou od r. 1990,
- Jarovnice – od r. 1992 a od r. 2007
- Plavecký Štvrtok – od r. 2002,
- Košice – Luník od r. 2003,
- Grécko-katolícka rómska misia (GRM)
Vranov nad Topľou – od r. 2005
- GRM Bardejov – od r. 2014
- GRM Stará Ľubovňa od r. 2015
- Lomnička – od r. 2004,
- Krížová Ves – od r. 2007,
- Orechov Dvor – od r. 2012,
- Letanovce – od r. 2015.

Na začiatku knihy nájdete texty od sestry Mgr. Silvie Zábavovej, PhD., od kňazov Ing. Mgr. dona Petra Bešenyeiho, PhD., od Mgr. et Mgr. Martina Mekela a od Mgr. Mariána Sivoňa. Za nimi nasledujú výpovede, svedectvá a inšpirácie od mnohých ďalších misionárov, ktorých mená uvádzame nižšie.

Na konci knihy sa nachádza základný rómsko-slovenský slovník a modlitby v slovenskom a rómskom jazyku – tak ako sme sa ich modlili pri návšteve pápeža Františka na Luníku IX v septembri 2021.

Do ankety sa zapojili:

kňazi a rehoľníčky:

sr. Silvia Zábavová, Peter Bešenyei, Rastislav Polák, Jozafat Jozef Brigan, sr. Eva Pullmannová, Martin Pasiar, Martin Majda, Marek Baran, Radoslav Gejguš, sr. Monika Foltýnová, Jozef Gorčák, Peter Žatkuľák, Ján Pčolinský, sr. Magdaléna Sumilasová Marián Sivoň, Stanislav Radvanský, Štefan Hrbček, Peter Varga, Marián Ondriáš, sr. Mária Macáková, Peter Fogaš, Miroslav Šimko, Jozef Knap, Igor Čikoš, Martin Schreiner, sr. Tamara Talapková, sr. Jacoba Kubiková

laici:

Daniela Horvátová, Izabela Ficeriová, Dávid Bilý, Iveta Ďuďová, Igor Turták, Jana Turtáková, Marek Červeňák, Marián Harčár, Nikola Bila, Monika Hudiová, Lubomír Kroka, Martin Kaleja.

Editorka

RÓMSKA MISIA OČAMI dona Petra BEŠENYEIHO,

RIADITEĽA CENTRA RÓMSKEJ MISIE V KOŠICKEJ ARCIDIECÉZE

Svätý Otec František nás pri návšteve Slovenska povzbudil, aby sme nezabúdali na ľudí na okraji spoločnosti. Sú to misie v našich farnostiach. Často s obdivom vzhliadame na zámorské misie a dokážeme ich finančne či duchovne podporiť, ale s ľahostajnosťou prehliadame tých, ktorých máme na periférii svojej farnosti. Sme ochotní ísť viac do misií „ad gentes“, ako ísť k Rómom, ktorí žijú vedľa nás, aj keď v tomto prípade ide skutočne o „plantatio Ecclesiae“. My, ľudia nádeje, sa musíme zbaviť predsudkov a skepticizmu, že sa neoplatí venovať našu energiu a pozornosť ľuďom na periférii, kde sa Rómom ponúka náboženská formácia, dochádza k ich ochote prevziať zodpovednosť za svoje konanie, rodinu a uplatniť sa aj na trhu práce. Toto tvrdenie nie je len nepodloženou a lacnou ilúziou, ale potvrdzuje ho aj vedecká štúdia Ústavu etnológie SAV z roku 2010, s názvom: Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou. Jej autormi sú Tomáš Hrustič a Táňa Podolinská. Táto štúdia potvrdila skutočnosť, že sociálna inklúzia Rómov s viditeľnými výsledkami prebieha práve náboženskou cestou.

Smernica pre pastoráciu Rómov vydaná Pápežskou radou nás povzbudzuje, že nesmieme byť ľahostajní, keď sa niekto vo vzťahu k cirkevnému spoločenstvu vytláča na okraj. Naše kresťanské spoločenstvá majú byť otvorené a prijímajúce, kde veľmi záleží aj na našom postoji. Duch evanjelia nám má pomôcť prekonávať naše hranice a limity. „Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste urobili“ (Mt 25,40). Keď sa budeme angažovať v boji proti vylúčeniu a v prospech začlenenia vylúčených, budeme nasledovať Tvorcu pokoja a staneme sa i my tvorcami tohto pokoja a lásky.

Je potrebné poznať náboženské špecifiká rómskej minority, ako sú viacvrstvová konfesionalita (nie je u nich zvláštnosťou, že prechádzajú od katolíkov cez apoštolskú cirkev až k letničným hnutiam). Radi vyhľadávajú náboženské hnutia, ktoré im ponúkajú novú identitu na konfesionálnom základe, v ktorej nachádzajú sebaúctu a rovnocennosť s majoritou.

Najnižšia skupina Rómov, ktorí odišli zo svojej pravlasti z Indie, odišli bez kňaza – brahmana, mali zákaz vstupovať do svätyne, nepoznali kultové úkony a obrady, ich náboženský život nebol inštitucionalizovaný. Svoje náboženstvo prežívali celé stáročia bez knihy, bez kostola a bez kňaza. V minulosti i dnes prijímajú náboženstvo dominantnej Cirkvi a prispôsobujú si náboženské úkony, ktoré sa usilujú vpassovať do svojho tradičného spôsobu života. K mŕtvym prechovávajú veľkú úctu, cítia ich všade. Kňaz v ich očiach má autoritu, lebo vie komunikovať s druhým svetom – svetom mŕtvych. Cirkevný odev v nich vzbudzuje rešpekt a príchod kňaza do ich domu je vecou veľkej prestíže.

Každý z nás má očakávanie, ako by sa mal správať a čo by mal robiť ten druhý. Podľa Rómov dobrý kňaz má byť úctivý, láskavý, úprimný, k deťom trpezlivý. Kázať má zrozumiteľne. V osobnom živote má žiť skromne. Neodpustiteľné u kňaza je, keď robí rozdiely medzi ľuďmi, poruší prísahu, nezachová tajomstvo, vyháňa ľudí z kostola, nemá trpezlivosť s nepoučenými.

Stáročia pretrvávala perzekúcia voči Rómom tiež zo strany Cirkvi, aj názor, že životný štýl Rómov sa nedá zosúladiť so životným

štýlom kresťanov. Ak zastávame aj dnes takéto názory, nachádzame sa myslením v XVI. storočí. Lebo už v XVII. storočí v Ríme, vznikla kongregácia zaoberajúca sa Rómami, ktorá zmenila prístup k Rómom, čo znamenalo zanechanie donucovacích prostriedkov na ich získanie pre Evanjelium. V roku 1958 pápež Pius XII. založil organizáciu Opera Assistenza Spirituale Nomadi in Italia, ktorá vznikla na duchovnú podporu nomádkym skupinám. Cirkev si postupne uvedomovala potrebu pastorácie Rómov. Za svoje „osobitné poslanie“ ju uznala v roku 1965 utvorením Medzinárodného sekretariátu pre apoštolát nomádov. Ten bol v roku 1970 pápežom Pavlom VI. v Motu Proprio „Apostolicae Caritatis“ začlenený do Pápežskej komisie pre apoštolát migrantov a turistov. Pri svojom prvom stretnutí s Rómami povedal pápež Pavol VI. pamätnú vetu: „Vy máte miesto v srdci Cirkvi“. V roku 1988 sv. Ján Pavol II. apoštolskou konštitúciou „Pastor bonus“, reformoval Rímsku kúriu. Zveril Pápežskej rade pre pastoráciu migrantov úlohu, aby sa v „partikulárnych cirkvách poskytovala účinná a vlastná duchovná starostlivosť, podľa potreby aj vhodnými pastoračnými štruktúrami“. Pre Rómov je potrebná pastorácia, ktorá bude zameraná na ich evanjelizáciu a ľudský rozvoj. Jozef kardinál Tomko 25. marca 1999 v rozhovore pre Literárny týždenník, na otázku: Či už nie je najvyšší čas, aby sa práve Rómovia stali centrom pozornosti misijnej činnosti, s dobre pripravenými kňazmi, ktorí by dôverne poznali rómsku mentalitu, tradíciu, slovom kultúru, aby do jeho zdravého, času odolávajúceho podpníka zaštepili kresťanstvo s celým jeho mravným a civilizačným nábojom? Pán kardinál odpovedal: „Naplno podpisujem tento vnútromisijný návrh. Doterajšie výsledky tejto činnosti u Rómov sú začiatkové, ale sľubné. Je potrebné ísť Rómom v ústrety a nečakať, kým nás prídu požiadať o nejakú službu.“

Pri pastorácii Rómov ide o misijnú prácu, kde sa nemôžeme obmedziť iba na vysluhovanie sviatosti a meranie ich nábožnosti účasťou na bohoslužbách alebo ovládaní nejakých poučiek.

Kňaz Ondrej Porubec, priekopník rómskej pastorácie na Slovensku, ktorý pôsobil v Toporci tridsať rokov, si pri svojom prvom príchode do kostola ľahol pred svätostánok a prosil Dobrého pastiera, aby ho medzi týmito ľuďmi nenechal, lebo sa na to necítil. Na prvej

svätej omši Rómom úprimne povedal, že medzi nimi zostať nechce. Postupne sa im začal venovať, prihovárať, modelovať ich zmysľanie, návyky, mravy, ducha. Bol na nich náročný, vytrvalo ich vyučoval. Deti povzbudzoval k hudbe, otcov k výstavbe domov a ženy vyzýval k poriadku. Deti učil náboženstvo už v materskej škole. Postupne si ich zamiloval a aj po smrti chcel zostať pri nich, je pochovaný na cintoríne pri kostole.

Don Mário Riboldi, ako novokňaz, prechádzal okolo jednej rómskej osady v milánskej diecéze, sa v duchu pýtal: „Kto bude ohlasovať evanjelium týmto ľuďom?“. Mons. Montini, jeho biskup a budúci pápež Pavol VI., prejavil ochotu navštíviť jeho cigánske osady. Videl, že sa pre evanjelizáciu otvára nové pole a cítil sa nadšený týmto originálnym ľudom. V roku 1960 mu ešte ako arcibiskup v osobnom liste dal tri rady: láskavosť, opatrnosť, trpezlivosť. Hovorí sa, že Rómovia sú pobožný národ, ale tradičným až poverčivým spôsobom. Róm potrebuje novú mentalitu. Je to národ, ktorý treba evanjelizovať, naučiť ich modliť sa a poznať Bibliu. Pôjde o prvé kroky na ceste vštepovania Božieho slova do života a kultúry Rómov. **Lebo rozvoj národa sa neuskutočňuje peniazmi, ani materiálnou pomocou, ani technickými štruktúrami, ale formovaním svedomia, dozrievaním postojov a zvykov.**

Bezkonfliktné spolunažívanie rozdielnych kultúr v jednom priestore je manifestovaným želaním väčšiny jeho obyvateľov. Stretávanie sa kultúr nie je len obyčajnou koexistenciou rôznych kultúr vedľa seba. Lebo aj Židia a Palestínci žijú vedľa seba tisícročia a predsa si nerozumejú, dokonca sa zabíjajú. Je to záležitosťou medzikultúrneho porozumenia, empatie a tolerancie. Toto porozumenie nie je možné vtedy, ak sa ekonomicky, politicky či nábožensky silnejšia kultúra snaží v zmysle kultúrneho imperializmu ovládnuť tú druhú, slabšiu. Pápež František slovenským biskupom na stretnutí „ad limina“ v roku 2015 povedal: **„Cirkev vo vašej krajine je povolaná napredovať v pastorácii Rómov, v diele rozsiahlej evanjelizácie, ktorá má zasiahnuť tých, ktorí žijú v istej spoločenskej izolácii“**. A o šesť rokov neskôr pri návšteve Slovenska pápež František pokračoval: **„Počúvajte, čo Ježiš hovorí v evanjeliu: ‚Nesúďte‘ (Mt 7,1). Evanjelium**

nesmie byť osladzované, ani zriedené. Nesúďte, hovorí nám Kristus. Koľkokrát hovoríme bez základu alebo z počutia, ale považujeme sa za spravodlivých, keď sme prísnymi sudcami ostatných. Zhovievaví k sebe, neoblomní k ostatným. Nemožno redukovať realitu toho druhého na vlastné vopred pripravené modely, nemožno dávať ľudí do schém. Predovšetkým, aby sme ich skutočne poznali, musíme ich rozoznať: uznať, že každý v sebe nosí nepopierateľnú krásu Božieho dieťaťa, v ktorej sa odzrkadľuje Stvoriteľ. Vďaka predsudkom, nemilosrdných súdov, diskriminačných stereotypov, hanlivých slov a giest sme sa všetci stali chudobnejšími, chudobnejšími v ľudskosti. **Na obnovu dôstojnosti potrebujeme prejsť od predsudkov k dialógu, od uzavretia k integrácii.** Prestaňme už počítať tých, ktorých máme v kostole, ale počítajme tých, ktorí zostali vonku“.

„Z prázdnej špajze hostov nenasýtiš“ a z prázdnej duše evanjelium nevydáš. Nikto z nás nedá, čo sám nemá. Čo môžeme my ako kňazi stratiť, ak sa znížime k Rómom? Nič, ale oni môžu veľa získať: dôstojnosť a slobodný rast.

RÓMSKA MISIA OČAMI SESTRY Silvie ZÁBAVOVEJ, CJ PÔSOBIACEJ V JAROVNICIACH

Ako by si začala rómsku misiu dnes – po tých skúsenostiach, čo v Jarovniciach máte a čo by si odporučila kňazom, sestram či laikom v rómskej misii?

Rómsku misiu by som začala v prvom rade s láskou, otvoreným srdcom a myslou, s modlitbou a s veľkou trpezlivosťou, pretože ako tvrdí Vergílius: „*Omnia vincit amor*“ („Láska víťazí nad všetkým“). A ako medzi „*láskou a božským existuje vzťah*“, ako uvádza Benedikt XVI. v encyklike *Deus caritas est*, tak aj cieľom misie je nielen uspokojovanie bio-psycho-sociálnych potrieb (ako v sociálnej práci) a k tomu aj duchovných potrieb zameraných na pozemský život človeka (ako v charite), ale misia pokrýva bio-psycho-sociálne a duchovné potreby každého človeka so zameraním aj na definitívnu budúcnosť v Božom kráľovstve. Zahŕňa tak Lásku a smeruje k láske, ktorá je podľa Benedikta XVI. „*plnosťou existencie vo všetkých jej rozmeroch, aj v rozmere času*“. V encyklike Jána Pavla II. *Redemptoris missio* poznávame tri misijné situácie: „*misie ‚ad gentes‘, novú evanjelizáciu a pastoračnú činnosť*“, ktorá zahŕňa

ohlasovanie Božieho slova, vysluhovanie sviatostí a službu lásky. Pastорácia pritom kladie veľký dôraz aj na rešpektovanie slobody človeka, jeho práv a potrieb.

Každá rómska misia musí byť podľa mňa v prvom rade poslaním Božej lásky. Okrem lásky, otvoreného srdca a rešpektovania slobody každého človeka, je dôležitá aj duchovná príprava (osobná modlitba za ľudí, ku ktorým som poslaná a za seba, duchovné cvičenia, vieroučná a pastoračná príprava a formácia), odborná príprava a praktická skúsenosť pod vedením niekoho skúseného.

Misiu medzi Rómami by som začala tak, ako som ju aj začínala v roku 1998 a v rámci našej charizmy: „Vojdi ich dverami a vyjdi Božími!“ a to predovšetkým účasťou na ich živote na základe motto našej zakladateľky Márie Wardovej: „*Chudobných milovať, v láske k nim vytrvať, s nimi žiť, zomierať a zmŕtvychvstať!*“ Nevykonávať službu v prirodzenom prostredí ľudí, je ako v terénnej a komunitnej sociálnej práci, aj v misii nepredstaviteľné.

V misii je dôležitá aj „paťiv“ – úcta a určitá bázeň pred životom každého človeka. Práca s Rómami ma upevnila v tom, že vzťahy sú v živote najdôležitejšie a nie „obal“, ale srdce človeka je to, na ktoré je potrebné v prvom rade pozerieť (1 Sam 16,7). Nazerať na človeka hlbšie a snažiť sa v jeho očiach vidieť dušu, ktorá dýcha Bohom, vidieť svet jeho očami a snažiť sa ho pochopiť. Aj ja si myslím, ako Ján Pavol II., že „*Evanjelium neuberá nič na slobode človeka, ani na úcte voči inej kultúre*“. Človek je dokonca viac ako len jeho kultúra, či vzdelanie, jeho minulosť, či prítomnosť. Človečenstvo, ľudskosť a to, že sme všetci Božími deťmi nás vždy spájajú, nie delia. Viem, že som to vtedy vnímala, aj dnes vnímam ako akési spoločné dobrodružstvo ľudí, ktorí sa spoznávajú, vzájomne sa formujú, „otierajú sa o seba“, milujú sa, aj si často nechtiac ubližujú, udobrujú sa a odpúšťajú si, dávajú si znova šance a snažia sa vzájomne posilňovať. Odovzdávajú si svoje pohľady a vnímania Boha, ľudí, svet. Človek je jednotou duše, tela a ducha. Pastорácia či misia by mala, podľa mňa, ísť ruka v ruke práve v tejto jednote.

Pastoračná práca bez sociálnej a edukačnej práce by bola v pokušení byť mimo realitu života a zase sociálna a edukačná bez duchovnej by bola, podľa môjho názoru, vystavená riziku, že môže

žiť bez nádeje, obsahu a chýbal by jej Boží pohľad a Láska, ktorá pre-sahuje hranice tohto sveta.

Je pravdou, že do niektorých vecí by som dnes išla s väčšou trepezlivosťou, pokojom a pokorou a aj s väčším časom na oddych pre načerpanie nových síl. Počas celej doby tejto práce som postrehla, že Rómovia majú tzv. „silnú pamäťovú stopu“ – pamätajú si dlho chyby človeka, ťažšie odpúšťajú a majú veľké očakávania od iných a menšie od seba. Uvedomila som si aj to, že nemôžem žiť život iných ľudí za nich, a to ani v materiálnom, ani v duchovnom živote. Ich spolupráca, zmocňovanie a participácia si vyžadujú dlhodobú prítomnosť, ale sú veľmi potrebné a aj v misii kľúčové. Po rokoch mojich skúseností odporúčam neeliminovať zlo, ale podnecovať každé dobro a pri pomoci ne byť prvou, ale poslednou možnosťou a voľbou. Nech za nami prichádzajú Rómovia až vtedy, keď pre danú vec najskôr oni sami urobili, čo bolo v ich silách.

V misijnej službe musí byť aj správna miera práce i oddychu a osobných hraníc. Uvedomujem si, že aj bez vzájomného odpustenia sa nedá robiť nič dobré. Kríž bol vždy znamením, že ideme správne. Keď som v misii s Rómami začínala, nebolo ešte toľko kníh, ani skúsených ľudí v tejto práci ako dnes, a tak mi často neostávalo nič iné, iba sa spoliehať na Boha a mojich priateľov, či samotných Rómov, na seba. Aj dnes si opakujem, že aj keď Boh dopustí čokoľvek, nikdy nás neopustí a vždy bude verne pri nás stáť. Vybojuje s nami všetky naše osobné i spoločné boje a prežije všetky naše osobné i spoločné radosti a ukáže sa vždy v pravý čas. Toto bytostne celú dobu počas mojej práce v misii zažívam. S takýmto postojom, či poznaním by som aj dnes svoju prácu v misii a pastorácii začínala. Ďakujem Bohu, že mi ukázal, ako je potrebné strážiť si svoj úmysel, úmysel väčšej slávy Božej a hľadať vo všetkom predovšetkým Boha. Nehľadať to, čo chcú a nechcú len ľudia, alebo aj ja sama. Na začiatku, ale aj počas misie by som určite tým, ktorí sa touto cestou chcú vydať, povedala, aby ich srdce bolo pripravené na radosť i bolesť, na lásku i nenávisť, na „hossana“ i „ukrižuj“. Nech majú srdce, ktoré je verné v službe Bohu i ľuďom v každej chvíli. Srdce, ktoré Boha neprestáva všade hľadať a vidieť viac, ako čokoľvek iné (aj to je wardovská a ignáciánska spiritualita – hľadať Boha vo všetkom).

Odporúčam, aby nikto nečakal, že Rómovia za nim prídu sami, ale aby hlavne v začiatkoch vykročil ako prvý do ich príbytkov, aby ich lepšie spoznal a zblížil sa s nimi. Všetkým odporúčam, aby boli skutočnými pastoračnými pracovníkmi v teréne – v prirodzenom prostredí Rómov. Pamätám si otázku jedného mladého kňaza, ktorú mi pred tromi rokmi položil. Pýtal sa, čo by som urobila, keby za mnou prišiel Róm na faru a povedal mi, že sa mu zjavila tvár Ježiša v rúre na pečenie? Pýtal sa, ako má na takéto veci teologicky reagovať. Viem, že som mu vtedy odpovedala, že mám s tým nejednu skúsenosť a za takúto príležitosť môže Bohu len ďakovať. Ten Róm urobil za neho prvý krok a pre neho je to príležitosť na to, aby sa k dotyčnému človeku a jeho rodine dostal bližšie – k nemu domov a cez neho potom aj k iným Rómom. Ja by som vôbec v prvom rade neriešila žiadne teologické otázky, ale spýtala sa: „Ukážte mi, prosím, kde sa to stalo“ a išla by som s ním s vďakou v srdci k nemu domov. Tam by som sa vyjadrila, že nie je dôležité, kde a ako sa Ježiš zjavil, ale je dôležitý odkaz, ktorý chce zanechať. Túži v tejto rodine prebývať, každého jej člena miluje, chce im byť nablízku a chce mať v ich rodine a v ich živote svoje miesto. Navrhla by som im spoločnú modlitbu s nimi v ich rodine, ak budú súhlasiť. Týmto spôsobom môže začať nielen naše vzájomné spoznávanie a obohacovanie sa, ale aj spoznávanie Boha. Zároveň odporúčam, aby sa každý (kňaz, rehoľná sestra, laik) snažil vytvárať priestor a prostriedky na zblíženie sa s Rómami. Z mojej skúsenosti v tejto oblasti musím povedať, že sa vôbec netreba báť, že nebudú mať Rómovia záujem. Opak je pravdou. Ešte aj dnes, keď vyhlásime v našich kostoloch, že sa môžu mladí a deti zapojiť do akadémie, tak v dedine prídu dvaja, ale v osade ich príde 40-50.

Celá naša formačná práca s tými, ktorí nie sú aktívnymi kresťanmi, lebo neprijali sviatosť od začiatku, spočíva hlavne na osobnom sprevádzaní a na organizovaní rôznych aktivít, ktoré sú prostriedkom pre zblíženie sa s ľuďmi. Neriešime hneď na začiatku prijatie sviatosť zmiernenia a žiť tak, ako sa od nich ako kresťanov očakáva. Keď si uvedomujeme, že Božia milosť plynúca zo sviatosť, je veľká sila a pomoc v obrátení a zmene, nechceme ju ponúkať a dávať človeku, ktorý nie je na ňu pripravený a osobne po nej netú-

ži. Skôr sa snažíme duchovným sprevádzaním, rozhovormi, rôznymi aktivitami pre lepšie spoznanie Boha a Cirkvi a v neposlednom rade aj osobným príkladom, či zdieľaním o tom, čo to dáva nám, aby sa sám človek rozhodol, že chce prijať sviatosti. Veľa z našich súčasných dobrovoľníkov do kostola nechodilo a sviatosti neprijímali. Začali chodiť najskôr iba na naše voľno-časové aktivity a až neskôr aj do kostola a na duchovné aktivity. O prípravu k sviatostiam poprosili neskôr sami. Osobné a duchovné sprevádzanie či rozhovory, ako aj návštevy, priateľstvá a modlitby v rodinách, či rôzne výlety a podujatia sme tiež využívali nielen na spoznávanie, ale aj na obrátenie, či osobnostný rozvoj aj tých, ktorí boli aktívnymi v prijímaní sviatostí a v návšteve kostola. Niektorí sa obrátili pri rozhovoroch či aktivitách, iní preto, že sme ich pozvali do nejakej spolupráce a navštívili sme ich u nich doma. Vedeli sme, že majú napr. nejaký talent, a tak sme ich oslovili, či by nám s tým talentom v našich komunitných aktivitách nepomohli. Spoločným znakom všetkých týchto obrátení je čas trávený spoločne rozhovormi, modlitbou, spoločnými príkladmi, vzájomným spoznávaním sa a spoznávaním Boha. Edukácia a sociálna práca sa tiež často stávajú prostriedkami na priblíženie sa alebo sú súčasťou misijnej práce a zblíženia sa s Rómami. Aplikácia teologickej náuky podľa aktuálnych potrieb robí pastoračnú prácu s Rómami tiež úspešnou. Ak je pastoračia v rámci misie a v spolupráci s komunitnou a terénnou sociálnou prácou, či edukáciou naplánovaná skutočne podľa potrieb konkrétnej komunity, dosahuje nielen duchovné obrátenie, ale aj sociálnu zmenu.

Zároveň by som však podľa vzoru komunitnej práce odporúčala, aby si v rómskej komunite urobil každý dobrú depistáž a aj prehľad o skutočných lídroch a o tom, čo má historicky táto komunita za sebou a čo sú jej súčasné najväčšie výzvy. O lídroch je dôležité vedieť z toho dôvodu, aby sa podporovaním tzv. „samomenovaných“ lídrov, ktorí sa navonok javia ako pozitívni, nestalo, že sa hoci aj nechtiac, podporujú ľudia, ktorí nechcú komunite slúžiť, ale všetkých využívajú na dvíhanie si svojho statusu (väčšinou statusu strachu) a na upevňovanie svojej negatívnej pozície. Je veľmi dôležité poznať skutočné úmysly takýchto ľudí a vedieť, čo si o nich myslia aj iní ľudia v komunite. Misijný a pastoračný pracovník musí vedieť počítať

aj s opozičnými názormi, musí vedieť vytvárať mosty medzi Rómami a majoritou a byť pripravený aj na konflikty, hluk, krik, negativizmus, pesimizmus, či lenivosť a odmietanie.

Každá pastoračná práca v komunite by mala mať jasný cieľ a mala by mať istý systém, kontinuitu a nadväznosť, ako aj jasné pravidlá, ktorým porozumie každý. V tomto systéme je dôležité stáť si za slovom. Rozmýšľať predtým, modliť sa za to, ale keď to potom vyjadrím, stáť si za tým a byť jasný a vecný. Pravidlá musím najskôr ja sama dodržať, keď chcem, aby ich dodržali aj iní. Zároveň dodržať rovnaký prístup ku všetkým. Nikto nesmie byť viac alebo menej zvýhodňovaný. Je dôležité, aby na systéme práce participovali aj samotní Rómovia, aby mohli kontinuálne v práci nadväzovať aj vtedy, keď kňaz alebo sestra nemôže. Ja sama odporúčam opierať sa v pastorácii aj o etapy terénnej, či komunitnej sociálnej práce. V neposlednom rade by sa každá pastoračná práca mala riadiť systémom subsidiarity (vzájomnej podpory k zodpovednosti), ktorý odporúča už pápež Pius XI. v encyklike *Quadragesimo anno*. Posilňovať a podporovať dobro a schopnosti, ktoré človek má (aj keď o nich možno ani nevie) a uschopňovať ho, aby to všetko používal na riešenie svojej zlej situácie a pre dobro všetkých okolo neho. Do riešenia jeho nepriaznivej situácie zapájať predovšetkým jeho najbližšie okolie – rodinu a priateľov a až potom organizácie. Nedávať nikdy nič zadarmo a zároveň nedávať hneď finančnú odmenu človeku, ktorý nie je formovaný k nezištnej službe. Vždy vytvárať priestor pre odmenu, ktorá je zaslúžená a priestor pre službu v spolupráci, participácii a vo výchove k dobrovoľníctvu. Aj Sväté písmo v knihe Rút jasne hovorí, že chudobným sa nemá poskytovať hotová vec, ktorú potrebujú, bez toho, aby na jej získavaní tiež participovali. Písmo odporúča, aby kresťania skôr vytvárali priestor a dávali príležitosť pre participáciu chudobných na získavaní si tejto potrebnej veci. Hodnota a ľudskosť chudobného sa tak dvíha a nezostáva vo svojej chudobe závislý na pomoci iných, ale stáva sa partnerom a spoluaktérom a aktívnym, nie pasívnym prijímateľom. Vytvárať priestor, aby sa chudobný človek mohol sám s pomocou iných naučiť potrebnú vec získať, je dôležité aj v rómskej misii. Sama som mala skúsenosť, že nie je veľmi vhodné hneď na začiatku službu

v kostole, či v Cirkvi zaplatiť. Nevyformovaný človek potom často (nie však vždy) Cirkev, kňazov, či rehoľníkov a svoju vlastnú angažovanosť vníma ako zdroj zisku, či prestíže, určitého privilégia a menej ako službu. Výchova k dobrovoľníctvu je cestou k dobrej a nezištnej službe. Ak niekto dokáže najskôr dobre slúžiť aj nezištne, bude dobre slúžiť aj finančne odmenený. Takáto služba je tu predovšetkým pre Boha a ľudí, nie pre vlastný zisk. Všetko je v rómskej misii predovšetkým o vzťahoch. Preto je podľa môjho názoru dôležité dobre poznať ľudí, s ktorými spolupracujeme a za kým skutočne v našej práci stojíme. Zároveň je dôležité nechať spoznať aj seba. Hovoriť o svojich úmysloch, zdôvodňovať, z akého dôvodu robím veci, ktoré robím, zvlášť, ak sú bežne nezaužívané, alebo podporujú nejakú zmenu a budú si vyžadovať aj nejakú obeť. Vytvárať a budovať vzájomné vzťahy a všetko robiť spoločne a v spoločenstve. Dávať priestor na vyjadrenie názorov a podnetov a vedieť ich integrovať do väčšieho dobra pre celú komunitu a do spolupráce. Ďalším odporúčaním je teda aj jednotná spolupráca v tíme a celkovo práca v tíme, nie práca tzv. „samobežca“. Je potrebné mať však na pamäti, že každá rómska komunita si vyžaduje samostatný plán práce. Neexistuje jediná správna formácia, existuje veľa dobrých ciest do jedného cieľa. Práca v tíme musí zahŕňať nielen spoluprácu s Rómami, ale aj s rôznymi inštitúciami. Odporúčala by som, aby sa ten, kto sa rozhodne s Rómami pracovať, nebál požadovať od Rómov nielen to, čo im vyhovuje, ale aj to, čo možno pre nich momentálne nie je príjemné. No je to potrebné tak pre ich budúce dobro, ako aj pre dobro ich najbližších, či komunity, spoločnosti. Až neskôr uvidia, že práve to bol začiatok ich obrátenia a zmeny, aj keď s tým momentálne majú nejaký problém. Čo však nič nestojí, za nič nestojí! To, že misionár, ktorý miluje, je prísny, neznamená, že je zlý. Mojm ďalším odporúčaním je odporúčanie dlhodobejšej a zodpovednej prípravy k sviatostiam a práca so Svätým písmom. Často sa v Cirkvi stretávam s názorom, že Rómovia mnohým veciam nerozumejú, tak rýchlo urobme pár stretnutí a hlavne ich pokrstíme, zosobášme, pripustme k sviatostiam, veď oni sami nechcú nijakú serióznú prípravu. Priznám sa, že ma to dosť trápi, pretože mám úplne opačnú skúsenosť. Rómske páry a jednotlivci, ktorých sme pripravova-

li k sviatostiam serióznou dlhodobou a systematickou prípravou a riešili s nimi mnohé otázky a hľadali odpovede hlavne vo Svätom písme, sú dodnes aktívni nielen vo svojom osobnom vzťahu s Bohom, ale aj v službe v našej miestnej cirkvi.

Ak by som to mala zhrnúť, tak by som povedala, že táto práca je síce náročná a ťažká, ale pre tých, ktorí v nej pracujú, je plná aj krásnych stretnutí a zážitkov nielen s Bohom, ale aj s ľuďmi. Otvára svet ľudskosti Boha i človeka, svet radosti zo života, svet, v ktorom nie je možné Boha nenájsť. Je modlitbou premenenou v skutok a v život. Je hľadaním ukrytých pokladov, ktoré Boh uchováva v každom človeku a vo všetkom okolo nás. Vďaka tejto „bolestne krásnej“ práci všetci zažijú blízkosť a prítomnosť Boha a viditeľné Božie pôsobenie, až zázraky. Získajú krásne a pevné priateľstvá a stanú sa súrodencami, matkami, otcami, či priateľmi tam, kde by to ani nečakali. Tým, ktorí sa rozhodnú v rómskej misii, či pastoračii pracovať, by som zároveň odporúčala, že ak sa na tú cestu raz dajú, aby na nej vytrvali, aby Bohu i ľuďom na nej zostali verní. Nech si strážia čas na modlitbu, aby si v modlitbe a vo vzťahu s Bohom a v spoločenstve priateľov strážili aj to, aby ich služba bola vždy službou lásky a to aj k tým, ktorí budú intrigovať, nenávidieť, preklínať a želať iba zlo. Nech čerpajú silu z osobného stretnutia s Bohom, zo stretnutí s priateľmi a vedia si nájsť čas aj na fyzický oddych. Nech v prvom rade vidia človeka a „odbalujú“ obal, ktorý ho obklopuje – jeho spôsob života, prostredie, spôsob komunikácie a pod. No najväčšie moje odporúčanie je, aby týchto ľudí bez ohľadu na ich pôvod, myslenie, spôsob života, MILOVALI a mali k nim ÚCTU. Nech spoznávajú a nechajú sa spoznať. Majú s pokorou prichádzať ku každému človekovi nie za seba, ale ako „vyslanci Boha“ a odovzdávali im odkaz od neho, že ich miluje a že s nimi počíta. Nech prichádzajú ako tí, ktorí sú otvorení nechať sa Rómami na ceste k Bohu tiež formovať. Nečakajte od seba a iných dokonalosť. Nebojte sa povedať, že ste spravili chybu, poproste o odpustenie a sami neustále odpúšťajte. Ustavične sa ponúkajte do služby v rôznych oblastiach života komunity a miestnej cirkvi a čakajte, kto sa pridá. Tým sa potom predovšetkým venujte. Svoju myseľ „zamestnávajú“ viac tými, ktorí podporujú dobro a zamerajte sa na jeho podporu. Nezapudnite, že

sami nikdy nič nedokážete a Boh prebýva v spoločenstve, a len tak sa dá urobiť veľa dobrého. Je potrebné rešpektovať slobodu každého človeka, nechať ho odísť a vedieť ho aj prijať späť. Nežiť život za ľudí, ale s nimi a pre nich. Byť veľmi trpezlivými. Každého v rómskej komunite podporovať k participácii, dobrovoľníctvu a spolupráci. Bez Rómov samotných a bez ich angažovanosti nenastane v ich živote zmena. Nemôže prísť „zvonka“, musí prísť „zvnútra“ ich vlastného srdca a myslenia.

Myslím si, že duchovná služba je aj dušou celej spoločnosti. Jednota tela, duše a ducha je vždy viac, ako len jedno z nich. Človek bez duše nežije, spoločnosť bez duchovnej služby nemá nádej, nevidí zmysel lásky, či zmysel života a nemá ani budúcnosť a nevydrží. Telo spoločnosti oslabne, ak nebude duchovná služba. Obrátenie človeka k Bohu prináša význam celkovej zmeny a odpoveď na mnohé otázky, na ktoré spoločnosť odpovedať nedokáže. Duchovný človek má silu, ktorá je väčšia nielen ako on sám, ale ako všetko na tomto svete. Duchovná služba je svetlom a poznaním, že život nekončí na tejto zemi, ale je tu len dočasnou súčasťou nekonečne a večne žijúcej Lásky.

VÍZIA RÓMSKEJ MISIE OČAMI OTCA Martina MEKELA,

RIADITEĽA GRÉCKOKATOLÍCKEJ RÓMSKEJ
MISIE V PREŠOVSKÉJ ARCHIEPARCHII

GRÉCKOKATOLÍCKA RÓMSKA MISIA V SKRATKE

Gréckokatolícka rómska misia, skrátene GRM, je cirkevná organizácia a zároveň služba cirkvi pre pozdvihnutie Rómov. Jej nositeľmi sú kňazi, ktorí sú vyčlenení špeciálne pre evanjelizačnú a pastoračnú službu Rómom a tiež laici, buď Rómovia alebo Slováci, ktorí v tejto službe pôsobia ako misionári – pastorační asistenti.

O vzniku GRM a jej prvých krokoch, sa môžete podrobne dočítať v publikácii „Z osady do kráľovstva“.

Poslaním GRM je formovať uprostred rómskych komunit zdravé jadrá veriacich Rómov, ktorí budú mať aj so svojimi rodinami vplyv na komunitu, v ktorej žijú. Momentálne pôsobíme v 16 obciach. Paralelne s farskou pastoráciou pracujeme na diele spásy ľudí.

V súčasnosti sme siedmi kňazi, ktorí pôsobíme v štyroch okresoch prešovského kraja. Budujeme pastoračné centrá pre Rómov, hľadáme obytné domy pre kňazov v tejto službe, robíme rôzne aktivity pre komunitu. Usilujeme sa financovať laických spolupracovníkov.

Našou prioritou je formovať ľudí v malých spoločnostiach. Organizujeme pre deti, mladých aj dospelých pobytové alebo vzdelávacie aktivity mimo miestnej komunity, formujeme terajších aj budúcich pastoračných spolupracovníkov a rómskych lídrov. Nakoniec sa usilujeme ľudí angažovať v rôznych službách najmä pre miestne spoločenstvo a komunitu. Usilujeme sa podnecovať aj spoločné podujatia s inými cirkevnými spoločnosťami v obci.

VÍZIA

Súčasná vízia GRM znie: „Sprevádzať rómsky ľud na ceste do radosnej večnosti cez zmierenie, zbožnosť a angažovanosť.“

Znamená to:

- ▶ priniesť uzdravujúcu Božiu lásku a oslobodzujúcu Božiu pravdu Rómom, rómskym rodinám a komunitám do osobných i spoločenských vzťahov;
- ▶ formovať k pravej láske voči Bohu a bližným, k čistote, k cnostnému životu;
- ▶ formovať k zodpovednosti za tvorbu svojho životného priestoru, umeleckých prejavov, kultúry, osvety, etikety, spoločenského diania;
- ▶ sprevádzať v oblastiach spoločenskej, duchovnej, politickej, ekonomickej a kultúrnej angažovanosti.

NÁŠ CIEĽ

Pre niektorých ľudí vyzeral tento spôsob služby Rómom kontroverzne, pretože sa očakávalo, že Slováci aj Rómovia budú chodiť spoločne do jedného chrámu. Realita je poznačená aj historicky aj vzťahovo. Pre stabilitu rómskej misie a služby sme zvolili tento postup:

- ▶ využiť predovšetkým kňazov, ktorí dlhodobo pôsobia v rómskej misii;
- ▶ používať priestory a infraštruktúru, s ktorým sa Rómovia môžu identifikovať a o ktorú sa starajú;
- ▶ vo veciach prijímania sviatostí spolupracovať s farnosťami;
- ▶ spolupracovať v rozvoji s rómskymi pastoračnými dielami.

Okrem toho sa usilujeme budovať kresťanskú rómsku kultúru. Formujeme kresťanské rómske kapely, amatérske divadelné kluby, vydávame časopis Rómska Samária, spolupracujeme s rádiom Lumen a televíziou Lux.

Ľudia majú často obavu, že ak niekde chceme vybudovať pastoračné centrum pre Rómov, bude to pre obec ohrozenie. Domnievajú sa, že centrum prinesie do obce ďalších neprispôsobivých Rómov. Z hľadiska 15-ročnej skúsenosti, v obciach, kde dlhodobo pôsobíme, aj miestni Rómovia prispievajú svojim dielom k rozvoju obce. Mnohí Rómovia sú naozaj skvelí a obetaví ľudia.

Pre lepšie pochopenie konečného cieľa našej pastoračnej činnosti tu uvádzam tieto piliere, na ktoré kladieme dôraz.

Piliere služby – čo robíme, aby sme dosiahli výsledky popísané vo vízii – sú zhrnuté do týchto bodov:

- duchovná formácia v malých skupinách,
- aktivity vykonávané mimo komunitu,
- umelecká formácia,

- formovanie lídrov komunity,
- evanjelizácia,
- využívanie mediálnych aktivít.

Zámer našich činností sme pomenovali a stanovili takto:

- ▶ aby vznikali a mali trvalú podporu živé cirkevné spoločenstvá uprostred rómskych komunit;
- ▶ umožniť jednotlivcom spoznať Boha, rozhodnúť sa pre neho a mať príležitosť byť formovaní;
- ▶ počítať s Rómami aj ako so služobníkmi, ktorí nesú zodpovednosť a majú vplyv;
- ▶ angažovať veriacich Rómov v rôznych oblastiach života;
- ▶ podporovať život rómskych rodín v láske a odpustení a aby prevzali zodpovednosť za formáciu svojich detí;
- ▶ Cirkev má byť miestom zmierenia v medzilúdskom aj medzidenominačnom rozmere;
- ▶ očakávať a rozvíjať bežné duchovné povolania medzi rómskymi chlapcami a dievčatami;
- ▶ aby sa Rómovia podieľali na budovaní infraštruktúry pre duchovný, spoločenský a kultúrny život.

Konkrétne oblasti aktivít

Ku každému výsledku vedú primerané spôsoby, aktivity, ale vždy je dôležitá najmä viera, obety a láskavý prístup s dostatočnou dávkou trpezlivosti a húževnatosti. Je ľahké niečo začať, ale náročné to dotiahnuť do úspešného konca. V rómskom prostredí je to často o tom, ako pracovať aj napriek tomu, čo hovorí okolie, čo vidia moje oči, ako ma komentujú na rómskej strane...

Trochu podrobnejšie pomenujem aktivity, ktoré v rámci rómskej misie robíme, plánujeme a rozvíjame. Raz viac rozvíjame jednu, potom inú, je ich veľa.

Za kľúčové aktivity považujem:

- organizovať a viesť spoločenstvá služobníkov GRM (kňazov, pastoračných pracovníkov, dobrovoľníkov...);
- podporovať vznik a sprevádzať regionálne pastoračné tímy;
- angažovať kňazov a laikov do misijnej práce v rómskom prostredí;
- získavať financie na podporu (zamestnávajúce) rómskych pastoračných asistentov;
- podporovať seminaristov GRM;
- sieťovať a podporovať rôzne profesie, ktoré pracujú v rómskom prostredí;
- vytvárať priestor pre formáciu kresťanských rómskych politikov.

Je nevyhnutné organizovať a viesť:

- malé formačné spoločenstvá a dbať na ich pravidelné stretávanie;
- bohoslužby, chvály, modlitebné stretnutia, púte, organizované výlety a iné...
- evanjelizačné podujatia rôzneho druhu v rómskych komunitách;
- návštevy rómskych rodín;
- víkendové stretnutia pre mladých aj dospelých;
- vytvárať a podporovať modlitbové skupiny (v osadách, na školách...);
- organizovať pravidelné manželské kurzy a podujatia na formáciu manželov;

- poskytovať formáciu pre rôznorodé služobné tímy;
- poriadať duchovné, kultúrne a spoločenské podujatia pre rôzne skupiny.

Dôležitými oblasťami aktivít sú:

- spolupráca s inými katolíckymi pastoračnými dielami v rómskom prostredí;
- spolupráca s inštitúciami pracujúcimi v rómskom prostredí;
- spolupráca medzi denomináciami;
- duchovná a osobnostná formácia pre športové kluby rómskych detí a mladých;
- podpora duchovnej a osobnostnej formácie rómskych detí v tanečnom súbore/tanečných súboroch;
- mentoring a tútoring pre rómske deti a mladých;
- získavať financie pre realizovanie činnosti GRM.

Naše úsilie orientujeme tiež na:

- ▶ implementovanie kresťanskej kultúry do rómskych rodín a komúnít – stolovanie, pozdravy, komunikácia, režim dňa, spoločná modlitba, podpora detí;
- ▶ preklad častí liturgie do rómčiny;
- ▶ poriadanie hudobných festivalov, výstav výtvarných diel;
- ▶ organizovanie rómskych plesov, spoločenských podujatí;
- ▶ podporovanie aktivít kresťanských kapiel, divadiel, tanečných súborov a rozvoj výtvarného umenia.

Pre dlhodobú udržateľnosť a stabilitu je tiež potrebné:

- starať sa o prevádzku existujúcich priestorov;
- podporovať novú výstavbu, rekonštrukcia objektov technickej infraštruktúry GRM, priestorov pre pastoračné a spoločenské pobytové aktivity;
- zabezpečiť bývanie pre kňazov, ktorí slúžia v rómskej misii.

O našej činnosti dávame informácie verejnosti prostredníctvom:

- ▶ rozvíjania mediálnych aktivít pre duchovnú službu – vysielanie v médiách, zdieľanie výsledkov;
- ▶ prevádzkou štúdia v rámci SAVORE SIGORD;
- ▶ online aktivít a sociálne médiá;
- ▶ vydávanie publikácií, umeleckých diel a mnohé iné.

PRÍNOS RÓMSKEJ MISIE PRE CIRKEV

Nasledujúce body sú zhrnutím toho, čo prináša a chce trvale prinášať Gréckokatolícka rómska misia Cirkvi ako výsledok svojej služby. Nie je to výsledok konkrétnych aktivít. Ide skôr o vplyv, o dôsledok trvalej prítomnosti na konkrétnych miestach. Nepopisujeme tu prínos pre jednotlivé osoby, teda Rómov alebo Slovákov... Je to skôr prínos pre Cirkev ako takú. Je ale otázne, či Cirkev má potrebu vidieť tento prínos. Niekedy sa zdá, že svetské organizácie prácu rómskej misie oceňujú oveľa viac. Ak svoju prácu budeme robiť dlhodobo dobre a pod Božím vedením, určite to časom vzbudí záujem, pozornosť a prinesie želané výsledky.

- ▶ Prinášame praktickú odpoveď na výzvu pápeža Františka ísť na periferie.

- ▶ Reprezentujeme Cirkev a jej činnosť voči Rómom na poli verejných inštitúcií a množstva organizácií tretieho sektora.
- ▶ Sme k dispozícii ako nástroj pre zmierenie medzi národmi v našich farnostiach i v spoločnosti ako celku.
- ▶ Vytvárame hodnotné umelecké a mediálne výstupy, ktorými reprezentujeme Cirkev.
- ▶ Máme množstvo angažovaných Rómov.
- ▶ Rómska misia je prostriedok ako udržať budúcnosť pre mnohé farnosti.
- ▶ Ponúkame víziu ako nezostať Cirkvou bez ľudí v ďalších desaťročiach.
- ▶ Vychovávame kresťanskú rómsku inteligenciu.
- ▶ Veríme v spoločnú budúcnosť s Rómami na východnom Slovensku.
- ▶ Vychovávame bohoslovcov a budúcich kňazov.

PREČO JE DÔLEŽITÉ ROZVÍJAŤ RÓMSKU MISIU

Nárast populácie

Rómovia budú pri terajšom tempe populačného rastu tvoriť základnú časť veriacich hlavne na východnom Slovensku. Je otázkou času, kedy sa im bude musieť venovať väčšia pozornosť, alebo sa počet členov v cirkvi obmedzí tým, že sa obmedzíme len na Slovákov, či Rusínov.

Personálna kapacita cirkvi

Pokles počtu povolání je evidentný. Kňazi sa sotva stihajú venovať svojim veriacim, nemajú priestor pre Rómov. Potrebujeme podporovať povolania z rómskeho prostredia, nielen kňazské, ale aj laické.

Protestantská misia

Rómovia nemajú problém odísť do iných cirkví, najmä tí hľadajúci. Je potrebné pripraviť bohoslovcov na to, že budú mať vo farnostiach veľa Rómov, ktorým treba poslúžiť správnym spôsobom.

Politické tempo

Čoraz viac Rómov kandiduje za starostov a poslancov. Budú mať vplyv aj na nerómskych občanov a život v obciach a mestách. Je dôležité vychovávať potenciálnych rómskych politikov, ktorí budú mať pevný charakter. Je lepšie venovať sa im teraz a pripraviť ich na verejnú službu, ako potom riešiť dôsledky nekompetentnosti. Je to vedľajší, ale dôležitý prínos misie.

Rómske školy v obciach

Cirkev potrebuje mať vplyv v rómskych školách kvôli formácii ľudí. Musíme nájsť správne prístupy.

DÔVODY PRE TÝCH, KTORÍ ROZMÝŠLAJÚ O SLUŽBE RÓMOM

Čo môže byť zaujímavé pre kňaza alebo misionára, aby sa rozhodol pre rómsku misiu:

Potenciál služby

Je tu veľké pole pôsobnosti. Pri Rómoch nie je núdza o ľudí. Tých, ktorým slúžime, tých, ktorí sú v spoločenstvách, tých, ktorí sa ešte len obrátia. Je s kým aj pre koho pracovať.

Viditeľné ovocie

V krátkom čase vidieť posun v kvalite života Rómov, a to duchovného aj svetského. Netrvá to roky, kým vidíte zmenu života jednotlivcov a rodín.

Možnosť mať vzťahy so širokým spektrom ľudí

V rámci služby GRM môžete mať vzťahy s mnohými služobníkmi z rómskeho prostredia. Môžete tvoriť spoločenstvo ako základ, kde nájdete modlitbovú aj osobnú podporu. Ponúkame možnosť byť súčasťou tímu ľudí, s ktorými sa dajú robiť väčšie a viditeľnejšie projekty, ako keď je človek sám.

Možnosť realizovať projekty

Je tu veľké pole pôsobnosti, kde môže misionár prejaviť kreativitu, realizovať svoj tvorivý a intelektuálny potenciál. Nájde si priestor pre angažovanie sa v tíme evanjelizátorov, modliacich sa, hudobníkov, spevákov, tanečníkov, divadelníkov, tvorcov, v technickom tíme, v tíme pre realizáciu kurzov, v mediálnom tíme, v marketingu; pri príprave tlačených materiálov, publikácií alebo písanie ikon...

Flexibilita, pružnosť

Zaujíma to najmä ľudí, ktorí potrebujú v živote dynamiku. Je neefektívne robiť každý deň predvídateľne to isté. Sú potrebné neštandardné prístupy v službe, možnosť „robiť veci inak“.

Cestovanie, pohyb, dynamika, dobrodružstvo...

KRAJSKÉ CENTRUM RÓMSKEJ MISIE

Ako prirodzený následok rozvoja služby vznikla potreba centra, ktoré by službu zastrešovalo. Jednou z hlavných úloh bude ukazovať príklad spoločného diela Rómov a Slovákov. Myslím tým v prvom rade tím ľudí, ktorí budú v centre priamo bývať alebo pracovať, no aj ľudí, ktorí budú do centra prichádzať. Veď najdôležitejšie je žiť v láske, či v rodine, v komunite, v spoločenstve. Napriek rozdielnostiam spolupracovať a vedieť si odpúšťať.

Ďalšou úlohou bude zastrešovať službu jednotlivých misijných centier v rámci gréckokatolíckej cirkvi a podporovať spoluprácu s inými, najmä katolíckymi spoločenstvami.

Plánujeme vytvoriť administratívne centrum pre podporu služby, prípravu a realizáciu rôznych projektov a tým uľahčiť prácu okresným centrámi, ktoré sú dcérskymi organizáciami GRM s vlastnou právnou subjektivitou.

Formovať služobníkov v rómskej misii je dôležitým prvkom služby od počiatku. Nejde len o laikov ale aj o kňazov. Tiež podporovať budúci klerikov a zasvätené osoby pre spoluprácu, či rozhodnutie sa pre misiu medzi Rómami.

Plánujeme aj štúdio pre nahrávanie rôznych mediálnych diel a prenosov.

Centrum nesie názov SAVORE SIGORD, a jednou z jeho úloh bude prehlbovať, rozširovať a zrealizovať myšlienku SAVORE (všetci). V skratke, že Cirkev ponúka podporu ľuďom, ktorí priamo v teréne pracujú alebo sa angažujú pre dobro a napredovanie jednotlivcov i komunít.

Chceme misijnú službu posunúť aj do iných okresov, pomáhať kňazom, ktorí sa pre túto misiu na Slovensku rozhodnú, získať pre nich bývanie a podporovať ich službu.

Budeme sa snažiť dlhodobo podporovať rómske deti formou mentoringu aj formácie rodičov. Je to náročné na získanie dôvery a najefektívnejšie, čo sa týka rozvoja a formácie dieťaťa.

Umožníme kresťanskej, najmä gréckokatolíckej verejnosti, dať viac nazrieť do našej práce a pozvať bratov a sestry, Slovákov, Rusínov..., ktorí sú vo viere dospelejšími, k misijnej angažovanosti pre Rómov. Chceme misiu zviditeľniť a získať priazeň i podporu. Veď aj od toho, aké hodnoty budú v rómskych rodinách zakorenené, závisí budúcnosť východného Slovenska.

Identifikácia – kto som a kam patríť

Pri všetkých spomínaných aktivitách je vždy základom duchovná služba jednotlivcom a rodinám. Nech sú Rómovia boli hrdí na to, že sú kresťania a že patria do Cirkvi.

Osobne si myslím, že centrum SAVORE SIGORD bude mať z dlhodobého hľadiska najväčší prínos v tom, že poskytne veriacim Rómom istý priestor na identifikáciu. Rómskych inštitúcií, ku ktorým by samotní Rómovia mali vzťah, je veľmi málo. Tiež chceme niesť posolstvo, že Rómovia nie sú Cirkvi „ukradnutí“.

O MISII V SKRATKE

Dajme pozor, aby sme sa nestratili v tom množstve slov. Niekedy je jasnejšie a jednoduchšie vyjadriť myšlienky v skupinách pozitívnych a negatívnych viet. Preto ponúkam našu skúsenosť aj takýmto spôsobom. Nech sa páči, záverečné body na premýšľanie, pochopenie a vykročenie.

MISIA VO VŠEOBECNOSTI

- Rómska misia vyžaduje schopných a školených ľudí;
- vyžaduje si psychicky odolných a zreých misionárov;

- začínajúca misia nie je miestom pre mnoho začínajúcich služobníkov.

- V rómskom národe je veľká otvorenosť na prijatie evanjelia;
- ak neponúkame cirkevné spoločenstvo Rómom my, katolíci, ponúknu im ho iní.

- Naša služba musí stavať na obrátení jednotlivcov;
- nestavať misiu na príprave k prijatiu sviatostí, je to súčasťou formácie;
- základom služby nie je charita a dobročinnosť, tá je tiež iba jej súčasťou.

- Rómska misia je istým spôsobom náročnejšia ako misia v zahraničí, pre stratu statusu služobníka – misionára;
- misia by nemala byť pokusom Cirkvi o misiu, podarí sa – nepodarí sa;
- bez vytrvalosti, horlivosti a vernosti nič nedosiahneme (seriózne to začína spravidla po troch rokoch);
- správny misionár sa musí vedome venovať viac Rómom ako Slovákom.

- Misia sa nedá urobiť bez ľudí a bez peňazí;
- ak Cirkev aktívne do misie nič nevloží, nemôže očakávať ani nijaký výsledok;
- nemali by sme zostať pri malých výsledkoch a veľkej reklame.

- Je potrebné angažovať do služby formovaných rómskych spolupracovníkov;
- potrebujeme vidieť Cirkev, kde aj hierarchickú štruktúru budú tvoriť Rómovia;
- nesmieme robiť z Rómov chudákov, ktorí potrebujú našu pomoc, pretože doteraz bez nás v pohode prežili.

- Do rómskeho kultúrneho a spoločenského prostredia musíme vstupovať s primeranou kultúrou aj spoločenským správaním;
- misijnú službu nemôžeme zakladať na kultúre prítomnej v bohoslužbách, ktorá je pre Rómov nezrozumiteľná;
- rómsku misiu nemôžeme stavať na vyžadovaní dodržiavania našich pravidiel v spoločnosti, kde sú podstatné úplne iné princípy existovania.

GRÉCKOKATOLÍCKA RÓMSKA MISIA – charakteristika

Nie sme charitatívna organizácia – pomáhame Rómom robiť charitu.

Nie sme tu, aby sme pomáhali Rómom – privádzame ich k Bohu.

Nestaviame kostoly – budujeme centrá pre rôznorodé aktivity.

Hlavnou činnosťou nie sú bohoslužby – ale bohoslužby si užívame.

Nefungujeme systémom farskej pastorácie – sme misia v komunite a s komunitou.

Nemáme „páky“ na Rómov – slúžime tým, ktorí chcú a sú otvorení.

Nie sme tí, čo nevedia nič robiť, tak sa hrajú s „Cigančikmi“
– formujeme ľudí k zrelosti a angažovanosti.

Nie sme protestanti, nechceme vytvárať exkluzivity – sme
katolíci, usilujeme sa žiť a slúžiť podľa učenia katolíckej Cirkvi.

Nie sme obhajcovia práv menších – sme tí, ktorí ich
vedú k zodpovednosti za budúcnosť Slovenska.

Neťažíme z projektov na Rómov – používame financie
pre rozvoj jednotlivcov a dobro komunity.

Nebojujeme proti protestantom
– hľadáme, ako môžeme byť ich bratmi.

RÓMSKA MISIA OČAMI OTCA Mariána SIVOŇA

DÁ SA TO JEDINE S LÁSKOU

V istú nedeľu som bol pozvaný na obed do rodiny „gádzov“ (nerómov inej národnosti) – inak veľmi milá a dobrá rodina. Okrem iného prišla reč aj na Rómov a našu službu medzi Rómami. Vtedy dcéra, asi tak pätnásťročná slečna, povedala: „Pán farár, my Rómov veľmi dobre poznáme, žijeme s nimi, vy na Orave ich nemáte.“ Mimochodom to som už mal za sebou šesť rokov služby v Lomničke, kde dnes žije približne tritisíc Rómov, s ktorými som robil všetko: modlil sa, pracoval, jedol, zabával sa, tancoval, rozprával... (v Lomničke som sa aj naučil rómsky jazyk). Zamyslel som sa a zareagoval som nasledovne: „Nemáš pravdu, keď hovoríš, že žijete s Rómami, lebo vy s nimi nežijete. Pravdou je, že žijete vedľa nich. Ja tu teda vidím dva svety vedľa seba: svet Rómov a svet gádzov.“ Pokračoval som otázkou: „Povedz mi, máš nejakú kamarátku Rómku? Priviedla si si niekedy domov takúto kamarátku? Chodievaš ty k Rómom, bola si v ich dome? Jedla si niekedy u nich doma alebo pila kávu? Zabávala si sa niekedy s nimi? Rozumieš ich reči? Tak vidíš, nemáš pravdu, keď hovoríš, že ich poznáš a že s nimi žiješ

od malička. Pravdou je, že ich poznáš len veľmi málo a povrchno, lebo nežiješ s nimi, ale vedľa nich.“ Prečo tento príbeh spomínam? Ak chceme slúžiť Rómom a ak chceme, aby naša služba prinášala ovocie, je potrebné, aby sme žili s nimi: aby sme sa s nimi rozprávali, modlili sa s nimi, jedli s nimi, pracovali, plakali i zabávali sa, aby sme ich dobre poznali a rozumeli im. Keď ich budeme poznať (ich spôsob života, zvyky, reč, čo, ako a prečo robia), keď im budeme rozumieť, potom im môžeme pomôcť spoznať aj Ježiša a jeho evanjelium – radostnú zvesť.

Druhá udalosť, ktorá sa mi vybavuje pri tejto mojej úvahe o službe medzi Rómami, tiež súvisí s „gádžami“. Nie je to ani nejaká mimoriadna udalosť, skôr ide o postoj mnohých nás „gádžov“, podotýkam aj veriacich, vo vzťahu k Rómom. Veľmi mi utkvelo v mysli i v srdci, ako mi raz jedna veriaca povedala: „Viete, pán farár, ale my tu tých cigánov nemáme veľmi radi.“ Nechcel som byť zlý a hlúpy, tak som si len vzdychol a pomyslel: „Viem, veľmi dobre to viem.“ A s takýmto postojom sa stretávam veľmi často aj u veriacich, ktorí sú pravidelne v kostole a dokonca v prvých laviciach. Neviem, možno nepočúvajú to isté evanjelium, možno ho nechcú počuť alebo možno počujú len to, čo chcú. A tak môžem povedať len toľko, že kto nemá lásku k týmto ľuďom, nech s nimi nič nerobí, lebo to nemá žiadny zmysel. Ak chceme slúžiť medzi Rómami, je potrebné, aby sme boli plní Kristovej lásky, aby sme ich milovali takých, akí sú, so všetkým a teda aj s blchami či všami, aj zašpinených a usoplených, zdravých i chorých, starých aj mladých. Niekedy sa tak usmievam, keď rómske deti v našej cirkevnej škole spievajú: „Som tvojou ovečkou, malou a voňavou...“ Áno, určite sú malými Božimi ovečkami, no nie vždy tak voňavými.

Samozrejme, že nechcem byť jednostranný a s ružovými okuliarmi hovoriť, akí sú Rómovia dobrí a že máme s nimi robiť v rukavičkách. Práve naopak, ružové okuliare a rukavičky treba dať dole, treba si vyhrnúť rukávy a vedieť sa aj zamazať. Zažil som od Rómov veľa bolestí, klamaní a sklamaní, podrazov, nepochopenia, ľahostajnosti a lenivosti... Na druhej strane som zažil veľa dobrého, veľa lásky, citu, oddanosti, pokory, ľudskosti... A musím tiež povedať, že

aj ja som nebol vždy ten najlepší pastier a narobil som veľa chýb, najmä pre svoju mladícku nerozvážnu horlivosť. Dnes vidím, že Pán Boh aj tie moje chyby použil a obrátil na dobro. On totiž pozerá na srdce človeka, na jeho vôľu a ochotu, dať sa do služby. A tak, hoci aj nedokonalá služba nedokonalého človeka, dokáže priniesť svoje ovocie. Rómovia sú iní ako my, a predsa sú ako my: tiež sa vedia smiať i plakať, tešiť i trpieť, tiež majú svoje radosti i starosti.

Záverom chcem ponúknuť pár rád tým, ktorí do rómskeho prostredia vstupujú a chcú medzi Rómami slúžiť Bohu. Nevieť, či sa to dá celkom nazvať radami, skôr sa podeliť o vlastné skúsenosti.

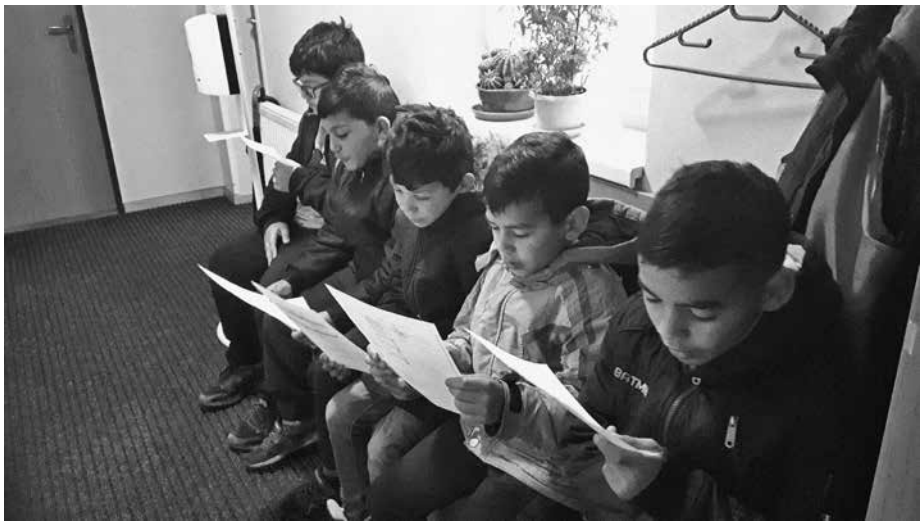
- Láska je obeta. Ak nás láska nič nestojí, taká láska za nič nestojí.
- Keď človek začne s Rómami žiť, zistí, že nie sú až takí iní ako my a že nie všetko je negatívne, ako to častokrát vnímame. Skôr je to iné.
- Netreba sa ich báť, ale treba mať Rómov otcovsky rád. Otcovsky – teda tak ako otec má rád deti: milovať, no zároveň aj vyžadovať. V požiadavkách treba byť jasný a dôsledný, neustúpiť z nich, ani keď budú kričať.
- Základom každého apoštolátu a teda aj medzi Rómami, je modlitba. Misionár v rómskom prostredí potrebuje veľa modlitby, aby bol Boží, aby bol silný, trpezlivý, pokorný a obetavý, aby sa nebál, ale naopak, bol plný dôvery v Boha. Nezabúdajme: Ježiš viac túži po ich spáse ako my. To On za nich zomrel na kríži.
- Je veľmi dobre rozumieť ich jazyku, lebo to pomáha pochopiť ich myslenie a mentalitu. Tiež možno občas niečo povedať v ich jazyku, kvôli priblíženiu sa, najmä menším deťom, ktoré niekedy nerozumejú dobre po slovensky.
- Rómčina má na slová včera a zajtra jedno slovo – tajsá. To veľa prezrádza o ich spôsobe myslenia. Nielen, že sa mýlia vo vyjadrovaní napr. zajtra som bol a podobne, ale predovšetkým podľa tohto chápania žijú. Najdôležitejšia je pre nich prítomnosť.
- Občas je potrebné aj zvýšiť hlas, ale pozor nesmie to byť hnev, ale prísnosť. Som prísny, nie zlostný.
- Nevstupuj do rómskej osady, ak nie si ochotný vyhrnúť si rukávy a trochu sa aj zamazať.

- Neboj sa ponúknuť sa u Rómov kávu alebo jedlom. Vedia byť veľmi štedrí a veľmi si vážia, keď si od nich vezmeme nápoj alebo jedlo.
- Rómovia sú veľmi sociálni. Osada je vlastne jedna veľká rodina, v ktorej sa vedia spoločne radosť a plakať a niekedy aj riadne pobíť.
- Najdôležitejšia je pre nich rodina. V nej všetko prežívajú spolu a veľmi intenzívne.
- Treba s nimi rozprávať jednoducho, jasne a zrozumiteľne, tak aby chápali, čo im hovoríme a čo od nich očakávame.
- Netreba sa báť povedať NIE, lebo Rómovia prichádzajú s rôznymi požiadavkami a skúšajú, pokiaľ môžu zísť a čo všetko im dáme alebo pre nich urobíme. Nevyčítajme si, keď niekedy nepomôžeme, nedáme peniaze, keď povieme nie.
- Veľmi radi prenesú zodpovednosť na nás. To, čo je ich zodpovednosťou, akoby prehodia na naše plecia: „Ta nepomôžete mi? Ta budú moje deti hladné?“ Alebo: „Odvezte nás. Ta neodveziete nás? Veď prší, budeme mokri.“ Nemôžeme predsa robiť všetko a už vôbec nie za nich.
- Treba im viackrát opakovať, že sme kňazi a aká je naša úloha a poslanie.
- Kto naplno pracuje v rómskom prostredí, musí vedieť odдыхovať. Je potrebné, aby vedel vypnúť, mať v týždni jeden voľný deň.
- Rómom často dávame sviatosti bez toho, že by boli evanjelizovaní a katechizovaní (jedna náuka pred krstom a päť povinných zúčastnení sa na sv. omši to nevyrieši). Je veľmi dôležité robiť evanjelizáciu a katechézu.
- V rámci diecézy, ktorá má veľkú rómsku populáciu, ako je napr. Spišská, Košická alebo Rožňavská, Prešovská eparchia, Košická... je vhodné mať zriadené nejaké centrum pre pastoraáciu Rómov, mať zodpovedného človeka za pastoraáciu Rómov na diecéznej úrovni a okolo neho tím ľudí pre službu evanjelizácie, katechizácie a charity. Vytvárať materiály a projekty, ktoré by pomáhali farnostiam, kde je veľa Rómov (katechézy, rómsky katechizmus, rómske piesne...). Mať isté zázemie, kde by sa mohli obracať kňazi, katechéti, animátori, ktorí pracujú s Rómami. Toto centrum by tiež malo organizovať púte Rómov, pravidelné stretnutie tých, ktorí slúžia medzi Rómami, rómsku animátorskú školu a pod.

- Veľmi dôležitá je spolupráca s inými inštitúciami: obec, škola, lekár... Čím lepšie a užšie budú spolupracovať kňaz, starosta a poslanci, riaditeľ a učители, lekár, policajti, terénni sociálni pracovníci... tým efektívnejšia môže byť naša služba.

Najdôležitejšie je to, aby sme vždy pamätali na Božiu lásku, aby sme dôverovali Bohu, pamätali na to, že Ježiš aj za týchto ľudí položil svoj život, aby sme boli plní nádeje a dobra a aby sme mali čistý úmysel (čisté srdce) a aby nám šlo skutočne o spásu duší.

**SÚHRN PODNETOV
OD KŇAZOV
A REHOĽNÝCH
SESTIER**

AKO STE ZAČALI PASTORÁCIU RÓMOV?

- ▶ Pozvali ma do nej laici, mal som týždenné stretnutia s malými skupinami.
- ▶ Keď som sa stal kňazom v rómskej farnosti.
- ▶ Príchodom do farnosti po kňazskej vysviacke.
- ▶ Preložil ma biskup do farnosti, kde boli Rómovia.
- ▶ Poverením mojou sestrou predstavenou po prvých sľuboch – poslali ma na Orechov Dvor. Naše sestry tam v tom čase pracovali už 2 roky, naša činnosť bola rozbehnutá. Pracovala som ako asistentka v prvom ročníku ZŠ, ktorý bol priamo v osade. Poobede som sa venovala voľnočasovej činnosti a doučovaniu detí v miestnom komunitnom centre.
- ▶ V kňazskom seminári. Pripravovali sme deti zo Žehry na Prvé sväté prijímanie, boli sme so staršími seminaristami, pri ktorých sme zbierali prvé skúsenosti.
- ▶ Ako bohoslovec som využil možnosť ísť medzi Rómov namiesto kňaza... a tak som začal prichádzať raz v týždni do osady, kde som im začal ohlasovať evanjelium. Jednoducho som im rozobral nedeľné Božie slovo, spievali sme piesne, a tak to začalo.
- ▶ Začiatky v Jarovniciach boli ľahšie, lebo som mal spolubratov, ktorí mi štafetu viery odovzdali a odovzdali aj skúsenosti. Aký pastoračný program mal farský kostol, to isté sme dali aj pre kostol v osade. Išlo o sviatostnú pastoráciu, katechézy a biblické stretnutia. Sestry z Congregatio Jesu (CJ) naplno začali krúžky a s prípravou približne 200 detí ročne.
- ▶ Začínal som v Plaveckom Štvrtku v zabehnutom tíme, kde som sa mohol učiť a vnímať, rozprávať so skúsenými, spoločne prerozprávať veci. Po presune na Luník 9 to bolo opäť podobné, že som nabehol do rozbehnutého tímu, resp. rozbiehajúceho sa tímu.
- ▶ Aktívne som oslovil saleziána pôsobiaceho na Luníku 9.
- ▶ Pred 6 rokmi som prišla do komunity sestier, pomáhať v službe rómskej komunite, ktorú tu sestry robia už od r. 2007.

- ▶ Začal som ako bohoslovec s kolegami, ktorí chodievali k Rómom do osady Dobrá Vôľa v Žehre. Potrebovali gitaristu a ochotného človeka, tak ma oslovili. Mňa zas oslovila táto služba.
- ▶ Prvé skúsenosti som získaval ešte plný entuziazmu v Dobrej Voli aj s Jožkom Krišandom. Bol naším učiteľom a vzorom, aj kňazskou osobnosťou zároveň. Stal sa pre mňa veľkou oporou. Zároveň sme chodili v partii, takže sme sa delili, rozprávali. Jozef nás nakontaktoval aj na ďalších odborníkov na rómsku otázku – etnológov, atď.
- ▶ Dostal som poverenie od provinciála. Prišiel som do rozbehnutého diela. Začal som sprevádzať rovesnícke skupiny a učil som v škole. S perspektívou, že budem viac zapájaný do celého diela (škola, škôlka, mládežnícke stredisko).
- ▶ Predstavený ma poveril a bez akéhokoľvek oboznámenia som začal v osade Angin mlyn plný očakávaní rovnako ako som to mal z pastorácie Slovákov. Čiže moje nastavenie bolo dielo ako každé iné.
- ▶ Moja misia začala ešte v Plaveckom Štvrtku, kde ma poslali predstavení. Prišla som do strediska Emanuel, ktoré mali na starosti sestry Matky Terézie. Bola zaň zodpovedná laická misionárka. Po roku zriadila centrum voľného času, kde som pracovala s deťmi a mladými. Pracovali tu aj skupiny niektorých rehoľníkov.
- ▶ Pridelili ma do farnosti, kde sú aj Rómovia aj majorita – všetci sú mojou súčasťou. Začal som myšlienkou „otvoriť brány kostola všetkým“, aby tu bolo prostredie, kde sa budú cítiť prijatí. Mojou povinnosťou bolo venovať sa Rómom, musím sa venovať aj bielym, formovať ich, aby sme vytvorili prostredie prijatia (ale nie bez pravidiel a duchovného rozlišovania). Vstupný priestor je tomu prispôsobený. Je potrebná zmena zmýšľania u majority, aby sme prijímali Rómov.
- ▶ Začal som vysluhovaním sviatostí a postupne spoznával, ako je to v tejto obci. Do chrámu Rómovia nechodili, a tak som sa so starostom a riaditeľom dohodol a poskytli nám jednu miestnosť v škole. Tam sme sa mohli stretávať po vyučovaní – príprava na sviatosti, modlitby a postupne narastal počet, za rok nás bolo vyše sto v jednej triede.

- ▶ Bol som pridelený do prebiehajúcej pastorácie Rómov.
- ▶ Robili sme aktivity s Rómami počas štúdií v seminári vo Varhaňovciach, duchovné obnovy pre Rómov. A potom som prišiel ako kňaz do Čičavy, kde som začínal s Martinom Mekelom.
- ▶ Do Kežmarku som prišiel po vysviacke v lete 2012. Ako novokňaz som sa modlil ruženec pri večerných prechádzkach po meste. V januári 2013 som dostal vnuknutie, aby som išiel do osady Rómov. Naša filiálka bola Stráne pod Tatrami. Nad ňou krásne Tatranské štíty a pod nimi obrovská kolónia, dnes má vyše 2000 Rómov. Okrem nej sme mali ešte ďalšiu kolóniu na druhej filiálke, okolo 500 Rómov. Začal som tam chodiť modliť sa ku kamennému krížu, ktorý bol v strede kolónie a potom sa postupne pridali niektorí miestni ku mne. Po čase sami navrhli, aby sme sa chodili modliť po domoch. Vznikla tradícia – každý pondelok večer sme sa modlili v niektorom inom dome, od najchudobnejších chatrčiek až po tých bohatších. Dovtedy do osady vôbec nechodili kňazi, takže to bolo pre nich niečo nové a prijali to. Takto to fungovalo až do leta 2017, do môjho odchodu z Kežmarku do Spišskej Belej a Krížovej Vsi.
- ▶ K našej fungujúcej komunite sestier som sa pripojila po preložení predstavenou na toto miesto. Mala som v srdci túžbu slúžiť medzi chudobnými.
- ▶ Do farnosti sme boli pozvané starostom obce a riaditeľkou základnej školy. Začali sme pracovať na obecnom úrade na sociálnom odbore.
- ▶ Začal som ako farár obce a venoval som sa všetkým farníkom, aj Slovákom aj Rómom.
- ▶ Pastoráciu Rómov som začala v roku 1998, keď ma provinciálna predstavená poslala do Zborova, aby som sa popri vyučovaní náboženstva venovala aj Rómom v miestnej komunite. Pamätám si, že som hneď v prvý deň cestou na poštu stretla jednu staršiu ženu, Rómku, ktorá bývala v dedine a sedela pred svojím domom. Pozdravila som ju, prisadla som si k nej a rozprávali sme sa, akoby sme sa roky poznali. Vtedy v mojom srdci zahorela láska k Rómom, ktorá sa formuje až do dnes. Viem, že najdôležitejšie bolo, že som chcela a bola s nimi. V Zborove som sa s deťmi stretávala na náboženstve, ale začala som ich navštevovať aj na „Vatre“, kde bývali a to prostredníctvom a v sprievode jedného Róma, ktorého som

oslovila na sv. omši. Spolu sme sa potom v rodinách začali stretávať pri modlitbe. Zoznamovala som sa nielen s deťmi a mladými, ale aj s ich rodičmi, trávila som s nimi čas a organizovala pre nich rôzne aktivity – nielen pastoračné, ale aj vzdelávacie, kultúrne a sociálne. V Jarovniciach som od r. 2007 navštevovala cez prázdniny rómske rodiny, modlila sa s nimi, počúvala ich, trávila s nimi čas v ich prirodzenom prostredí a pre deti a mládež som organizovala v spolupráci s mojimi sestrami rôzne voľno-časové aktivity – tance, kvízy, súťaže, kultúrno-poznávacie výlety. Tie slúžili na lepšie spoznanie sa s mladými a na ich aj duchovnú a ľudskú, osobnú aj spoločnú formáciu. Od roku 2011 máme v Jarovniciach komunitu a naša práca je nielen pastoračná, ale aj edukačná a sociálna a zameraná hlavne na dievčatá a ženy, na deti, mládež a rodiny.

- Počas seminára, ako diakoni sme chodievali do Dobrej Vole, Žehry. V tom období som už zašiel aj k Rómom vo Sveržove, mojej rodnej obci. Medzi tým som sa dostal do Lomničky a venovali sme sa deťom. Po troch rokoch kňazskej služby som bol pridelený do Jarovnic. Prišiel som do rozbehnutého diela. Práce bolo toľko, že som nemal priestor ešte niečo ďalšie vymýšľať. Pekne rozbehnutá farská katechéza, sviatosti, desiatky sobášov za rok u tých, ktorí už dávno žili spolu. Postavenie kostola pre Rómov bol zásadný pozitívny krok pre nasledujúcu prácu. Vždy sa skupiny ľudí aj prelínali – istá skupinka chodievala do farského kostola k Slovákom a naopak niektorí Slováci zasa do rómskeho kostola.

AKO BY STE ZAČALI PASTORÁCIU RÓMOV DNES – PO TÝCH SKÚSENOSTIACH, ČO MÁTE?

- ▶ Asi rovnako. Pomaly a postupne.
- ▶ Tak isto. Začať jedným človekom, začať jednou rodinou.
- ▶ Je oveľa viac možností pre prácu s Rómami ako pred 24 rokmi.
- ▶ Viac by som počúvala tých, ktorí majú viac skúseností.
- ▶ Keď som sám začínal v Liptovskom Mikuláši, šiel som do osady s tým, či by mal niekto záujem o požehnanie domu, navštívil som takmer všetkých, tak som našiel pár rodín, s ktorými sme sa spolu začali modliť. Keď som mal 5 ľudí, ktorí mohli prijímať Eucharistiu, začal som tam raz za mesiac slúžiť svätú omšu. Pred osadou sme postavili kríž. Asi by som urobil to isté aj inde, šiel s niečím medzi nich, aby som našiel ľudí, ktorí by sa chceli modliť, poznať Krista.
- ▶ Kľúčová je láska k Bohu a z nej vyplývajúca láska k bližným. Ak Rómovia, ku ktorým sme poslaní – cítia, že ich máme radi – nemusíme mať možno ani perfektné pastoračné metódy – oni sú vďační za každý prejav lásky a pozornosti. Tu len treba dať pozor, aby sme sa nenechali zneužívať ich niekedy nemiernou požadovačnosťou.
- ▶ To bola prvá a jediná skúsenosť, takže záležalo by od danej komunity, kde by na ceste viery bola. No nemal by som problém začať podobne.
- ▶ Niekedy som rozprával veľmi múdro, teologicky a nezrozumiteľne, dnes jednoducho, krátko a logicky, aby ma všetci pochopili.
- ▶ Začala by som ju rovnako. Možno do Nitry by som išla s trošku iným nastavením seba. Naučila som sa, že je v poriadku, aj keď urobím chybu, dá sa povedať „prepáč“. Naučila som sa byť odolnejšia voči emočnej manipulácii.
- ▶ Nemať predsudky.
- ▶ Obsahovo by som šiel podobne, ale čo sa týka priestorov – my sme šli do rozostavanej budovy v centre osady. Teraz by som už do toho nešiel, nechal by som tu budovu schátrať a staval by som

na okraji osady, aby bol dosah aj na Rómov aj priestor pre Slovákov, nebyť uprostred chorého prostredia. A zároveň by sme nevytvorili bublinu očakávaní od Rómov.

- ▶ Myslím, že je veľmi dôležité mať v realizačnom tíme na misii aj sestry, ženskú ruku. Tiež sa nebať po čase vyskúšať znova veci, ktoré už niekto skúšal a nevyšlo to. Ak vidím, že to môže priniesť dobro, treba časom skúsiť.
- ▶ Asi tak isto. Snáď skôr v menšom, s menšou skupinou ľudí. A viac by som robil s dospelými, vtedy sme sa venovali prevažne deťom a mládeži.
- ▶ Niektoré postupy by som určite zmenil, hlavne si na začiatku urobiť prehľad v komunite, s ktorou mám pracovať. A chcel by som osobné stretnutie s biskupom, aby sme si rovno prediskutovali a zdefinovali úlohy, očakávania.
- ▶ Určite by som chcel mať pred príchodom absolvovaný „Kurz pre misionárov“, ktorý organizujú saleziáni v Ríme, aby som tu nemusel objavovať teplú vodu. Takisto poskytnúť jazykovú prípravu – nejaký kurz rómčiny.
- ▶ Po prvé – by som žiadal, aby som absolvoval misijný kurz. Po druhé – by som sa pripravoval na takúto misiu modlitbovou prípravou v predstihu. Po tretie – nie sám, ale popri niekom, kto je skúsenejší. Po štvrté – absolvoval by som školenie, kde je jasne zadané a rozlíšené, čo je to misia, čo je to katechetizácia (ako prežívať vieru), čo je to evanjelizácia (privádzanie k viere a vovádzanie do viery). A následne predstaviť dobré prístupy v týchto oblastiach.
- ▶ Nič zásadné by som nemenil. Len nájsť spôsoby ako čo najlepšie pracovať – priestory, forma... a keby som mal viac času...
- ▶ Každá rómska komunita je iná: iná čo do charakteru, iná čo do miestnych dejín, iná, čo sa týka vzťahu k majorite a hlavne odlišná, čo sa týka praktizovania viery, alebo takého všeobecného povedomia o viere a Cirkvi. To čo som praktizoval v Stráňach pod Tatrami, neprenášal som do Krížovej Vsi. Tam bola úplne iná situácia a zázemie.
- ▶ Životom medzi nimi a s nimi...
- ▶ Nemiešal by som rolu farára pre Rómov aj Slovákov. Znížil by som očakávania, nároky.

ČO BY STE ODPORUČILI KŇAZOM V PASTORÁCII RÓMOV NA ZAČIATKU MISIE?

- ▶ Ísť tam s láskou, dať si u nich niečo – zajesť, alebo aspoň kávu.
- ▶ Pristupovať k nim s úctou.
- ▶ Priblížiť sa im, mať ich rád.
- ▶ Pracovať s Rómami je misia. Nie je to klasická pastorácia. Keď ste tu pre nich, tak si vás oblúbia, musia cítiť vašu prítomnosť, ochotu pomôcť – čo však neznamená vyhovieť im vo všetkom, lebo niekedy našim pomáhaním im môžeme aj škodiť. Sme tu pre nich predovšetkým pre duchovné dobro a spásu, a ak máme možnosť, pomôžeme im aj materiálne, lebo holi, bosí, zamrznutí naše kázne asi počúvať nebudú (pracujeme v Rožňavskej diecéze vo veľmi chudobných podmienkach).
- ▶ Určite je veľmi potrebné spoznať ľudí alebo si vybudovať aspoň určitý okruh vzťahov s rodinami, ktoré majú ochotu urobiť niečo navyše pre farnosť.
- ▶ Zdá sa mi dôležité, aby sa nemiešali duchovné veci s materiálnymi. Ak začneme Rómom nosiť materiálne veci, oni budú chcieť od nás toto a nie duchovné...
- ▶ Mať tých ľudí rád, dať im pocítiť prijatie a nepožičiavať im peniaze, nič im nesľubovať, nezačať hneď riešiť ich materiálne potreby. Nároky pri vysluhovaní sviatostí postaviť podľa možností komunity a úrovne sviatostného života, na ktorej sa nachádzajú.
- ▶ Určite sa zaujímať o ich každodenný život. Spoznávať ich čo najviac. Poradiť sa s kňazmi, ktorí už v tejto pastorácii pôsobia. Nebojte sa s láskou a trpezlivosťou svojim veriacim povedať aj nie, alebo napríklad: „v tomto vám nepomôžem, ale poradím vám ako to môžete urobiť“.
- ▶ Mať o nich záujem, byť k nim ľudsky, láskavý a bratský. Nevyvyšovať sa nad nich. Treba prísť k nim, do ich prostredia, a potom ich postupne niekam pozvať. Najprv si treba získať dôveru a ich srdcia láskavosťou, normálnosťou, dobrotou, záujmom o ich životy, o ich každodenné problémy, o ich duše.

- ▶ Byť láskavý, ale aj rozhodný. Nedať sa zmanipulovať ich výhovorkami. Stáť si za slovom a mať jasné pravidlá.
- ▶ Trpezlivosť, nemať žiadne očakávania, prijať realitu, aká je, a rozmýšľať, čo s tým môžu urobiť.
- ▶ Nemať predsudky.
- ▶ Byť si vedomý, že dobro sa nachádza v nich samých, ale potrebujeme im pomôcť objaviť to v sebe. Oni samy nech sa stanú protagonistami. Majú riešenie problémov vo svojich rukách, utvrdzovať ich v tom. My ich nemáme zachraňovať, ale podporovať, pomôcť im nájsť zmysel a smerovať si svoje vlastné životy. Dať vo formácii mladých seminaristov a rehoľníkov konkrétnu skúsenosť pastoračie Rómov. To je veľmi veľmi dôležité.
- ▶ Začať s láskavosťou, konkrétnou pomocou s prinavrátením ľudskej dôstojnosti a nádejou, naučiť deti snívať, mať sny, výhľad, víziu. Dať im pohľad von z ich bezvýchodiskovej situácie. Je potrebné oddeliť pastoračiu v škole (kde musia byť) a mimo školy (kde je to úplne dobrovoľné). Dvíhať človeka nielen po materiálnej stránke, ale aj po duchovnej, sociálnej, integrálne. To indikuje nevyhnutnosť spolupráce, nerobiť to ako sám vojak v poli.
- ▶ Snažiť sa mať týchto ľudí rád. Nedá sa táto služba robiť s udržiavaním si predsudkov. Rómovia vedia veľmi rýchlo vycítiť, či ich beriete, máte radi takých, akí sú, alebo máte voči nim odstup, nadradenosť.
- ▶ Hlavné je nezanedbať svoj duchovný život a čas pre seba a Ježiša, aby sa nestalo, že budeme robiť pre Ježiša a bez Ježiša. To nemá zmysel, veď Ježiš sám hovorí: „bezo mňa nemôžete nič urobiť.“ Tiež treba pamätať, že menej je niekedy viac.
- ▶ Mať skúsenosť s Rómami. Byť pozorný a pripravený aj s ohľadom na hygienickú a zdravotnú otázku. Ostať v kontakte aj so Slovákami aj s Rómami. Takto – aj príkladom budovať mosty medzi týmito dvomi skupinami. Mať niekoho, s kým sa môžeme poradiť v rámci rómskej pastoračie. U mňa to bol Peter Bešenyei, s ktorým som sa radil.
- ▶ Základná vec je modlitba a vnútorný postoj dôvery v misiu, ktorú mi Boh zveril, a tiež vnímanie Rómov, adresátov, ako partnerov, síce so špecifickou kultúrou a mentalitou, ale ako partnera, bez nadradenosti a odstupu, úprimne. Tiež fungovalo stretanie sa Rómov z rôznych obcí a osád na púťach.

- ▶ Myslieť na budúcnosť, aby to, čo rozbehneme, malo prísľub, že to neskončí o pár rokov, neskúšať bez vízie a prísľubu stability, udržateľnosti. Nerobiť si nárok, že ich úplne pochopíme a úplne medzi nich ako Slováci prenikneme. Nemerať úspech, to chce generáciu, kým niekto niečo uvidí. Je dobré pracovať tímovo a nie sám.
- ▶ V prvom rade je potrebné vstúpiť do vzťahov – väčšina tých diel už má nejakú históriu, teda je potrebné nadviazať na predošlú činnosť. Pracovať v tíme, spolupracovať aj s inštitúciami v školstve, samospráve, sociálnej sfére.
- ▶ Je dôležité aby komunita, tím ľudí, v ktorom pracujeme, ťahal za jeden povraz, dodržiaval rovnaké pravidlá, vyžadoval rovnaké nároky... byť jednotní. Nepodkopávať si navzájom nohy a znižovať autoritu. Spoločne komunikovať v tíme kňazov, sestier, laikov, aby sme vedeli o našej činnosti a o prístupe k adresátom. Rómovia častokrát vedia, čo chceš počuť, a tak aj odpovedajú. Je potrebné si to uvedomiť.
- ▶ Dnes sa kladie väčší dôraz na vzdelanie, na charitu, než na evanjelizáciu. Evanjelizácia musí byť prvá a ostatné je druhoradé. Vytvárať osobný vzťah s adresátom, nie riešiť jeho problémy. Modlitba a evanjelium. Je rozumnejšie riešiť charitu a ostatné činnosti pomocou laikov.
- ▶ Ohlasovať evanjelium, nie teológiu a vlastné uzávery a postrehy. Možno ešte odovzdávanie vlastnej skúsenosti viery, ale nie vedomostí. Stavať to na modlitbe.
- ▶ Ohlasovanie začať smrťou a zmŕtvychvstaním Krista – to je základ, na ktorom to stojí.
- ▶ Mať niekoho, s kým sa o všetkom môžem rozprávať, kto má takúto skúsenosť, kto tomu rozumie.
- ▶ Upustiť od logiky a skúseností, ktoré mám s majoritou.
- ▶ Osobný kontakt, osobná modlitba a obety za nich i za seba, vyhýbanie sa tvrdosti, opatrne s prijímaním požiadaviek, chrániť si svoj čas i zdravie, dôležitá je tímová práca.
- ▶ Nepovažovať Rómov za menejcenné bytosti, ale brať ich ako rovnocenných, ako partnerov.
- ▶ Ľudský prístup, chodiť medzi ľuďmi, dať im priestor uplatniť sa, delegovať úlohy so zodpovednosťou.

- ▶ Nejst' do komunikácie s očakávaním rýchlej zmeny. Od samého začiatku sa nenechať odradiť klamstvami, podvodmi.
- ▶ Evanjelizovať Rómov: ale nielen tých, čo roky chodia do farnosti, ale ísť na perifériu a tam evanjelizovať.
- ▶ Nerobiť im charitu a sociálnu pomoc, ale ohlasovať Krista. Boh mi ich zveril, mám ich mať rád.
- ▶ Byť s nimi a mať ich rád, bez nadradenosti a snahy zachraňovať ich. Začínať pri niekom, kto to už robí, kto mi vysvetlí problematiku, rozumie mi, povzbudí ma.
- ▶ Zdravá vyváženosť láskavosti a náročnosti – neodpáliť ich pravidlami, ale nenechať sa zneužívať.
- ▶ Učiť sa napríklad od Martina Mekela, počúvať ho, sledovať ho. Postupovať podľa štyroch pilierov: malé skupinky na týždennej báze; evanjelizácia iných (iná osada, obec); vyťahovať ľudí z ich prostredia von (napr. Sigord) – na štýl misií; vychovávať rómskych lídrov-služobníkov.
- ▶ Modliť sa za obrátenie ľudí, adresne a konkrétne. Veriť v to, že sa obrátia, rátať s tým.
- ▶ Brať Rómov ako neveriacich (majú nejaké náboženské skúsenosti, rituály, často pomiešané s okultizmom), ale to nie je viera v Boha.
- ▶ Pán otvára srdcia pre vieru. Netreba nič robiť nasilu. Každá komunita – dedina je úplne iná, aj keď sú možno niekedy len dva kilometre od seba a sú navzájom poprepájané príbuzenskými vzťahmi. Už len jazyk svedčí o tom, že na rovnaké veci majú iné rómske pomenovania.
- ▶ Nechať si poradiť svojimi predchodcami, ktorí pôsobili na danom mieste.
- ▶ Neklásť hneď na nich vysoké nároky ako sa správať v kostole, ale sprostredkovať im toto tajomstvo postupne. Možno najprv modlitbami, až potom sv. omšou. Záleží to na duchovnej úrovni komunity.
- ▶ Mať jasné pravidlá, majú byť láskavé, nesmú byť tvrdé.
- ▶ S ľuďmi jednať priamo, jasne, ale nie pohrdavo, urážlivo. Musia cítiť prijatie, ale aj to, že si stojíme za slovom. V prvom rade kňaz musí dodržať slovo. Kňazi nech si vyvážia čas medzi službou, oddychom a duchovným životom. Dôležitá je modlitba a spoločenstvo pre kňaza. Je potrebné mať miesto na pravidelný oddych. Ak je vo

farnosti spoločenstvo sestier, tvoriť jednotu. Požiadavky rómskej komunity sa ukážu pri hlbokom duchovnom živote samy.

- ▶ Mať pevné rozhodnutie, ktoré som niekoľko rokov premýšľoval, lebo prídu ťažkosti. Kňaza vo farnosti prvé mesiace v takejto aktivite farníci pochvália a potom ho začnú brať ako indiána.
- ▶ Hostovať – brať ľudí do iných spoločenstiev, pozývať ľudí z iných spoločenstiev do nášho.
- ▶ Byť si vedomý toho, že na začiatku bude trvať roky, kým sa to rozbehne...

ČO BY STE ODPORUČILI REHOĽNÝM SESTRÁM V PASTORÁCII RÓMOV NA ZAČIATKU?

- ▶ Byť láskavá, vtipná
- ▶ Priblížiť sa k deťom, cez deti navštíviť rodinu, len tak sa rozprávať, získať si ich dôveru a lásku blízkeho – ako v rodine s nimi prežívať ich radosť a smútok.
- ▶ Riadiť sa viac rozumom ako srdcom, Rómovia vedia veľmi dobre pôsobiť na city, aby dosiahli, čo chcú. Je potrebná z našej strany náročnosť spojená s láskou a dôslednosť v rozhodnutiach.
- ▶ Asi to isté, čo kňazom. Mať ich rád, dať im pocítiť prijatie, nepožičiavať peniaze a aby mali svoj čas – čas pre budovanie vlastnej rehoľnej komunity. Nenechať sa celkom pohltiť prácou.
- ▶ Učiť sa dávať možnosť mužom, dobre sa k nim správať, vytvárať okolo seba takéto priestory, takto posunú mužov, aj ich ženy. Nech myslia na seba, že zrelá žena je tá, ktorá dopraje aj sebe, myslí na seba, oddýchne si, má sa rada.
- ▶ Pred začatím tejto služby modliť sa o dar misijného povolania – byť pre týchto ľudí.

- ▶ Mať vybudované zázemie (kňazi majú priestory, nejaký príjem).
- ▶ Nerobte to bez kňaza, aj sestry sú cestou, ako pripraviť ľud pre kňaza, ktorý ponúka živého Krista vo sviatostiach.
- ▶ Modliť sa za Rómov, žiť uprostred nich a s nimi; stretávať, rozprávať sa s nimi; počúvať, nedávať hmotné veci len tak stále zadarmo; mať stanovené hranice a dodržiavať dohodnuté pravidlá.
- ▶ Jednota sestier medzi sebou je veľmi dôležitá, ak sa na niečom dohodneme, musíme to všetky sestry dodržiavať.
- ▶ Odporúčam správať sa láskavo, ale jasne. „Nekupovať“ si ich priazeň darmi ani nepreberať zodpovednosť za starostlivosť o výchovu. Aj tu odporúčam láskavosť a čírosť v konaní a správaní sa voči nim.
- ▶ Slúžiť, ale ustrážiť si čas aj pre vlastný duchovný život a regeneráciu síl. Sestry potrebujú aj finančnú podporu. Tu by bolo najlepšie, aby mali nejaký príjem a nemuseli sa stále starať, z čoho žiť a kde zobrať peniaze – ale to je zatiaľ iba sen!
- ▶ Ako kňazi tak aj sestry musia navzájom úzko spolupracovať. Rómovia veľmi rýchlo vycítia nejednotu a napätie. Nemali by kňazi robiť jedno a sestry druhé a nevedieť o sebe. Aj keď budú mať každý iné aktivity, ale v jednom duchu.
- ▶ Sestry bývajú silné, ale vnímam, že v istom momente potrebujú mať v tejto práci pri sebe kňaza, muža, ktorý ponesie zodpovednosť, vezme na seba ťarchu rozhodnutí, ktorú ženy nemajú nieť, lebo potom prídu rôzne choroby.

ČO BY STE ODPORUČILI LAIKOM V PASTORÁCII RÓMOV NA ZAČIATKU MISIE?

- ▶ Dať si niečo na tej prvej návšteve – neodmietnuť jedlo či nápoj, vtedy si ich získate.
- ▶ Prijatť túto skupinu ľudí ako seberovnú.
- ▶ Návšteva rodín, rozhovor. Neodťahovať sa od nich, neurážať, nepozorňovať na chyby.
- ▶ Obyčajný rozhovor; získať si ich dôveru; získať si ich lásku, musia cítiť aj od vás lásku.
- ▶ Budovať dobrý tím a spolupracovať.
- ▶ Obetovať sa a úprimne slúžiť, treba vydržať určitý čas, aby nás Rómovia prijali, potom to bude už ľahšie.
- ▶ Mať tých ľudí rád, dať im pocítiť prijatie. Nič nesľubovať pri riešení materiálnych potrieb, vyžadovať aj odplatu – prácu, vrátenie peňazí (samozrejme, že sa to netýka krízových a kritických situácií.) Dať si pozor, aby pastoračná služba neskĺzla do kupovania si ľudí. Dám ti toto, keď prídeš na stretko, prípravu, vyučovanie, školenie...
- ▶ Spolupracovať s kňazom. Učiť ich milovať Boha a blížnych.
- ▶ Všetci musíme pochopiť – kňazi, sestry a laici, že ideme spolu v rómskej pastorácii, ťaháme všetkých za Ježišom, všetci sme v tom spolu. Medzi nami musí byť spolupráca. Ak Róm nepochodí u kňazov, ide za sestrami, ak nepochodí u sestier, ide za laickými spolupracovníkmi. Mať jasné ciele a vízie a dohodnutý program. Nedovoliť, aby medzi nami vzniklo rozdelenie. Všetkým ponúkať jednotu vo viere a morálke.
- ▶ Pracovať spoločne, tvoriť pestrý tím, laickosť veľmi obohacuje prácu zasvätených, kňazov. Je tiež obohacujúce, keď laik, ktorý žije svoj život dobre mimo osady, prichádza do pastoračnej pozície, s dobrom, oddychom, pokojom, nadhľadom. To, čo robia laici, to neurobí ani kňaz ani sestra, je to nezastupiteľné. Teda sú nevyhnutní v našej práci, lebo spôsob ohlasovania evanjelia laikom je jedinečný a doplníme sa v tom navzájom.

- ▶ Všetko robiť z lásky k Bohu ako poslanie, ktoré dáva Boh, vedieť a chcieť sa obetovať. Nebrať to ako prostriedok obohatenia.
- ▶ Spoločne, komunikovať, počúvať skúsených, nedať sa na úvod „vykostiť“ a robiť im charitu.
- ▶ Ísť cez osobný vzťah a prácu smerovať k prístupu ku sviatostiam. Veľmi dôležitá je úcta a česťnosť voči Rómom – veľmi to potrebujú. Dávať si pozor, že kým nejde o osobný vzťah, tak Rómom ide o dar, nie o darcu.
- ▶ Odhodiť predsudky a vidieť Božie deti. Uveriť, že Boh nám dáva Rómov do opatery.
- ▶ Nech nejdú do toho sami, ale držia sa skúsenejších. Nesplynúť úplne s prostredím; byť „ako lyžička v káve“: je v káve, ale nerozpustí sa.
- ▶ Rómovia sú veľmi kontaktní a zo začiatku nedôverčiví. Nech ich hneď nechcú naprávať a kritizovať. Dôvera sa dá získať rozhovormi, trávením času s nimi. Oceňujú návštevy v ich domácnostiach.
- ▶ Nestačí byť „happy“, nabudený. Je potrebné mať prechádzajúcu skúsenosť pod vedením niekoho. Pre laikov Rómov, je dôležité, aby to robili pre dobro iných, nie pre seba/mojich najbližších.

AKO BY STE POVZBUDILI TÝCH, KTORÍ SA TEJTO SLUŽBE VENUJÚ ALEBO S ŇOU CHCÚ ZAČAŤ?

- ▶ Prečítajte si dostupnú literatúru. Navštívte existujúce pastoračné diela.
- ▶ Buďte vytrvalí.
- ▶ Posilňujte lásku k Bohu a k blížnemu, trpezlivosť, silu a majte radosť z tejto služby.
- ▶ Odložte nabok všetky predsudky.
- ▶ Nemajte žiadne očakávania.
- ▶ Nebojte sa tejto služby, je náročná, ale pekná.
- ▶ Oplatí sa to. Človek by mal radšej hľadať nadprirodzené motivácie,

ako tie prirodzené, lebo ovocie nevidno hned'.

- ▶ Íst do tejto služby s tým, že nejdeme tých ľudí meniť, ale že ich chceme mať radi a žiť s nimi, slúžiť im.
- ▶ Boh vidí našu službu – a aj to sú jeho deti, ktoré potrebujú spásu. Rómovia – aj keď môžeme mať niekedy bázeň pred ich svetom – kultúrou – predsa zistíme, že majú svoje mnohé prednosti.
- ▶ Mať lásku k Rómom, dobrotivé srdce, veľkú trpezlivosť, nedať sa znechutiť.
- ▶ Treba rátať s tým, že človek urobí aj veľa chýb a často nevie, ako bude lepšie, jednoducho sa nebáť skúšať a hodnotiť si veci v pravde.
- ▶ Mať ich rád – to je základ, lebo potom aj oni budú mať radi vás.
- ▶ Nech je v úzadí vašej činnosti osobná modlitba, za Rómov a za ich službu. Treba byť pripravený na množstvo sklamaní a neprijatie. Zároveň na typické prejavy autentickej bezprostrednej lásky.
- ▶ Netreba sa báť tejto služby. Nie všetci Rómovia sú takí, akú majú všeobecne povesť. Samozrejme majú mnohé svoje slabé a hriešne stránky, ktoré sa nedajú alebo len veľmi ťažko dať zmeniť. Nečakajte, že budete vidieť výsledky svojej práce!
- ▶ Choďte do toho, je to krásna, hoci náročná služba, ale nikdy nezaбудnite, pre koho to robíte.
- ▶ Pre tých, čo už sú v službe zaangažovaní: vytvárať si priestor na oddych – samozrejme to závisí od diela, či bývam v osade, alebo na inom mieste a pod. Je potrebné mať pomenovanú formu a rozsah oddychu pre dlhodobú osobnú psychohygienu. Mať zadefinované, čo chcem – prečo som tu – chcem robiť charitu, vzdelávať, ohlasovať Krista? Čo je mojím hlavným zámerom?
- ▶ Začnite sa za službu vopred modliť. Absolvujte dobrú misijnú a evanjelizačnú prípravu, spoznanie kultúry. Počúvajte, čo hovoria skúsenejší, aj keď nerozumiете problematike, ale berte to veľmi vážne.
- ▶ Ak sa zapájajú do rozbehnutého diela, tak snaha o spoločnú prácu, nie sólo, nie individualizmus.
- ▶ Nebáť sa požadovať od Rómov nielen to, čo im vyhovuje, ale aj to, čo možno pre nich momentálne nie je príjemné, ale je to potrebné nielen pre ich budúce dobro, ale aj pre dobro ich najbližších, či komunity, spoločnosti.
- ▶ V rámci svojho vlastného duchovného života vnímať svoju činnosť

ako tú, ktorej ovocie nevidím. Nebát sa pokračovať v činnosti napriek tomu, že ma sklamá ľudia, ktorým sa venujem. Často tí, čo sú na prvý pohľad nehodní, nás neskôr prekvapia a urobia správne a dobré veci, prejavia vytrvalosť, charakter...

- ▶ Ohlasovať Krista je to najviac, čo môžu dostať. Ostatné je druho-
radé. Toho, kto už zakúsi Krista, potom na individuálnej báze už
možno usmerniť aj v sociálnej pomoci.
- ▶ Nejsť do toho sám, ale ako tím, mať krytie niekoho so skúsenosťou
z pastoračie Rómov, kto vie upozorniť, predvídať niektoré veci. Je
to misia – mať niekoho, kto sa modlí za mňa, moju prácu, dielo
v ktorom pracujem. Neznechucovať sa a dávať si malé ciele.
- ▶ Vytrvajte, vyhradte si čas na seba a Boha (čas prijímať) a potom
čas dávať.
- ▶ Menej je niekedy viac. Čakať na podnet „zdola“, teda dôležitá je spät-
ná väzba pre ďalšie kroky. Nezabúdať na realitu duchovného boja.
- ▶ Je to „beh“ na dlhé trate.
- ▶ Boh nás miluje všetkých. Nikde som nedostala toľko lásky ako
v tejto službe. Zažila som aj veľké sklamanie, tie treba odovzdať
Bohu, a povedať si, že zajtra je nový deň! Aj so mnou Ježiš začí-
na každý deň!
- ▶ Práca v tíme. Neodporúčam nikdy nikomu z tohto tímu „podko-
pávať nohy“ a vždy sa dohodnúť na jednotnom prístupe a spôso-
be práce. Na tomto mieste spolupráce chcem ešte podotknúť, že
mám na mysli nielen spoluprácu v miestnej cirkvi, ale aj spoluprá-
cu medzi jednotlivými dielami navzájom. Odporúčam tiež riadiť sa
pravidlami úcty, lásky, slobody a dôvery. Neexistuje jediná správ-
na formácia, existuje veľa dobrých ciest do jedného cieľa. Mýtus,
„kto sa nebude riadiť formáciou, ktorá niekde inde prináša ovocie,
nedokáže dobre formovať,“ je dobré zanechať. Sama vidím a po-
znám, že existuje viac druhov formácií, ktoré tiež prinášajú ovocie
a žiadna z nich nie je o nič viac lepšia ako tá druhá.

AKÉ AKTIVITY ROBÍTE VO VAŠEJ EVANJELIZAČNEJ A PASTORAČNEJ PRÁCI S RÓMAMI?

- ▶ Biblické hodiny, modlitbové večery... hlavne s deťmi, športové aktivity.
- ▶ Spoločná púť.
- ▶ Tábory, spoločné korčuľovanie, hokej, futbal, sánkovanie, rozličné spoločné hry, detské dni, bicyklovanie, výlety, kino, brigády na zveladenie cirkevného majetku – kostol, fara, centrum, záhrada.
- ▶ Príprava detí na prvé sväté prijímanie, príprava na sviatosť birmovania, stretnutia detí, manželov, mladých ľudí; nácvik zboru, modlitba v rodinách, adorácia, duchovná obnova, doučovanie...
- ▶ Rozhovory pri manuálnej práci, návšteva v rodinách, spoločné stretnutia nad Božím slovom.
- ▶ Stretnutia mamičiek, chválové večery.
- ▶ Duchovné obnovy pre ženy.
- ▶ Materské centrum – denná práca s nimi – Montessori aktivity, s mamami rôzne ručné práce; osvedčili sa nám aj súťaže – o najkrajšie okno – umyté a vyzdobené k Veľkej noci, k Vianociam.
- ▶ Zapojili sme ich do zberu jahôd, jabĺk s následným spracovaním...
- ▶ Veľmi sa darí Átriu Dobrého Pastiera – náboženská výchova Montessori systémom.
- ▶ Adorácia, biblické stretnutia – spoločné čítanie Svätého písma, stretnutia miništrantov, púte, krížová cesta cez dedinu na Veľký piatok, procesia so sochou Panny Márie cez dedinu na veľké Mariánske sviatky.
- ▶ Biblické stretnutia, chvály.
- ▶ Vzdelávanie (doučovanie, učenie), voľnočasové krúžky, osobné sprevádzanie, spoločné vykonávanie nejakej práce (varenie, pečenie, vyrábanie, starostlivosť o domácnosť a záhradu – sadenie zeleniny, kvetov...)
- ▶ V Kolégiu učenie sa bežnému zodpovednému životu ako v rodine.
- ▶ Návšteva divadla, kina, zaujímavých miest, bežných obchodov pre

domácnosť, učenie finančnej gramotnosti, záujem a rozhovory, výlety, viacdňové pobyty, návšteva ich domácností, spoločné modlitby...

- ▶ Systematická práca buď individuálne alebo v menších skupinkách, väčšie akcie iba na povzbudenie.
- ▶ Hry, súťaže.
- ▶ Vhodná aktivita je „čo mám rád“ - pozývať k nej Rómov a ukázať im jej krásu.
- ▶ Stretnutia a rozhovory s deťmi a mladými, „misijné zrnko“ – skupiny detí modliacich sa za misie, spevokol detí, vedenie 2 hudobných skupín chlapcov, ktorí potom sprevádzajú hudbou na sv. omši, modlitby matiek, miništrantské stretnutia s kňazmi, osobné rozhovory a usmernenia, letné tábory pre deti (chlapcov a dievčatá), lektorské stretnutia a nácviky čítaní.
- ▶ Zapájanie detí do aktivít „Mary’s meals“.
- ▶ Procesia po dedine s Najsv. Sviatosťou Oltárnou a požehnávanie dediny.
- ▶ Nerobím nič špeciálne ani zvláštne. Keď mám čas, idem medzi Rómov.
- ▶ Formačná škola (myšlienka diecéznej animátorskej školy) – víkendový formačný program, ktorý pripravil Ján Piatak (bol vo Veľkej Lomnici) podľa Skutkov apoštolov – 2-ročný cyklus – vznikajúce spoločenstvá – dobré príklady.
- ▶ Škola evanjelia (pieseň v kostole, prečítanie evanjelia, rozdelenie v skupinke, budovanie spoločenstva cez aktivitu), biblické stretnutia s mužmi, osobná konkrétna pomoc na základe osobného vzťahu (inak prijímú dar a nie darcu).
- ▶ Modlitby mužov a žien.
- ▶ Stretká, spoločenstvá, ísť cez to, čo majú radi.
- ▶ Časopis pre deti – „Ezdrášik“³.
- ▶ Misijné zrnká⁴ – spoločenstvá detí, modliacich sa ruženec za misie, spevokoly, hudobné kapely, ktoré slúžia na sv. omšiach, spoločné modlitby chvál (kňazi a sestry spolu) raz týždenne za našu misiu.

3 Lenártov, o. Igor Čikoš

4 Lomnička, sr. Tamara

- ▶ Adorácie a sväté omše, ruženec alebo krížová cesta vonku po dedine, miništrantské stretká, biblické stretko pre mládež, modlitby matiek.
- ▶ Farské misie, v utorky bývajú večer modlitby chvál, chodíme s nimi aj na chvály do Podolínca k redemptoristom.
- ▶ Púte, výlety, poznávacie zájazdy: Osvienčim, Rim, Krakov, Smižany, Mariazzel, Šaštín, Medžugorie...
- ▶ Je toho veľa. Postavili sme s nimi pre nich pracovňu, kňazi im veľa pomáhajú pri bežných prácach okolo domu.
- ▶ Na fare je zriadená požičovňa drobného náradia, poskytujeme im zdravotné poradenstvo a vieme ošetriť malé aj väčšie rany, v spolupráci s lekármi podávame injekcie, prostredníctvom potravinovej banky pomáhame s potravinami...

TEN, KTO KONÁ SKUTKY MILOSRDENSTVA,
PRINÁŠA NAJVVYŠŠIEMU DAR, KTORÝ SA MU PÁČI.

Tob 4,11

AKÉ KONKRÉTNE AKTIVITY VÝRAZNE PRISPELI K OBRÁTENIU ĽUDÍ V KOMUNITE?

- ▶ Osobný priateľský rozhovor, hlavne osobná, príhovorná modlitba.
- ▶ Evanjelizácia a pravidelná katechéza. (Pokiaľ nedáš seba, nedáš ani svojho Boha = priateľstvo).
- ▶ Záujem o nich.
- ▶ Zdôrazňujeme im od detstva prijatie a praktizovanie sviatostného života. V živote nie je len jedno obrátenie, je to celoživotný proces, aj ten obrátený má pred sebou ešte dlhú cestu k svätosti. Dať im možnosť praktizovať aj spoločnú modlitbu. Modlitba je prostriedok, ktorý nás vedie k zmene života a zmyšľania.

- ▶ Božia Milosť priniesla obrátenie pre ľudí v komunite.
- ▶ Dôležitá je modlitba a ohlasovanie Evanjelia.
- ▶ Spoločná modlitba („misijného tímu“) za nich, trpezlivý prístup, adorácia.
- ▶ Božia milosť. Pravidelná katechéza.
- ▶ Evanjelizácia, osobný prístup a záujem o nich, svedectvá obrátených Rómov, rôzne aktivity, Festrom a pod.
- ▶ Nič špeciálne nerobím, iba vysluhujem sviatosti, kážem Božie slovo, Eucharistia a najviac času v spovednici.
- ▶ Verím v pomalý prirodzený rast ľudských hodnôt a viery v človeku, čo je dar od Boha, On pozná čas. Ja iba žijem svoj život a verím, že moja láska voči týmto ľuďom raz prinesie to ovocie, ktoré má priniesť. Asi to viac prežívam ako Matka Terézia v Indii. Teda tým, že sa venujem hlavne deťom a mladým, oni potrebujú svoj čas, aby ich viera nebola iba nejaká formálna nálepka či iba emočné prežívanie, ale prirodzené vnímanie Božej lásky.
- ▶ Sv. omše, čas im venovaný. Osobný kontakt, rozhovory; stretnutia v malých skupinách; čítanie a vysvetľovanie Božieho slova.
- ▶ Ako tím sme vytvárali rodinu a Rómovia sa medzi nami cítili prijatí a mohli sa rozvíjať. Mali pri nás možnosť zažiť, kým naozaj sú, a zároveň sú vo svojej partii.
- ▶ Každodenná mravčia práca, venovanie sa deťom, ich účasť na sv. omši, láskavý prístup k ľuďom.
- ▶ Modlitba za nich a s nimi. Bežná farská katechéza a sviatosti.
- ▶ Činnosť zameraná na duchovno – stretnutia, rovesnícke skupinky, spovedanie, sv. omše.
- ▶ Evanjelizácia – rozprávanie sa o živote Ježiša, o udalostiach z Písma, poukázať na to, že nič nie je dôležitejšie ako Písmo – čítať, rozprávať sa o ňom, aplikovať ho do života. To nám usporiada aj ostatné priečky.
- ▶ Spoveď – ako odpoveď na dotyk Božieho slova cez evanjelizáciu a osobný kontakt. Vidím, že sa chcú často spovedať, čo je časovo náročné, ale vidím, ako sa ich svedomie stáva citlivejšie a mení ich životy.
- ▶ Duchovné cvičenia.
- ▶ Počúvanie Božieho slova, ktoré mení ľudí.
- ▶ Osobný zážitok s Bohom, a ten môže prísť akoukoľvek cestou.

- ▶ Život ako v bežnej farnosti. Sväté omše, sviatosti, je založené spoločenstvo Modlitby matiek, chodí sa na púte, kaplán sa venuje miništrantom, ktorých je cca 50-60. V komunitnom centre sa denne dopoludnia a popoludní deti modlia Korunku Božieho milosrdenstva. Pred omšou sa deti modlia ruženec, lektori majú stretnutia v pondelok, sestry a kňazi sa spoločne modlia za farnosť v sobotu večer...
- ▶ Evanjelizácia, modlitby za ľudí, zakúsenie Božej prítomnosti.
- ▶ Obrátenia prichádzali, keď sa ľudia otvorili pre Pána. Pre niekoho to bola spoveď, pre iného chvály a modlitby v spoločenstve. Vnímam ako dôležité, čo najviac ponúkať príležitosti, kde sa ľudia stretnú s Bohom – slovo Božie, modlitba, hudba, ale aj predstavenia, kde ľudia predvedú svoj talent, zručnosť.

PRÁCA MEDZI RÓMAMI JE VYSOKOU ŠKOLOU
NEZIŠTNOSTI. JE TO BOLESTNE-KRÁSNA PRÁCA.

KTORÉ PASTORAČNÉ AKTIVITY PRINÁŠAJÚ OSOBNOSTNÝ ROZVOJ JEDNOTLIVCOV VO VAŠOM PASTORAČNOM DIELE?

- ▶ Brigády, krúžky, doučovanie...
- ▶ Katechéza, vyučovanie
- ▶ Vyučovanie náboženstva, farská katechéza, sv. omše, sv. spovede, spoločné modlitby, adorácia, pobožnosti.
- ▶ Materské centrum pre mamičky s deťmi do 3 rokov. Vidíme, že po troške sa všetci posúvajú.
- ▶ Individuálny duchovný život – pristupovanie k sviatostiam, biblické stretnutia, spoločná práca, púte.

- ▶ Rôzne evanjelizačné kurzy.
- ▶ Myslím, že len Pán dokáže obrátiť ľudské srdce. My sme iba nástrojmi v jeho rukách. Posledný príklad, ktorý mám, že čítanie Svätého písma priviedlo späť človeka k Bohu.
- ▶ Vzdelávanie (doučovanie, učenie), voľnočasové krúžky, osobné sprevádzanie, spoločné vykonávanie nejakej práce (varenie, pečenie, vyrábanie, starostlivosť o domácnosť a záhradu...); učenie sa bežnému zodpovednému životu ako v rodine; návšteva divadla, kina, zaujímavých miest, bežných obchodov pre domácnosť, učenie finančnej gramotnosti, záujem a rozhovory, výlety, viacdňové pobyty, návšteva ich domácností, spoločné modlitby...
- ▶ Modlitba, adorácia, šport, spev...
- ▶ Služba pre druhých, aktivity, ktoré dávajú priestor na reflexiu – duchovná obnova, modlitba, stretnutia s ľuďmi, ktorí inšpirujú a obohacujú. Nie vodcovstvo, ale partnerstvo nakoľko je to len možné.
- ▶ Spolupráca Cirkvi (farnosti) s obcou, prípadne komunitným centrom (ak je).
- ▶ Osobne sa venovať deťom, mládeži – hry, šport, práca v menších skupinách. Pre chlapcov je veľkým prínosom miništrovanie v kostole, kontakt s kňazmi...
- ▶ Zapojenie do farského života a katechéz, vysluhovanie sviatostí, stretnutia v skupinách, kde sa môžu otvoriť.
- ▶ Tie, v ktorých oni sami vidia nejaký zmysel – lebo s vierou prichádza pozdvihnutie aj kultúry a morálky. To isté vnímam, že pastoračné a evanjelizačné ponuky vtiahnu do konkrétnych úloh a oblastí, kde daný človek musí porásť, niečo sa naučiť, prijať, chopiť sa vecí, činnosti, vedenia a to ich posúva. Tiež sa rozširuje okruh ich vzťahov, vidia okolo seba dobré vzory a tiež sú si motivační navzájom – zdravá konkurencia – až pretekание sa v dobrom.
- ▶ Spovede spojené s duchovným sprevádzaním a rozhovorom.
- ▶ Modlitba, služba, evanjelizácia, katechéza (nie nasilu), osobný vzťah a osobný príklad (úctivo a čestne). Evanjelium, aby nebolo len teóriou, sa musí spájať s vyháňaním a zriekaním sa zlých duchov.
- ▶ Po osobnom obrátení a spoznaní Pána Ježiša, po dlhodobej formácii dochádza k osobnostnému rozvoju: ľudia nám zverení si uvedomujú hodnotu vzdelania, dôležitosť zamestnania.

- ▶ Sviatosťný život, modlitba, spoločná modlitba, modlitba v spoločenstve, živý kontakt s nimi.
- ▶ Skôr sa zameriavam na formačno-výchovný rozvoj detí. Dost si závidia, neprajú, vidím, že s nimi sa potrebujem stretávať, vytvárať spoločenstvo, prijatie, osobná komunikácia o vzťahoch, priateľstve, dôvere, odpúšťaní.
- ▶ Doučovanie, spovedanie prináša aj osobný záujem o sebarozvoj.
- ▶ Čokoľvek, čo ich vytrhne z nudy, z ničnerobenia, čo im dá nádej, zmysel, motiváciu.
- ▶ Týždenné stretnutia spoločenstva nad Božím slovom s jednoduchými praktickými úlohami do života. Veľké modlitbové stretnutia a chvály. Pripravovať podujatia, kde sa miešajú ľudia medzi osadami – vzájomne sa inšpirujú a viac sa prijímajú akoby boli len z jednej komunity.
- ▶ Spoločné adorácie vo farnosti, Modlitby matiek, Stretnutia misijných zmieok, stretnutia a aktivity s deťmi, služba miništrantov, lektorov, biblické stretko pre mládež.
- ▶ Biblické stretnutia, modlitba chvál kňazov a sestier za farnosť, skoro každá aktivita v komunitnom centre je formačná. Veľkú úctu majú ku krížu; krížovej cesty sa zúčastní po dedine aj 1 000 obyvateľov; rodiny počas jednotlivých zastavení nesú kríž, poklona pri Božom hrobe je mimoriadne rozšírená, letné tábory pre mladých, krátke duchovné obnovy, modlitby ruženca, charitatívny beh Mary's Meals a každá aktivita, kde sa im ohlasuje a dá pocítiť Božia láska.
- ▶ Biblická škola – týždenné stretnutia v skupinkách a raz mesačne vo väčšom spoločenstve. Zapájanie do služby podľa konkrétnych darov, schopností, aby mohli realizovať to, čo majú v sebe a následne vytvárať preto aj podmienky, aby to postupne prešlo do zrelosti, dlhodobého stabilného angažovania sa (podľa potreby a možností aj ako zamestnanci).

AKO ROZVÍJATE A PREHLBUJETE VIERU VÁM ZVERENÝCH RÓMOV V BEŽNOM ŽIVOTE S BOHOM?

- ▶ Ponúkame stretnutia v malých skupinách, duchovné obnovy, duchovné cvičenia, púte...
- ▶ Sviatostným životom.
- ▶ Najlepšou a osvedčenou cestou je vytrvalá účasť na liturgickom živote Cirkvi.
- ▶ Denne ich konfrontujeme s Božím slovom, spolu sa modlíme a raz do týždňa je v komunitnom centre svätá omša.
- ▶ Sviatosti, stretnutia, spoločný čas, púte, procesie po dedine.
- ▶ Prostredníctvom modlitby a sviatostí, tiež je veľmi dôležité vyučovanie a katechéza.
- ▶ Modlitbami, sv. omšou a sviatosťami.
- ▶ Spoločnými modlitbami, povzbudivým slovom, príbehom; osobným príkladom svedectva o Božej láske a mojom vzťahu s Bohom a rozhovormi.
- ▶ Spovedanie, čas venovaný pre nich.
- ▶ Pokiaľ ja žijem s Bohom, oni to začnú a budú opakovať. V prvom rade ide teda o môj živý vzťah s Bohom.
- ▶ Hlavne sa za nich modlíme, snažíme sa ich povzbudzovať a usmerňovať k dobrému životu. No hoci sme sa im venovali mnoho rokov, ak dôjdu do veku partnerských vzťahov, začnú spolu žiť a kostol prestanú navštevovať. Máme však aj svetlé príklady, že prijali sviatostné manželstvo a snažia sa žiť kresťansky.
- ▶ Môj problém je – a to je problém mnohých diecéznych kňazov, že som vo farnosti s tromi dedinami a tromi rómskymi osadami. V našej farnosti žije cca 2 500 členov majority a približne taký istý počet Rómov. K tomu máme 2 cirkevné školy. Je ťažké toto všetko obsiahnuť. Robíme, čo sa dá.⁵

5 Výpoveď kňaza, ktorý vybudoval pastoračné centrum, napísal katechizmus pre Rómov – o. Marián Sivoň. (pozn. editorky)

- ▶ Ohlasovanie Krista, farská pastorácia, základné ponuky.
- ▶ Mať pochopenie pre túto komunitu, milosrdné srdce, nestálosť pomenovávať a s milosrdným prístupom ich posúvať k zodpovednosti, stálosti.
- ▶ Duchovné a pastoračné ponuky (mládežnícke, modlitby matiek, mužské spoločenstvá, mesačná duchovná obnova, 1-krát ročne duchovné cvičenia).
- ▶ Základná katechéza, modlitba, zapájanie do jednoduchej služby, osobný vzťah, dodržiavanie pravidiel.
- ▶ Sviatostný život, stretnutia katecheticko-formačné, podujatia (výlet, púť, opekačka), občasná návšteva (aj s modlitbou, požehnaním...), zbor, dať do duchovného života prvky hudby a pohybu (napr. dramatizovaná krížová cesta – raz aj mimo kostola, po sídlisku).
- ▶ Sviatosti, spoločenstvá – modlitby mužov, modlitby matiek, stretnutia detí. Pravidelná ponuka stretnutí („stretiek“), podujatí...
- ▶ Stretká, duchovné cvičenia, duchovné obnovy, ruženec, spoveď.
- ▶ Zodpovedný pravidelný sviatostný život, treba im dať priestor a niekedy sa im aj prispôbiť, hoci nám to celkom neseďí, slávenie Eucharistie a vysluhovanie sviatosti zmierenia, chválová adorácia, modlitba posvätného ruženca v spoločenstve, ale aj pred vystavenou Sviatosťou Oltárnou, modlitbové stretnutia po domácnostiach.
- ▶ Naša neustála prítomnosť a bývanie v obci. Každodenný kontakt s nimi a príležitosť vždy ohlasovať Božiu lásku a milosrdenstvo.

AKO RIEŠITE PROBLÉMY, KTORÉ VZNIKNÚ V SPOLO- ČENSTVE ALEBO V OSOBOM KONTAKTE S ĽUĎMI?

- ▶ Neriešiť hneď... nechať vychladnúť...
- ▶ Rozhovor, modlitba, ospravedlniť sa, uznať si chybu. Naučiť odpúšťať. Boh je láska, pripomeniem.
- ▶ Podľa toho, či sa to týka jednotlivcov, alebo skupiny – individuálne alebo verejne. Dohováraním, poukázaním na Krista.
- ▶ Osobný rozhovor a hľadanie spoločného riešenia.
- ▶ Učím sa nebrať to ako osobné zlyhanie, ale ako realitu, ktorú potrebujeme riešiť. Spoločne. Alebo sa dohodnúť, že toto teraz nebudeme riešiť.
- ▶ Naše ponuky sú na báze dobrovoľnosti a pravidiel, ktoré mnohí neustoja, alebo nechcú akceptovať. Tí, ktorí vytrvajú, časom pochopia, že láska bez hraníc je utópia. Teda nebrať nízky počet záujemcov o naše aktivity ako zlyhanie, ale ako fakt a pracovať s tým.
- ▶ Často len vypočuť. Neutekať, vysvetľovať, niekedy nechať tak.
- ▶ Diskrétno. V rozhovore je vždy možné nájsť nejakú cestu.
- ▶ Pokojom, pomocou a osobnou modlitbou.
- ▶ S nadhľadom, trpezlivosťou, individuálne.
- ▶ Ak je to verejná vec, tak to riešim verejne. Ak je to osobné, tak to riešime individuálne.
- ▶ Problémy prichádzajú vždy nečakane. Najskôr musí prejsť vlna emócií a „sebaspravodlivosti“ vo mne i v ľuďoch a potom postupne prichádza rozumné riešenie v Duchu Svätom, ktorý nechce rozdelenie, alebo keď sa už nedá pokračovať spoločne, tak aby sme sa aspoň neodsudzovali a žehnali si v modlitbe.
- ▶ Niektoré veci sa časom vyriešia samé. Ak ide o služobníkov, dať im pocítiť dôsledky ich správania. Zbytočne presviedčať niekoho nahnevaneho a zaťatého o faktoch. Keď ľudia chcú robiť niečo iné, nedržať ich.

POMENUJTE MÍLNIKY VÁŠHO PASTORAČNÉHO DIELA

(alebo vašej osobnej služby v komunite)

- ▶ Zapojili sme ľudí z nášho diela do evanjelizácie v iných lokalitách...
- ▶ Vybudovanie centra na spoločné stretávanie sa, na aktivity, modlitby, omše, tábory, atď.
- ▶ Zakúpenie miniautobusov, aby sme mohli ľudí z osád priväzať do centra a kostola.
- ▶ Výmena kňazov bola vždy míľnikom: každý z nich priniesol niečo nové a špecifické.
- ▶ Získavanie dôvery, denná služba, snaha o pestrosť a zaujímavé veci, ktoré ich oslovia.
- ▶ Príchod Mariána Sivoňa za kaplána do Podolínca a začiatok intenzívnejšej pastoračnej práce; príchod rehoľných sestier do Podolínca.
- ▶ Presťahovanie sa kňazov a sestier priamo do Lomničky.
- ▶ Spoločné modlitby adorácie „misijného tímu“.
- ▶ Rómska pastorácia počas formácie v seminári – príprava na službu.
- ▶ V Čirči začala v lete evanjelizácia v osade, v zime sme išli do Domu nádeje a na faru, potom sme pripravovali deti a mladých na 1. sv. prijímanie. Napokon ostala skupina ľudí, ktorí sa nechali viesť kňazom, ktorý tam prišiel pôsobiť len pre Rómov.
- ▶ V mojej pastorácii bolo míľnikom to, keď som odprevadil zomierajúceho človeka do večnosti. Byť s človekom, ktorý odchádza z tohto sveta, vyslúžiť mu sviatosti – spoveď, eucharistiu a pomazanie. Aj keby sme celý svet získali a dušu stratili – stratili sme všetko. Preto navštevujem chorých každý prvý piatok.
- ▶ Skúsenosť stretnutia s ľuďmi, ktorí pracujú s Rómami z vnútornej túžby, a ktorých to nesmierne vyčerpávalo.
- ▶ Plavecký Štvrtok – skúsenosť rozdávania vecí Rómom, v ktorej hrozilo ublíženie na zdraví – moment dôvery v Boha, spoľahnutia sa na jeho starostlivosť a prítomnosť.
- ▶ Na míľniky ešte čakáme. Boli u nás indickí misionári, budeme mať ľudové misie s kapucínmi – veríme, že to prinesie požehnanie

a milosť obrátenia. Pravidelne sa v spoločenstve kňazov a rehoľných sestier modlíme za obrátenie, vyliatie Ducha Svätého a oživenie viery pre miestnych ľudí. Veríme, že to raz Pán požehná a prinesie ovocie...

- ▶ Kríž na Poštárke. Oprava pastoračného centra a otvorenie kostola – priestor pre spoločné stretanie, „vlastný“ kostol pre Rómov. Vybudovanie školy a škôlky, postavenie telocvične.
- ▶ Spoznávanie farnosti. Možnosť stretávania v škole. Vlastné priestory na bývalom družstve – kaplnka – to sme sa dostali na účasť 250 Rómov na liturgii v nedeľu. Kaplán do farnosti na pomoc.
- ▶ Odobratie kaplána.
- ▶ Je dobré mať v diele vizionára – človek, ktorý usmerňuje, aby sme šli jedným smerom, nielen skúšať neustále.
- ▶ Postavenie a posvätenie kovového kríža spišským biskupom Františkom Tondrom v roku 1992. Odvtedy sa každý rok na sviatok Povýšenia sv. Kríža začala sláviť pri ňom svätá omša.
- ▶ Skupina laikov sa začala modliť za evanjelizáciu medzi Rómami v Krížovej Vsi.
- ▶ Ohlasovanie evanjelia po domoch a modlitbové stretnutia s čítaním Božieho slova asi od roku 2002.
- ▶ Vybudovanie pastoračného centra, ktoré sa otvorilo v roku 2007.
- ▶ Masívna evanjelizácia v rokoch 2005 až 2010.
- ▶ Začatie pravidelného slávenia Eucharistie v pastoračnom centre.
- ▶ Systematická práca s deťmi, mladými a dospelými v spoločenstvách za pomoci kňazov, rehoľných sestier a laikov zapojených do rómskej misie.
- ▶ Vybudovanie a posvätenie Kaplnky Povýšenia sv. Kríža (o. biskupom Jánom Kubošom) v interiéri budovy pastoračného centra v roku 2022.
- ▶ Opravenie domu a presťahovanie sa priamo do komunity, zriadenie komunitného centra a zamestnanie laikov na zabezpečenie celodenného fungovania komunitného centra, postavenie práčovne.
- ▶ Prvé dve farnosti, kde som dvakrát po 2. roku skončil kvôli tlaku Slovákov-farníkov.
- ▶ Čičava – vybudovanie formačného centra pre Rómov. Festrom. Časopis Rómska Samária. Vybudovanie siete angažovaných ľudí,

ktorým bije srdce pre Rómov – SAVORE.

- ▶ Presťahovanie na Sigord. Budovanie Krajského centra pre róm-
sku misiu.
- ▶ Vyčlenenie 7 kňazov pre GRM.
- ▶ Po 3 rokoch sme vo všetkých dielach GRM aplikovali evanjelizačný
prístup.

AKO (BY) STE RIEŠILI ZLOŽITÉ SITUÁCIE MEDZI RÓMSKOU KOMUNITOU A MAJORITOU?

- ▶ Jedných získať, druhých nestratiť. Kňaz musí byť mostom.
- ▶ Keď začali chodiť nové deti do kostola, bol niekedy problém s dis-
ciplinou, čo niektorým starším ľuďom vadilo, ale to je len otázka
času, keď sa naučia na omši správať. Neskôr tí istí starší ľudia sa pý-
tali: „Deti dnes neprídu? A kto bude spievať?“ Po čase im aj chýbali
na sv. omši, keď sme ich nepriviezli.
- ▶ Často len vypočuť. Neutekať, vysvetľovať, niekedy nechať tak.
A občas aj prísnejšie zareagovať.
- ▶ Kradnutie zemiakov – napomínanie, apelovanie na Rómov, záro-
veň krotenie Slovákov, aby im dali čas sa polepšiť a následne došlo
skutočne k zlepšeniu aj tých vzťahov.
- ▶ Nemali sme také.
- ▶ Máme také problémy, keďže Slováci boli dlhodobo nastavení nega-
tívne voči Rómom. Pomaly po krokoch sa učiť spoločne žiť...
- ▶ Riešili sme situáciu prítomnosti Rómov v chráme, bol z toho ne-
pokoj, tak sme hľadali samostatné miesto pre Rómov a takto sme
dočasne situáciu vyriešili. Dnes už prichádzajú aj Slováci do „róm-
skeho kostola“...
- ▶ Keď vidím, že je to vhodné, snažím sa o dialóg, ak to nejde, tak to
nechám.

- ▶ Väčšinou sa to týkalo záležitostí okolo prvých svätých prijímaní. Ako som to riešil? Rozdelil som to, hoci ma obvinili najskôr z diskriminácie, že rozdeľujem. Potom som im vysvetlil, že ak chcú mať svoju peknú chválovú hudbu a chcú, aby rómske deti mali rozdelené služby pri slávnosti, tak je pre nich lepšie, keď je to rozdelené...
- ▶ Na bežné nedeľné sv. omše chodí asi 50 – 60 prevažne dospelých veriacich a vždy sú tam prítomní aj niektorí ľudia z dediny, ktorí naozaj radi chodia na sv. omše do osady.
- ▶ 2x som musel odísť z farnosti.

AKO STE SA VYSPORIADALI S PRÁCOU PROTESTANTSKÝCH CIRKVI VO VAŠEJ RÓMSKEJ KOMUNITE?

- ▶ Snažím sa s protestantmi komunikovať ako s priateľmi.
- ▶ Spolupracujeme.
- ▶ Nemali sme veľa príležitostí s nimi vstúpiť do kontaktu – ale keď prišli svedkovia Jehovovi do osady, tak sme s nimi porozprávali na fare, aby nerozširovali náuku, ktorá nás rozdeľuje, ale ktorá nás spája.
- ▶ Nechali sme ich, nech si robia svoju robotu.
- ▶ Všetkých zomrelých pochovávame my.
- ▶ Zo začiatku to tu bolo ťažké, ale dnes to už neriešim. Robím, čo viem z mojej strany. Mnohé veci sa časom samé ukážu, akú majú hodnotu a či sú skutočne od Boha.
- ▶ V istom momente som musel napomenúť pastora inej cirkvi, keď hlásal bludy, nezmysly a manipulácie, ktoré nebudovali vieru v ľudoch, ale vytvárali pomocou klamstva rozdelenie a nepokoj.
- ▶ Rivalita v získavaní ľudí používaním neférových praktík je problém; preto je potrebné vysvetľovať ľuďom čistú pravdu a holé fakty.

- ▶ Na naše podujatia, napr. na školu chvál som pozýval kapely aj od evanjelikov, a tu bola pekná spolupráca, lebo nám išlo o jednu vec, ale nedá sa vychádzať a budovať mosty, ak niekto má za cieľ rozdelenie.
- ▶ Odporúčal som jehovistom, aby išli na miesta, kde nie sú iné denominácie a cirkvi.
- ▶ Rešpekt a dialóg.
- ▶ Chodí tu jeden pastor, ktorý má taký charizmatický prístup; som rád, že ľuďom káže o Bohu.
- ▶ Venujem sa katechetizácii našich farníkov a väčšina z nich ich rýchlo odmietne. Na druhej strane je to pre nich náročné, lebo celá protestantská práca ide cez zážitok, emócie, robia im charitu. Ale nie sú medzi nami napätia. Prví odchádzajú tí, ktorí chcú len sociálnu pomoc, peniaze, oblečenie, jedlo... lebo to dostanú.
- ▶ Keďže neboli nepriateľskí, tak sa to dalo, u ľudí to robilo občas zlobu, ale neriešili sme to nejako špeciálne.
- ▶ Mám dobré skúsenosti, teda ak to ide, spolupracovať, rešpektovať sa.
- ▶ S protestantskými cirkvami aj so Svedkami Jehovovými vychádzam po ľudskej stránke veľmi dobre a nikdy som s nimi nemal problém. Dokonca, keď majú protestanti evanjelizáciu vonku v lete, zvyknem sa zastaviť v ich stane. Nikdy na mňa neútočili.
- ▶ S tými, ktorí sú otvorení, rád spolupracujem, rešpektujeme sa, budujeme vzťahy.
- ▶ Pri spoločných akciách naši adresáti videli, že sa rešpektujeme, že naším stredom je Boh, preto sa tiež navzájom rešpektovali. Za celý čas sa stalo jedenkrát, že niekto odišiel z nášho spoločenstva k inej cirkvi.
- ▶ Začali sme ju riešiť až vtedy, keď k nám prichádzali Rómovia a pýtali sa, čo je to vlastne za cirkev a čo sú to za ľudia. Či sú sekta, alebo ako to katolícka Cirkev a my osobne vnímame. Vysvetlili sme im, aký je rozdiel medzi sektou a inou kresťanskou cirkvou a podľa čoho poznať jedných alebo druhých. Keď sa osobne stretne so zástupcami protestantskej cirkvi – u nás apoštolskej, tak sa snažíme vždy prihovoriť a porozprávať. U niektorých je to veľmi príjemný rozhovor, u iných je to veľmi tvrdé odmietanie. Trápi nás, že v našom prostredí postavila táto cirkev svoju

evanjelizáciu na odpore voči nám a voči katolíckej cirkvi. Božie slovo sa nesmie stať príležitosťou na hádky a na boje „kto z koho“. Božie slovo je tu pre to, aby nás spájalo a posilňovalo.

KTO SÚ VAŠI SPOLUPRACOVNÍCI NA POLI RÓMSKEJ MISIE?

Respondenti uvádzajú, že spolupracovníci sú aj Rómovia, aj Slováci, ženy, aj muži. Niekde sú spolupracovníci iba Rómovia, niekde prichádzajú dobrovoľníci Slováci. Ďalší uvádzajú, že kurátori, kantor, kostolník a pastorační asistenti sú rómski muži, zatiaľ čo ostatné služby vykonávajú ženy. Stále pribúdajú noví spolupracovníci.

JE PRE VAŠU SLUŽBU DÔLEŽITÁ HUDOBNÁ ZLOŽKA, RÓMSKE HUDOBNÉ SKUPINY?

Všetci respondenti sa zhodli v potrebe, až nevyhnutnosti, ba prirodzenej súčasť hudby v pastorácii Rómov. Hovoria, že „bez hudby to nejde“, že je „dôležitý spev aj v rómskom jazyku“. Rómovia majú veľmi radi spev a hudbu, preto je dôležitá a potrebná aj túto zložku rozvíjať. Vo viacerých pastoračných dielach založili spevácke zbory, rómske hudobné kapely, ktoré sprevádzajú sv. omšu, sv. liturgiu.

Hudba je veľmi dôležitá, lebo dáva možnosť angažovania aj sebavyjadrenia a zároveň oslavujeme Boha. Kto dokáže zapojiť do pastorácie hudbu, akoby rozšíril cestu, po ktorej sa ide, o dva pruhy...

lebo Rómovia hudbu vnímajú nie ako niečo pridané, ako umenie, ale bytostne, vnútorne. Spev, hudba, dramatizácia – je to nielen spôsob ich prejavu, ale aj cesta, ako si srdcia nás – majority – Rómovia získajú a obmäkčia. Je to dôležitá súčasť ich kultúry, majú radi spontánnosť, veselosť. Aj cez ňu vytvárame kultúru. Zároveň je to evanjelizačný nástroj – veľmi jednoduchý nástroj na vtaiahnutie Rómov. Dôležitý je aj výber piesní, je potrebné dať im pekné piesne s peknými slovami, nech si ich môžu spievať aj doma, nech nepočúvajú (nespievajú) svoje rómske ľudové piesne o sebaľúti, nenávisti atď. Preto podporujeme rozvoj kresťanských kapiel.

Modlitby chvál sú živé, dynamické a pre nich zrozumiteľnejšie a bližšie. Rómovia majú dosť smutných a vážnych vecí v živote, nepotrebujú ešte vážnu a smutnú liturgiu.

ČO BY MALA BYŤ PRIDANÁ HODNOTA DUCHOVNEJ SLUŽBY PRE SPOLOČNOSŤ?

- ▶ Uvedomenie si svojej zodpovednosti voči spoločnosti.
- ▶ Dobrí kresťania, dobrí občania.
- ▶ Povzbudenie, láska, sviatostný život.
- ▶ Metanoia. Obrátenie a pokánie. Zmena zmysľovania a konania tak, aby boli obrátení Rómovia prínosom pre spoločnosť.
- ▶ Duchovná služba má veľký úžitok na viacerých úrovniach: dvíha sa morálna úroveň rómskeho národa; pastorácia rodín dáva povzbudenie i k štúdiu a rozvoju talentov; samozrejme aj v sociálnej oblasti.
- ▶ Výchova svedomia človeka, ktorý sa riadi podľa neho. Takýto človek je prínosom a nie záťažou pre spoločnosť. Vychované svedomie riadi človeka zvnútra a nie zvonka.
- ▶ Aj duchovná zložka je súčasťou človeka – a preto pre integrálny rozvoj je potrebné pamätať aj na ňu a o to viac, že Rómovia

akosi prirodzene vo väčšine inklinujú k náboženským skutočnostiam. A zároveň táto duchovná premena môže byť oveľa trvalejšia ako iné impulzy.

- ▶ Beriem ju ako rovnocennú súčasť integrálneho rozvoja, čiže – ak sa docení v spoločnosti, bude to iba plus. Pomáha objavovať zmysel nášho života, ak sa to podarí, potom sám človek vie, čo je dobré a správne, a má aspoň túžbu žiť spravodlivo a dobre.
- ▶ Integrované osoby, ktoré prispievajú k dobru spoločnosti, nielen prácou, ale aj zvyšovaním kvality života spoločnosti. Sú to samostatné zrelé osoby, ktoré vedia riešiť svoje problémy. Takto predchádzame záťaži systému: teda nebyť záťažou, ale členom a ideálne aj protagonistom dobrého života.
- ▶ Duchovná služba dvíha človeka integrálne, celého, v každom jeho rozmere a tým pádom rastie aj spoločnosť.
- ▶ Duchovná služba má veľký zmysel: myslím, že sme istým „katalyzátorom“ zla, ktoré by sa tu veľmi rýchlo šírilo.
- ▶ Duchovný a osobnostný rast Rómov má dopad na všetky oblasti života. Sprevádzaný človek takto rastie a posúva sa aj jeho rodina, okolie.
- ▶ V mnohých prípadoch služba Cirkvi supluje štát – pozdvihnutie tejto komunity po ľudskej, sociálnej, osobnostnej stránke, zlepšovanie vzťahov medzi Rómami a Slovákmi, vzájomné obohacovanie kultúr, sprostredkovávanie umierneného dialógu. Často je kňaz v takomto mieste istým majákom nádeje v to, že mnoho chýb a zla, ktoré sa udialo, bude možné napraviť pomocou pokánia. Kňaz je v tomto prostredí často oporou a mediátorom pre štátne inštitúcie.
- ▶ Spoločnosť vníma, že Rómovia, ktorí začali rásť duchovne, rastú aj všestranne – dávajú si do poriadku bývanie, vzťahy, financie.
- ▶ Konkrétne pozitívne dopady na spoločnosť.
- ▶ Klesá nezamestnanosť v tých osadách, kde sa im venujeme. Deti chodia na stredné školy a absolvujú ich. Slováci a Rómovia navštevujú spoločne náš kostol bez konfliktov. Sú slušnejší, spolužitie je obojstranne jednoduchšie. Menej pobytov vo väzení (už to nie je prestíž, ale hanba).
- ▶ Rómovia, ktorí prejdú cez farskú pastoráciu, sú viac schopní integrovať sa do spoločnosti – pri hľadaní práce, uplatnení sa (vidím to na mnohých konkrétnych príkladoch), takisto vidím morálny

posun – menej kradnú, nežobru (nielen peniaze, jedlo, sladkosti, oblečenie...). Ich komunikačné zručnosti sa zlepšujú.

- ▶ Pozdvihnutie Rómov, menšia miera závislosti na sociálnom systéme, osobný a morálny rast.
- ▶ Kde sa venujú Rómom v rozvoji duchovna, služba Rómom prináša trvalejšie pozitívne zmeny. Klesá kriminalita, záškoláctvo, drogy.
- ▶ Sú zrelší, zvyšuje sa im sebavedomie, hľadajú si prácu, študujú. Všetci potrebujeme byť súčasťou spoločnosti, aby sme rástli, a teda im musíme nechať priestor, aby sme mohli spolu dobre žiť.
- ▶ Jediný dôvod, pre ktorý sa má Róm zmeniť k lepšiemu, je osobné uverenie v Krista a následne jeho zmena srdca. Keď sa zmení srdce, zmení sa aj život a jeho okolie.
- ▶ Vychovávame ľudí, ktorým záleží na spoločnosti. Lámeme predsudky. Vychovávame ľudí, ktorí veria v Rómov a ich progres. Bez tejto osobnej zmeny zvnútra nebude žiadna zmena a tu zatiaľ suplujeme štát.

PREČO STE STÁLE SÚČASŤOU RÓMSKEJ PASTORÁCIE?

- ▶ ...lebo Ježiš Kristus prišiel na svet, aby slúžil, nie – aby sa nechal obsluhovať...
- ▶ Rómovia sú súčasťou môjho života.
- ▶ Poveril ma otec biskup.
- ▶ Chcem, aby aj Rómovia verili v Boha, milovali a potom prišli do neba.
- ▶ Cítim sa medzi nimi ako ryba vo vode, neviem si predstaviť, že by som robila niečo iné.
- ▶ Práca s Rómami ma naplňuje a vnímam, že ma tu chce Boh.
- ▶ **Láska nás ženie** a túžba pomôcť.
- ▶ Raz ma tu poslal biskup a povedal: „Maj tých ľudí rád...”
- ▶ V Jarovniciach sú Rómovia aj Slováci – čiže venujem sa obom komunitám.

- ▶ Poslala ma sem moja provincionálna predstavená. Osobne sa mi páči pracovať v rómskej pastorácii pri výchove a vzdelávaní Rómov, ale beriem to rovnocenne ako hocijakú inú službu inde. Mám vzťah k chudobným, ale to nemusia byť iba Rómovia.
- ▶ Sú to ľudia ako každý iný a môžem na sebe pracovať, zlepšovať sa v práci s ľuďmi a ohlasovať evanjelium.
- ▶ Presvedčili ma druhí, nechal som sa presvedčiť a prijal som to.
- ▶ Mám skúsenosť, že má zmysel sa Rómom venovať.
- ▶ Som tu spokojná, je to aktívna služba, stály kontakt s ľuďmi, vnímam to ako službu, do ktorej ma Pán povolal.
- ▶ Chcel to náš Pán.
- ▶ Kým mi to moje zdravie a provinciál dovoľia, som tu, nechystám sa preč, mám sa tu dobre, verím, že toto je moja cesta do neba.
- ▶ Poslali ma tu a som spokojný, páči sa mi to. Asi mám misijné povolanie.
- ▶ Nepoznajú Boha a spolu s nimi ho stále objavujem i ja.
- ▶ Som farár vo farnosti s Rómami.
- ▶ Som tu, lebo ma tu Pán povolal.
- ▶ ... z bojiska sa neodchádza a Pán ma zatiaľ podržal v tejto službe a misii aj napriek mojim chybám a pádom.
- ▶ Vnímam to ako povolanie od Pána
- ▶ Vnímam to ako poslanie a službu.
- ▶ Túto otázku som uzavrel v seminári, keď som našiel svoje povolanie. Vtedy som nadobudol vnútornú istotu o tejto ceste.
- ▶ Robí ma človekom v najhlbšom slova zmysle. Stanovuje mi hranice a je dobrodružstvom ustavičného hľadania dobra a lásky, vlastných obmedzení aj víťazstiev, hľadaním toho, ktorý je Mocný, Verný, Milujúci, Otec. Som v nej, pretože je v nej prítomný Boh a život v nej je životom so všetkým možným, čo k životu patrí. Teší ma, že môžem byť jej súčasťou.

AKÉ VÍZIE MÁTE DO BUDÚCNA?

- ▶ Zapájať laikov, rozširovať misijnú službu do nových lokalít...
- ▶ V rámci Cirkvi nadchnúť aj iných pre túto činnosť.
- ▶ Modlíme sa, aby nám Duch dal poznať, čo zmeniť, čo urobiť nové...
- ▶ Viac sa venovať ľuďom a možno vybudovať aj niečo ďalšie...
- ▶ Poslúžiť tam, kde ma otec biskup pošle. Dovtedy by som chcel našich budúcich kňazov zapáliť ešte viac pre pastoračiu Rómov, aby mali odvahu a lásku slúžiť aj medzi nimi.
- ▶ Najbližšie roky budovať svoje vnútro, rozvíjať sa pre službu Rómom aj tým, že spoluvychováme ľudí.
- ▶ Školu evanjelia rozvinúť do vzniku spoločenstva.
- ▶ Vychovávať Rómov k službe.
- ▶ Vybudovať spoločenstvo angažovaných mladých Rómov veriacich v Krista.
- ▶ Rozbehnúť charitu, ktorú budú realizovať Rómovia.
- ▶ Rozšíriť modlitbu ruženca v rodinách.
- ▶ Šíriť úctu k bl. Zefirínovi a bl. Emílii.
- ▶ Rozbehnúť materské centrum, stabilizovať detský zbor, stabilizovať mužský a ženský zbor.
- ▶ Rozbehnúť streetwork tak, aby ho realizovali aj mladí.
- ▶ Viest Rómov k evanjeliovému chápaniu kresťanstva, nie k tradičnému.
- ▶ Pomôcť Slovákom otvárať sa voči Rómom a ich štýlu prežívania vzťahu s Bohom.
- ▶ Vybudovať malé centrum pre rómske deti a rodiny s bezbariérovým nízkoprahovým prístupom.
- ▶ Získať financie pre platených zamestnancov v starostlivosti o Rómov v spolupráci s dobrovoľníkmi.
- ▶ Komunikácia s ostatnými organizáciami a inštitúciami pracujúcimi s Rómami v rámci mesta a hľadanie možností spolupráce.
- ▶ Vybudovať spoločenstvo hudobníkov a spevákov a cez túto skupinu rozvíjať evanjelizáciu.
- ▶ Mať rómsky kostolný spevácky zbor. Ešte viac by bolo – mať miešaný kostolný spevácky zbor.

- ▶ Tím ľudí, ktorý spoločne kráča, hľadá, má smer a spolupracuje v pastorácii Rómov.
- ▶ Rozbehnúť časopis pre deti na pravidelnej báze.
- ▶ Postaviť centrum v Lenártove.
- ▶ Šíriť Evanjelium do ďalších dedín, presťahovať sa ďalej, kde budeme rozbiehať ďalšiu misiu.
- ▶ Kúpiť basgitaru, zriadiť dielňu, kde bude môcť ktokoľvek prísť a majstrovat'; prerobiť centrum v Malcove a vybaviť ho; urobiť klub kresťanských rómskych seniorov; rozbehnúť internetovú stránku.
- ▶ Viac zapájať dospelých do práce vo farnosti.
- ▶ Mojou prvoradou úlohou je ohlasovať Krista zmŕtvychvstalého a to chcem naďalej. Spôsoby sú rôzne, ale jediným cieľom je, aby spoznali Božiu lásku.
- ▶ Zakladať v rómskych komunitách zdravé kresťanské spoločenstvá (nie množstvo, ale budovať živú Cirkev).
- ▶ Rozbiehame spoločenstvo služobníkov (aj potenciálnych) – potrebujeme im dať zázemie, a oni už budú potom slúžiť.
- ▶ Rómske pastoračné centrum Sigord (to už finalizujeme) – zjednocujúce miesto príslušnosti Rómov. Mať tu malý seminár pre chlapcov s duchovným povoláním, kde budú mať duchovnú formáciu (bez nutnosti, aby boli kňazmi), aby mali vzťah k Cirkvi a vedeli ho odovzdať ľuďom.

” LÁSKA MÁ VŽDY ZMYSEL.

PODNETY OD LAIKOV

ČO SI PAMÄTÁŠ, ČO ŤA OSLOVILO NA ZAČIATKU TVOJEJ CESTY OBRÄTENIA?

- ▶ Ako 17-ročná som spoznala môjho manžela, ktorý mi odovzdal vieru, bol silno veriaci. Keď som bola chorá, uvedomila som si, že Boha nepoznám a začala som sa s Pánom rozprávať a vyjadrila som mu túžbu spoznať ho osobne. Trvalo roky, kým som od rituálov (omša, dokonca aj cez týždeň, mesačná spoveď) a zvyku prešla k živej viere. Po tridsiatke som začala pracovať popri manželovi v komunitnom centre ako dobrovoľníčka. Aj moja cesta viery bola postupná, popri manželovi.
- ▶ Do kostola som sa dostal cez kamaráta miništranta, ale nepoznal som Boha. Keď som sa pripravoval v kostole na sv. omšu, sestra Silvia upravovala kvety. Pritom hovorila o Bohu, tam som sa veľa naučil. Tiež sa ma dotýkalo, keď hovoril o Bohu kaplán Matúš.
- ▶ Žili sme tradičný život kresťana, účasť na omši, pomodliť sa Otčenáš. Obaja sme sa obrátili cez naše deti, asi pred 14 rokmi. Deti nás zobrali na FESTROM v Ľubovni. Nerozumeli sme chválam. Deti si to užívali, my sme boli nervózni, nerozumeli sme tomu a odsúdili sme to. Keď sme videli našu dcéru, ako sa modlí v jazykoch so zavretými očami, báli sme sa o ňu, že čo sa deje. Doma sme im to potom všetko zakázali. Dcéra nás ale požiadala, aby sme aspoň 1x išli s ňou na liturgiu. Boh sa vtedy veľmi dotkol manžela cez evanjelium o viniči a mňa zasa zachytili piesne. Tak sme sa k deťom pridali aj my, že to skúsime. Verš evanjelia "pripravte cestu Pánovi a vyrovnajte mu chodníky" mi vtedy utkvelo v srdci, a prehovára ku mne dodnes. Bola som otvorená službe, ale mala som strach ísť do služby. Silné boli pre mňa vždy prednášky a vyučovanie o Božom slove.
- ▶ Prvý kontakt cez veriacu kamarátku na ZŠ pri 1. svätom prijímaní; na konci ZŠ som sa cez krstnú dostala na tábor so saleziánmi, kde som prvýkrát videla živú vieru. Neskôr prišlo oslovenie navštevovať dievčenské spoločenstvo. Potom prichádzalo postup-

né obrátenie, živý vzťah s Bohom som budovala postupne a dostávala cez saleziánske spoločenstvo, postupne sa nabaľovalo aj prijímanie, aj dávanie a služba.

- ▶ Začalo to obdobím, keď som si chcel vziať život, lebo som nevedel uniesť ťarchu zla, ktoré som spôsobil. Vybral som sa do lesa a nevediac ako, začal som sa rozprávať s Bohom, kričať naňho. Týždeň nato som zažil v osade liturgiu, chvály, čo ma hlboko oslovilo. Stretol som otca Martina, dotklo sa ma jeho slovo a pozrel som sa spätne na svoj život, chcel som zmeniť môj život, nežiť pre svet, ale pre Boha. Vtedy som počul hlas „neboj sa, ja som s tebou, podaj mi ruku“, a to bolo všetko. Hanbil som sa potom, lebo som plakal. Doma som odprosil už po niekoľkýkrát svoju manželku, s ťažkosťami mi verila, že sa chcem napraviť. O ďalší týždeň som sa opäť stretol na liturgii aj s otcom Martinom. Zažil som opäť hlboké prijatie a pokoj, osobný záujem, to ma úplne dostalo. Postupne som sa začlenil do spoločenstva v GRM.
- ▶ Stretol som brata, ktorý ma sprevádzal, neskôr som dostal Bibliu od ďalšieho brata. Čítanie Biblie som prežíval veľmi dotknutý v slzách. Postupne som prestal preklínať a nadávať, potom ma Boh oslobodil od gamblerstva, začal som slúžiť v GRM, prišla skúška dôvery Bohu pre nedostatok financií. Takto s odstupom to vyzerá ľahké, ale prichádzajú búrky a ťažkosti, pookúšenia, ktoré prekonávam s Ježišom. Bez neho to bolo ťažké trápenie.
- ▶ Keď k nám prišiel otec Miro Šimko, mal aj služobníčky, ktoré nás viedli k Bohu; bol u nás aj otec Martin Mekel evanjelizovať. On ma povzbudzoval k účasti na aktivitách. Na jednej púti v Lutine som pocítil, že Boh má so mnou plán, keď som počul svedectvo Renátky Ocilkovej. Vnímam som povzbudenie od ľudí, aby som svedčil o Bohu. Ja som to vnútorne odmietal, bolo mi to neprirodzené, až nepríjemné. Takže to bola taká postupná cesta mnohých stretnutí, svedectiev, aktívneho zapojenia, vzdelávania.
- ▶ Vnímam som ako ma Boh formuje, premieňa cez ľudí a aktivity v rómskej misii. Keď som začal svedčiť, vnímal som, ako slovo, ktoré mi Boh dáva, sa dotýka ľudí, ku ktorým hovorím.
- ▶ Postupne pribudlo množstvo zážitkov s Božím slovom, modlitbou za uzdravenie, vyriešenie ťažkostí...

- ▶ Skutočnosť, že som milovaný Boží syn, ktorého Otec vždy čaká, kedy sa vráti k nemu, aby sa mu mohol vrhnúť okolo krku, obliecť ho do nových šiat a aj napriek jeho neustálym chybám mu dať na ruku prsteň.
- ▶ Zasiahol ma láskavý prístup istého kňaza saleziána. Jeho láskavý prístup, záujem o mňa, ktorý pretrval aj po čase. Spoznal som ho ako chlapec na základnej škole. Spolu s mojimi ďalšími rovesníkmi sme s ním chodievali na rôzne výlety a brigády, pričom mal vždy pre nás čas, vedel obetovať svoje pohodlie. Spomínam si, ako sa stalo, že po sobotňajšej brigáde na saleziánskej chate, keď sme sa mali vrátiť domov, presvedčili sme ho s ďalšími dvoma chalanmi, aby sme si šli domov vziať veci na spanie a znova sa vrátili na noc na chatu. Chvíľu sme ho prehovárali, na ďalší deň bola nedeľa a on mal slúžiť ráno o deviatej omšu. Presvedčili sme ho, že ráno vstaneme a pôjdeme na tú omšu a hneď mu budeme aj miništrovať. Súhlasil, šli sme domov, oznámili rodičom, že ideme s tým kňazom na nocovačku a vrátili sa späť na chatu. Dlho do noci sme mu nedali spať, ale zážitok stál za to. Inokedy sme ho presvedčili, aby sme nespali v chate, ale vonku postavili stany a nocovali v záhrade. Podobných zážitkov a výletov bolo viacero. Nepamätám si, že by sa bol niekedy mračil. Naopak, stále mal jemný úsmev na tvári. Jeho prístup k nám chlapcom ma oslovil natoľko, že som si povedal, že chcem byť ako on.
- ▶ Keď som mal 13 rokov, prišla raz do Jarovnic sestra Atanázia OSBM. Pozývala nás modliť sa, naučila ma základné modlitby. Potom tu začal chodiť otec Peter Bešenyei a raz za týždeň nás učil miništrovať a slúžiť pri omši. Mal som vnútorný záujem o spoznanie osoby Ježiša, tak som reagoval na každú ponuku v tomto smere. Potom sa nám venoval otec František Slovák, aj keď Slováci mu bránili. Tak sa začala moja príprava na 1.sv. prijímanie. Postupne sa prehlboval môj život viery, o 2 roky som prijal sviatosť birmovania.
- ▶ Bolo to v dospelosti, po smrti manžela – alkoholika, postupne pomaličky ma deti stiahli k saleziánom, kde už oni chodili. Sprevádza-la ma sestra Anka Chrkavá pripravila ma na generálnu sv. spoveď, a postupne krok za krokom sa prehlboval môj vzťah s Bohom. Absolvovala som aj prípravu na birmovku, ktorú som prežívala veľmi intenzívne a Boh sa stal mojím najlepším priateľom.

- ▶ Pamätám si na prvé chvály, ktoré boli sprevádzané rómскими mužmi. Veľmi má zaujala ich vášeň, ktorou Boha chválili. Bol to pre mňa veľmi mocný zážitok vidieť toľkých mužov v jednote chváliť Boha, a práve vtedy vo mne zahorela túžba chcieť takto spievať a hrať pre Boha.
- ▶ Najsilnejšie potom pre mňa bolo to, že sa kňaz zaujíma o Rómov a chce sa s nimi stretávať. Chcela som ho osobne spoznať. Zúčastnila som sa prvého stretnutia, ktoré si dodnes pamätám. Vtedy som po prvýkrát vo svojom živote pocítila záujem a prijatie od kňaza, ktoré má potom donútilo chodiť častejšie na modlitbové stretnutia (tzv. stretká).
- ▶ Spomínam si na jeden kurz, ktorý bol pre ženy (Krása namiesto popola⁶) a vtedy bola jedna z výziev prísť k niektorej zo žien, ktoré organizovali tento kurz, a nechať sa objímať Bohom Otcom skrze nich. Vtedy som silne v srdci pocítila Božiu lásku.
- ▶ Naši známi začali chodiť na náuky pre nezosobášené páry. My sme si povedali, že by sa tiež patrilo, ale hlbší zmysel sme v tom nevideli. Manželka chcela, ja ani nie, aj sme začali o mesiac neskôr ako ostatní. To osobné obrátenie som zažil pri spovedi – deň pred sobášom, uvedomil som si svoju hriešnosť, začal som vnímať túžbu po Bohu s vďakou, čo pre mňa urobil, rozplakal som sa, bol to Boží dotyk. Odvtedy boli aj pády a úspechy, ale žijeme s Bohom a dostali sme uzdravenie v mnohých veciach a v mnohých ešte potrebujeme. Potom prišla služba ohlasovania a povzbudzovania, rozhovorov, po domoch, v GRM Bardejove a vo Vranove.
- ▶ Začali sme chodiť do spoločenstva a obrátenie som zažila cez prístup otca Martina: zaujímal sa o nás, prejavoval nám lásku a pomocou toho som spoznala Boha, že taký asi je. Keď som videla ako sa manželka Mekelovci správajú k sebe, zatúžila som po tom, mať taký vzťah s manželom.

ČO JE, PODĽA TEBA, DÔLEŽITÉ V SPREVÁDZANÍ RÓMOV VO VIERE?

- ▶ Nech viac spoznávajú Boha, aby im niekto o ňom hovoril, aby sa zúčastňovali na živote Cirkvi, nie podľa pravidiel a zvyku, z prinútenia, ale pre službu z lásky. Upevnenie vzťahu s Ježišom, nie pravidlá, nutnosť, prikázania.
- ▶ Aktívne pracovať na vzťahu s nimi, aby odo mňa cítili lásku. Robiť to pravidelne, udržiavať si a tvoriť vzťah. Keď pociťia tú lásku, aj cez pravidelnosť stretania, modlitieb, aktivít... tak môže po maličkých krokoch rásť vzťah.
- ▶ Hovoriť im o Bohu, o Duchu Svätom, zapáliť ich pre Boha, prebudiť zvedavosť po Bohu.
- ▶ Vytrvať, neochabovať vo viere, byť dobrým vzorom a ísť osobným príkladom. Žiť svedectvo, aby to čo rozprávam, som aj žila snažila sa o to.
- ▶ Osobný vzťah pastoračného pracovníka dobrovoľníka s Rómami, brať ich ako rovnocenných. Ak vycítia nadradenosť, hneď vyhodnotia, že ich človek nemá rád.
- ▶ Neodmietajú Rómov, nebudovať bariéry, nestavať múr, prijať ich takých, akí sú a nadviazať vzťah, pozvať do spoločenstva.
- ▶ Mať vzťah s Bohom.
- ▶ Byť pokorný.
- ▶ Rozdávať lásku a nádej. Ľudia utekajú za peniazmi, lebo chcú bohatstvo. Ukázať im skutočné bohatstvo. Ohlásiť im Krista aj evanjelium a ukázať, že to, čo hovorím, aj žijem.
- ▶ Mysliť, že pripomínanie si toho, pre koho to robím. Pre seba, pre nich alebo pre Krista? Jednoznačne pre neho, on je trpezlivý. Aj keď nevidieť hneď úspech, treba to nechať na neho. Kedy on bude chcieť, vtedy si obráti srdcia Rómov k sebe. Ja som len ten, ktorý sadí, polieva, ale vzrast dáva Boh. Problém je, že to nie je ľahké, pretože ja by som chcel vidieť výsledky rýchlejšie a jasnejšie a ono to vždy tak nejde.
- ▶ Nevzdávať sa. Spravíš malý krok, stále padáš, ale ísť ďalej, zase malý krok, a zasa pád, ale stále pokračovať, tak ako v živote. Neobzerať sa.

- ▶ Nehrať sa na nič, byť priamy a láskavý, s malinkými krokmi v nárokoch, nevyberať si ľudí podľa gusta alebo sympatií. Nebáť sa ísť aj k tým najbiednejším.
- ▶ Vo väčšine rómskych rodín nie je úplne prirodzene si slovne prejavovať lásku, a preto si myslím, že je potrebné hovoriť o Božej láske. Podľa môjho názoru jedným z hlavných cieľov pastoraácie by mal byť poskytnutý postoj lásky a prijatia pri sprevádzaní Rómov na ceste s Ježišom.
- ▶ Ohlasovať Božie slovo, šíriť nádej večného života, rozprávať o nádeji, povzbudzovať ľudí, že to má zmysel, i keď sa to niekedy zdá nemožné a nezmyselné. Snívať o veciach, ktoré ešte nie sú, ale budú. Mnohí nezažili otcovské prijatie, vedomie, že si milovaný/á, potom sa cítia menejcenní. Potrebujeme týchto ľudí neustále povzbudzovať, že sú milovaní. Cirkev je Boží ľud, ktorý sa navzájom o seba stará, zaujíma, všíma.
- ▶ Vytvárať vzťahy, vypočuť, prijať, vnímať pohľad blížneho.

KEBY SI MAL VYJADRIŤ JEDNÝM SLOVOM, ČO JE PODĽA TEBA V PRÁCI S RÓMAMI NAJDÔLEŽITEJŠIE, ČO BY TO BOLO?

- ▶ TRPEZLIVOSŤ a PRIAMOSŤ – na nič sa nehrať.
- ▶ Prijatie.
- ▶ Láska Ježiša Krista, ktorý nás miloval až do krajnosti. Namiesto špekulovania a výhovoriek máme milovať až do krajnosti.
- ▶ Svedectvo lásky, nielen rozprávať Božie slovo, ale musia vidieť, že sa navzájom milujeme, vidieť lásku a milosrdenstvo medzi nami. Ako inak ľudia uveria?
- ▶ Prežívať s nimi všetko. Neodťahovať sa, prejavovať im svoju lásku.

- ▶ VYTRVALOSŤ a TRPEZLIVOSŤ, mnohí boli, mnohí prišli a odišli, nevytrvali.
- ▶ OBETA. Vždy, keď som bola verná v mojich veciach, Pán sa o ostatné vždy postaral a oveľa lepšie, než som si predstavovala. Preto vnímam OBETU ako najdôležitejšiu.
- ▶ VZŤAH – osobný vzťah s Rómami je bránou k otvorenosti, dôvere, počúvaniu.
- ▶ Milovať ich bez rozdielu.
- ▶ Obeta – byť obetavým Rómom.
- ▶ Kristus.
- ▶ LÁSKA – aby cítili, že ich máš rád, že pri nich stojíš.

ČO ŤA DRŽÍ NA CESTE VIERY?

- ▶ Láska k Bohu a k Rómom.
- ▶ Ako otec malej dcérky, mám túžbu jej odovzdať vieru a zotrvať pri tejto viere. Verím, že táto cesta je pre mňa. Chcem odovzdať to všetko, čo mi dáva Cirkev, sviatosti, spoločenstvo.
- ▶ Čítanie Božieho slova, osobná modlitba a vedomie toho, čo ma čaká na konci cesty. Žijem preto, aby som prišla pripravená byť v jeho kráľovstve. Vďačnosť za Ježišovu obeť, hľadanie a túžba byť s ním.
- ▶ Vedomie Pánovej lásky, že túži po mojom šťastí a všetko stvoril pre nás, dennodenná Božia starostlivosť a požehnanie.
- ▶ Božie slovo, rodina, spoločenstvo, bratstvo.
- ▶ Ježiš Kristus.
- ▶ Keď sa nám otec Miro začal venovať, postupne sa zdvihla vlna odporu od majority voči nemu. V istom momente som sa vybral so Svätým písmom nad dedinu modliť sa za Rómov, za majoritu, za celú dedinu.
- ▶ Ono sa to v jednotlivých obdobiach môjho života mení. V súčasnosti asi najviac čítanie Svätého písma a vnímanie toho, ako Boh pôsobí v mojom živote. To, čo môžem čítať v Biblii, môžem za-

kúšať na vlastnej koži. Nič z toho nie je iba výmysel, ale skutočnosť, že Boh mi dáva zažívať podobné skúsenosti, ako hrdinom z rôznych kníh Starého či Nového zákona. Pri spätnom pohľade na jednotlivé situácie v mojom živote a aj v živote iných, hľadám, ako Boh pôsobí v tej ktorej z nich.

- ▶ Som rád s mladými, učím ich, robíme aktivity, športujeme a vidím, že oni sa chcú učiť, zaujímajú sa, chcú byť spolu.
- ▶ Povzbudzovanie od sestier, od kňaza, od ľudí, vďačnosť, keď moju službu ocenia iní.
- ▶ Ježiš mi dal vieru, dáva mi silu, múdrosť; čerpám zo Svätého písma, z rozhovorov s kňazom.
- ▶ Uvedomenie si tejto pravdy – Boh Otec poslal svojho jednorodeného Syna na túto zem kvôli mne, aby ma zachránil z otroctva hriechu.
- ▶ Verím vo večný život a spásu. Keď človek slúži, ľahšie prekoná svoje vlastné starosti a ťažkosti. Ak človek žije vo svete sám, neustojí to.
- ▶ Vedomie, že som spasená a možnosť slúžiť ako poslanie.

OD KOHO PRIJÍMAŠ DUCHOVNÉ SPREVÁDZANIE VIAC ALEBO PRIRODZENEJŠIE?

- ▶ Od kňaza.
- ▶ Keď sú tu sestry, tak sa ich spýtam o radu, keď tu nie sú, tak sa opýtam kňaza.
- ▶ Pre radu pri dôležitých rozhodnutiach idem za kňazom, odovzdávam to v spovedi a radím sa s kňazom.
- ▶ Podstatné je pre mňa poznať danú osobu, potrebujem k tej osobe mať dôveru.
- ▶ Ak je to v Duchu Svätom a v pravde, nerobím rozdiely, aj sestra ma vyučovala, aj kňaz, aj laik.

- ▶ Radu a sprevádzanie hľadám v prvom rade u kňazov.
- ▶ Mám pravidelné duchovné sprevádzanie u jedného kňaza, saleziána. Sú momenty, kedy si nechám poradiť, či inšpirovať sa aj inými, či už kňazmi, alebo aj laikmi. Zvyčajne nejde o nejaké zásadné otázky. Na tie mám duchovné vedenie.
- ▶ Radím sa s rehoľnými sestrami.
- ▶ Od kňaza, Slováka, radila som sa aj so staršou vydatou laičkou z majority.
- ▶ V duchovných a iných veciach sa radím s kňazom a s vedúcou spoločenstva. Vďaka osobnému vzťahu dôvery je to možné.
- ▶ Pre mňa sú to manželky našich (gréckokatolíckych) kňazov – ženy z majority. Viem sa na nich spoľahnúť. Jedna ma s láskou povzbudzuje a druhá vie na mňa i pokričať a to tiež potrebujem.

ČO BY SI ODPORUČIL KŇAZOM: AKO BY SA MALI PRIHOVORIŤ RÓMOM V DEDINE, V OSADE, KEĎ ICH STRETNÚ?

- ▶ Niekedy stačí len odzdraviť. Jednoducho sa prihovoriť, aspoň pár slov, prejavit záujem, na pár sekúnd. Toto stačí. Samozrejme ako kňaz, zachovať si slušnosť a dôstojnosť.
- ▶ Pozdraviť sa, prejavit záujem, možno sa niečo opýtať.
- ▶ Pozdraviť, usmiať sa, potľapkať po pleci, byť milý, drobné prejavy pozornosti.
- ▶ Na začiatku som nedôverovala o. Martinovi, lebo som ho nepoznala. Raz mi pomohol s ťažkým nákupom a so synom a vtedy sa zmenil môj pohľad na neho. Nestačí hovoriť o Bohu, je potrebné pomôcť, byť nablízku, preukázať lásku k bližnému, konkrétny skutok. Verím ľuďom, ktorí žijú to, čo hovoria. Jednota slov a skutkov.

- ▶ Byť ľudský a jednoducho sa prihovoriť, brať ohľad na ich obmedzenú slovnú zásobu.
- ▶ V prvom rade sa prihovoriť a nadviazať dialóg, pýtať sa na život, ľudia potrebujú zdieľať svoj život.
- ▶ Pre Rómov je ťažké opustiť starý spôsob života, preto je dôležité ísť medzi Rómov, netlačiť na nich, tráviť s nimi čas, porozprávať sa, postupne, krok za krokom, nie hneď naprávať.
- ▶ Pristupovať k nim ako k rovnocenným partnerom, pretože všetci sme deťmi jedného Otca a teda bratia a sestry. Rómovia nie sú naši bratrance alebo vzdialení príbuzní. Pokúsiť sa ich vnímať v ich kultúre, ktorá je odlišná od našej a teda nepodlieha celkom našim normám. Je preto potrebné brať niektoré veci, reakcie, prejavy s určitou rezervou, nadhľadom.
- ▶ Viac času tráviť s Rómami, byť s nimi, neodťahovať sa od Rómov, len tak sa porozprávať, nielen na formálnych udalostiach, omšiach, sviatostiach..., stávať sa priateľom.
- ▶ Slušne, ľudsky, prihovoriť sa, byť normálny. Nechcieť ľudí meniť.
- ▶ Ich prístup k Rómom má byť priateľský so záujmom. „Mám ťa rád a som tu pre teba, si môj brat, sestra.“ Mať srdce zlomené pre Rómov. Nie je to prechádzka ružovou záhradou. Je to každodenná práca, je potrebné obetovať čas, námahu, rodinu, aby ľudia v tebe uvideli Boha, že budú chcieť takto žiť. Keby som v otcovi Martinovi nevidel Krista, tak by som nezačal sám kráčať v jeho šľapajach. Je veľká výhoda, keď vie človek po rómsky.
- ▶ Dať ľuďom najavo, že mu na nich záleží. My, Rómovia sa cítime na okraji aj kvôli vlastnej výchove aj kvôli postoju spoločnosti. Preto je veľmi dôležité zažiť, že tomuto človeku na Rómoch záleží. Ak gréckokatolícky kňaz nemá podporu svojej ženy, je náročné takúto službu robiť.

ČO BY SI ODPORUČIL KŇAZOM: AKO BY SA MALI PRIHOVORIŤ RÓMOM V KOSTOLE?

- ▶ Takisto ako k majorite, normálne ich brať ako ostatných.
- ▶ Vysvetľovať zrozumiteľne, používať obrazy, pripodobniť k niečomu to, čo hovorí – tak ako to robil Ježiš.
- ▶ Keď sú v kostole, to už kňaz vyhral, uverili mu, niečo očakávajú, niečo chcú. Najťažšie je Rómom dostať do kostola.
- ▶ Jednoduchý slovník, overovať si porozumenie, použiť rekvizity, dialogický prístup, video, scénu, príbeh, vziať a zapojiť Rómov. Bežný monologický prednes musí byť veľmi pútavý, aby ich to oslovilo.
- ▶ Privítať, prihovoriť sa, pozdraviť, opýtať sa ako sa vám darí, pokoriť sa a znížiť sa na úroveň toho, koho stretám. Vychádzať z Božieho slova, podať príbeh a nepredlžovať kázeň, maximálne do 10 minút – ako hovoril pápež František.
- ▶ Človek nepríde do kostola, kým nie je evanjelizovaný, a keď už prijme pri evanjelizácii kňaza, tak už potom prijme aj Božie slovo pri liturgii, v kostole, čiže skôr je dôležité nadobudnúť vzťah mimo kostola a potom to už pôjde aj v kostole.
- ▶ Ľudovo, jednoducho, žiadne ťažké vzletné teologické myšlienky, ale jednoducho, poučne, formou príbehov, alebo nejakých jasných príkladov s vysvetlením. Niekedy možno aj viackrát, pri viacerých kázňach, opakovať, pripomínať jednu a tú istú vec (napr. dôležitosť spovede).
- ▶ Hovoriť jednoducho, podrobne vysvetliť, jednoduché slová, usmievať sa.
- ▶ Evanjelium presmerovať do súčasnosti, čo by to v dnešnom svete asi znamenalo, ako by to vyzeralo; uviesť príklady, použiť scény, prezentáciu, zároveň povzbudiť...
- ▶ Poskytnúť im pocit prijatia a jednoty, keďže kostol je otvorený pre všetkých, tak mali by im poukázať na to, že aj oni patria do Cirkvi a jedným zo spôsobov by mohlo byť to, aby ich pozvali sadnúť

si do predných lavíc. Ďalším mojím odporúčaním by bolo to, aby kňazi zapájali Rómov do aktivít týkajúcich sa služby.

- ▶ Správať sa tak, aby Rómovia cítili, že sú tu vítaní. Nehlásať teoretickú teológiu, ktorej nikto neporozumie, ale hovoriť o tom, čím žijem. Kázať Božie slovo, ohlasovať Krista, vieru, podať evanjelium, preniesť do dnešnej doby, hovoriť jednoducho.

AKÉ MÁŠ OČAKÁVANIA OD REHOĽNÝCH SESTIER?

- ▶ Nech svojím životom preukazujú službu Bohu a ľuďom, všetkých prijímať bez rozdielov, či ide o majoritu alebo minoritu.
- ▶ Viesť deti i dospelých k Bohu, vzdelávať ich, stretávať sa s nimi, rozprávať o Bohu, povzbudzovať.
- ▶ Viac sa zviditeľniť v rómskej misii, aby ich videli dievčatá a brali si ich za vzory. Venovať sa aj ženám.
- ▶ Myslím, že napríklad rómsky dievčenský internát je dobrá cesta. Pracovať s deťmi a mládežou. Zriaďovať a viesť materské centrá, škôlky, katechézy dobrého pastiera. Práca s matkami.
- ▶ Myslím, že robia, čo môžu, je mi ľúto, že nie sú platené, nemajú pravidelný príjem.
- ▶ Ukazovať rómskym ženám a dievčatám, čo znamená byť nevestou Krista, že aj ony sa nimi môžu stať (nielen ako rehoľníčky, ale aj v laickom živote). Viesť dievčenský a ženský apoštolát medzi Rómkami, ale samozrejme venovať sa aj mužom, zvlášť, ak nemajú kňaza alebo iného muža, ktorý by s nimi spolupracoval.
- ▶ Všetko robia, všetko zabezpečia, neviem, čo viac čakať, lebo toľko toho robia nad svoje sily, niektorí si to nevážia a hundrú, ale ja vidím, aké bývajú vyčerpané.
- ▶ Žensky pristupovať k ľuďom, s nehou, tvoriť vzťahy, prijímať ľudí takých, akí sú.

- ▶ Spolupráca s rómskymi ženami a mladými dievčatami, ktorým by poukázali na dôležitosť ženskosti a cudnosti. Ďalším mojím očakávaním by bolo to, aby rehoľné sestry rozprávali o svojom povolani mladým dievčatám a povzbudzovali ich aj k takémuto povolaniu.
- ▶ Ak by mali čas, tak služba povzbudzovania, chodiť po domoch, hlásať evanjelium, porozprávať sa v rodinách.
- ▶ Vypočuť ženy, povzbudiť, objať, ponúknuť blízkosť ako žena žene.

AKÉ MÁŠ OČAKÁVANIA OD KŇAZA, KŇAZOV?

- ▶ Rovnaký prístup ku všetkým ľuďom. Často si vyberajú šikovných, majetných ľudí, Rómovia ich nezaujímajú.
- ▶ Také isté ako na sestry, s tým, že kňazi ako pastieri by mali hľadať tú stratenú ovečku a priviesť ju k Bohu. Mnohí ľudia nevedia o Bohu, nevedia sa modliť. Chodia do kostola, ale nerozumejú omši. Vysvetľovať to počas omše, na kázni.
- ▶ Mali by pre nás sprítomňovať Ježiša a byť otcami. Otec aj napomenie, aj objíme, prijme.
- ▶ Vysluhovanie sviatostí, duchovné programy. Spoločenstvá pre chlapcov, sprevádzanie spoločenstiev mužov, práca s mládežou. Neformálne navštevovať osadu, rodiny, postupne si prejsť rómsku komunitu, jednotlivé domy, rodiny. Spoznať, ponúknuť duchovnú službu a potom znova a znova a znova...
- ▶ Byť otvorenejší pre ľudí, blízky, ísť viac do terénu – dediny a osady, nebať sa ísť medzi Rómov, hovoriť o Ježišovi, o jeho živote, príbehy o ňom, povzbudzovať vo viere, byť aktívny.
- ▶ Budovať vzťahy s Rómami.
- ▶ Ohlasovať Krista.
- ▶ Žiť to, čo ohlasujú.
- ▶ Privádzať nás k Bohu cez sviatosti.
- ▶ Ochotu.

- ▶ Vo všeobecnosti (nielen v rómskej pastorácii) by mali prijímať aj Rómov ako ovce z Pánovho ovčince, ísť medzi nich ako idú medzi Slovákov. Všetci sme ľudia, a tak ako nie všetci laici vedia prijať Rómov, ani kňazi to vždy nedokážu.
- ▶ Viac hovorili o Svätom písme, učili nás. Keď sa stretnem s apoštolskou cirkvou, tak hneď vedia učene hovoriť o písme, citovať, používať písmo, keby viac pracovali naši kňazi s Božím slovom.
- ▶ Neodsudzovať Rómov. Používať rovnaký meter na všetkých.
- ▶ Veľa zo seba dávajú Rómom, ale nedožijú sa veľa vďačnosti. Pristupujú k nám s takou Božou láskou. Nevieť, čo by som od nich ešte viac čakala.
- ▶ Jedno z mojich očakávaní je intenzívna práca s Rómami, a taktiež povzbudzovať mladých chlapcov ku kňazskému povolaniu.
- ▶ Kňaz by mal priniesť evanjelium, oheň, zapáliť ľudí, roznieť túžbu. Kňaz reprezentuje Boha. Túžime po kňazoch, ktorí majú zlomené srdce pre Rómov.

AKÁ JE, PODĽA TEBA, ÚLOHA LAIKOV V RÓMSKEJ MISII?

- ▶ V prvom rade by mali mať vedomosti, poznanie, a podľa toho aj žiť, aby to mohli odovzdávať Rómom. Čiže poznať Boha, žiť s ním a potom ísť iných učiť a slúžiť im.
- ▶ Môžu každý jeden šíriť to, čo počuli, videli; povzbudiť, zavolať ďalších, odovzdať to, čo som načerpal.
- ▶ Každý je dôležitý a potrebný, nemusí každý mať službu v spoločenstve, ale svojou prítomnosťou slúži – môže byť oporou, upevňuje sa, učí sa, počúva, a tak upevňuje spoločenstvo.
- ▶ Služba v akejkoľvek podobe (modlitba, materiálna pomoc, vyučovanie, sprevádzanie (mentor, tuteur...) modlitby, hudba, evanjelizácia...

- ▶ Je dôležité, aby to bol človek, ktorý prijal Krista do svojho života.
- ▶ Pomáhať kňazom, prijať úlohy a plniť ich.
- ▶ Byť vzorom podľa života Ježiša Krista.
- ▶ Spolupracovať s kňazmi na šírení viery. Pomáhať im v ich pastoračnej činnosti a tam, kde oni nemôžu alebo nestíhajú byť pre svoju kňazskú službu. Prísť k deťom, k mladým, zahrať sa s nimi. Tiež povzbudzovať ľudí svojím slovom i príkladom k tomu, ako žiť evanjelium v bežnom živote.
- ▶ Byť otvorený, milý, ľudský.
- ▶ Spolupracovať s kňazmi a s inými duchovnými autoritami, aby mohli svojimi darmi prispieť k šíreniu Božieho kráľovstva.
- ▶ Byť príkladom a vzorom pre druhých. V osadách je to všetko pod drobnohľadom, tak nech vidia našu zmenu... že sa vzdal zlého spôsobu života.
- ▶ Svedčiť správaním, obliekaním sa nie podľa módy, ale podľa Svätého písma, cudne. Ponúknuť príklad života manželov, kde je otec hlavou rodiny.

AKÁ JE, PODĽA TEBA, ÚLOHA OBRÁTENÝCH RÓMOV V RÓMSKEJ MISII?

- ▶ Ukázať svedectvo života ostatným, svedčiť o vzťahu, o stretnutí s Bohom, o uzdravení, obrátení a povzbudzovať ostatných svojou skúsenosťou s Bohom.
- ▶ Hovoriť o Bohu tým, ktorí ešte nevedia, že Ježiš Kristus môže robiť zázraky aj v ich životoch.
- ▶ Pomáhať kňazom vo svojej farnosti, spoločenstve a odovzdávať ľuďom Ježiša Krista – hovoriť o Ježišovi, svedčiť svojím životom, zúčastňovať sa na modlitbách, pripravovať aktivity, pripravovať cestu Pánovi, aby mali všetci možnosť sa zachrániť.

- ▶ Svedčiť svojím životom, byť dobrým príkladom pre svoje okolie, komunitu.
- ▶ Zapojiť sa do aktivít, budovať spoločenstvá, ohlasovať v spolupráci s kňazom.
- ▶ Byť pripravený, že ľudia zahoria, ale mnohí rýchlo odpadnú; vytrvať na ceste s Ježišom.
- ▶ Svedčiť o svojej viere a o tom, ako Kristus zasiahol do ich života. Zapojiť sa do pastorácie Rómov, ktorú už vykonávajú v rómskej misii iní – kňazi, rehoľníci a rehoľníčky, či laici.
- ▶ Snažiť sa o zmenu života, ale to je náročné v podmienkach osady, vylúčenej komunity. Sú situácie, keď treba odísť, nepočúvať provokátorov a neprajníkov, nájsť si spoločenstvo, rodinu, veriacich priateľov.
- ▶ Byť láskavý a dôsledný, byť priateľom.
- ▶ Zapojiť sa svojimi darmi do šírenia Božieho kráľovstva a povzbudzovať iných Rómov k viere v Boha tým, že bude chodiť svedčiť do rómskych osád.
- ▶ Slúžiť tak, ako vníma, že mu Boh hovorí a byť verný v službe.
- ▶ Odovzdať ľuďom, čo som zažil, prijal; svedčiť, že s Bohom sa to dá.

ČO BY MALI ROBIŤ RÓMOVIA PRE ĎALŠIU DUCHOVNÚ SLUŽBU, OHLASOVANIE KRISTA?

- ▶ Poznávať Krista, vedieť o Bohu, prijať službu, nemyslieť len na seba a svoju spásu.
- ▶ Šíriť o Bohu radostnú zvesť čo najviac, ako sa len dá.
- ▶ Chodiť a nevzdávať sa, byť vytrvalý, odpúšťať si navzájom, podporovať sa, vzdelávať sa. Žiť osobný vzťah s Bohom ako zdroj pre službu a ohlasovanie.
- ▶ Byť svetlom pre iných Rómov svojím životom, nehanbiť sa za Ježiša Krista.

- ▶ Zvestovať bratom a sestram vo svojom okolí podporu, povzbudenie.
- ▶ Chcieť rásť a vzdelávať sa v náboženskej, ale i svetskej oblasti.
- ▶ Ukázať svoj dobrý život, svedčiť životom, že žije to, čo verí; ísť príkladom života.
- ▶ Veľa sa modliť.

PODNETY OD LAIKOV Z PLAVECKÉHO ŠTVRTKA

(TOMÁŠ FLORIÁN, TOMÁŠ TORKOŠ)

- Vízia práce s Rómami v Plaveckom Štvrtku na desať rokov.
- Prehĺbenie osobného vzťahu s Bohom jednotlivcov aj celej komunity, ktorý bude mať dopad na praktický život a hodnoty Rómov.
- Prevzatie zodpovednosti za svoj život. Vnútoraná zrelosť, pri ktorej sa nekladie zodpovednosť za kvalitu svojho života na štát a iných.
- Vychovávať rómske deti s perspektívou.
- Byť viac komunitou ako organizáciou. Spoločne strávený čas, pravidelné stretnutia. Spolupatričnosť je to, čo nás spája a motivuje.
- Ostať hlavne evanjelizačné spoločenstvo a pritom brať dielo komplexne aj so sociálnymi a voľnočasovými aktivitami.
- Naša činnosť je zameraná na všetkých Rómov v osade. Neuzatvárame sa v komunitnom centre. Sme tu pre všetkých.
- Hlavný bod: Dúfam, že aj o desať rokov tu budeme a vytrváme. To je najdôležitejšie. Mravčia práca – pomalá, systematická a hlavne vytrvalá.

Ciele

- Stabilita diela – finančná a personálna. Personálna stabilizácia – odhodlaní dobrovoľníci a zamestnanci, ktorí sú schopní podržať dielo, keď líder odíde. Vedia, prečo to robia a sú stotožnení s víziou.
- Mať svojho kňaza.
- Mať z radov Rómov z osady spolupracovníkov a členov tímu – komunitu.
- Vytvoriť nedeľnú partiu ako pravidelnú súčasť buniek.
- Vyšší priemer vzdelanosti. Získať aspoň jedného vysokoškolača.
- Podpora stredoškolákov – osobitná a intenzívna starostlivosť. Podpora a tutorstvo.
- Byť stále otvorený zmenám a byť schopný reagovať a prispôbovať sa podmienkam a okolnostiam.
- Zamestnanosť našich už dospelých odchovancov.
- Učiť ich rozlišovať hodnoty, rozvíjať koničky, aby zmysluplne trávili svoj voľný čas.
- Zostaviť funkčný a aktívny zbor, ktorý bude viesť modlitby, chvály, hudbu na omši a bude to kvalitné.
- Lepšie spolužitie medzi Rómami a Slovákmi.

Je dôležité vedieť, že Rómovia fungujú ináč ako Slováci.

Každý, kto chce medzi nimi účinne pracovať, musí rešpektovať ich rozdielnosť vo farbe pleti, ale hlavne ich vnútorné odlišnosti. V ich živote je iná hierarchia hodnôt, ako medzi majoritným obyvateľstvom. Rómovia, medzi ktorými pracujeme, sú väčšinou bez vzdelania a preto abstraktné pojmy a dogmatické poučky sú pre nich nezrozumiteľné. Pre nich je typická „emocionálna komunikácia“. Je potrebné viac prejavovať svoje pocity, keď chceme, aby nám porozumeli (nielen tie pozitívne). To je ich spôsob komunikácie, ktorej oni rozumejú. Misionár sa má učiť jazyk národa, kam príde. Keď ich niekto osloví a osobne im venuje pozornosť, ľahko si ich získa. Ukazuje sa

výhodné pracovať s nimi v malých skupinách, kde sa vytvárajú priateľské vzťahy. Rómovia majú veľkú potrebu cítiť, že sú milovaní. Je dobré začať s deťmi, ktoré sú ľahšie osloviteľné. Cez deti sa dá dostať k dospelým. Na druhej strane, pokiaľ si získame rodičov, pomôže to pri práci s deťmi.

Dôležitá je vernosť a systematickosť.

Neboli to zvláštne skúsenosti, ale jednotlivci, ktorí ponúkli Rómom svoje priateľstvo, bezbariérový prístup. Často sa osobne stretávali s Rómami, navštevovali ich a načúvali. Počúvali, aké majú problémy, ťažkosti a snažili sa k nim zaujať určitý postoj. Tým si získali ich srdcia, ktoré boli ochotné prijať evanjelium. Netreba bombastické akcie a do bodky plánovať aktivity (to treba na majoritné obyvateľstvo, aby sme ich k sebe pritiahli). Naši Rómovia prídu na akúkoľvek akciu, ktorú pre nich urobíme, pokiaľ tam prídu ľudia, ktorých oni majú radi. Treba ľudí, ktorí vytrvávajú. Životnosť diel medzi Rómami je podmienená osobami. Budúcnosť existencie, je aj v budovaní štruktúr. Je potrebné stabilizovať personál na 10 rokov, cez jednu kontaktnú osobu.

Nemal by si byť na to sám. Potrebuješ tím.

Účinnosť a svedectvo apoštolátu medzi Rómami je vždy záležitosťou komunity, nie jednotlivca. Jednotlivec málo dokáže.

Sociálne cítenie ťa rýchlo prejde.

Služba medzi Rómami je často veľmi ťažká, nervy, dokonca aj zdravie sú tvrdo skúšané. Časté konfrontácie s problémami, s beznádejnými situáciami, utrpením, sa stávajú tvrdou skúškou pre vieru a kresťanskú nádej. Deprimujú natoľko, že láska, ktorú chcú dávať, sa môže vyčerpať. Služiaci musia byť pripravený prijať neprijemnosti typu: nadávky, urážky, hrozby, pľuvance. Nie všetci sú schopní to zvládnuť. Treba si to uvedomiť. Je potrebné čím skôr sa zbaviť prí-

padného strachu. Rómovia majú tendenciu dávať zodpovednosť za kvalitu ich života na niekoho iného (štát, majorita, EÚ). Treba postupne meniť myslenie celej komunity v tom smere, že oni sú hlavní zodpovední za kvalitu ich života. Nikdy nič nedávať zadarmo, nikdy nič nedávať dopredu. Treba im pomôcť, ale treba hľadať, čo je pomoc a čo nie je pomoc.

Modlitba

Pokiaľ Boh neobrátí rómske srdce, tak je celá evanjelizácia stratená. Musíme byť v prvom rade ľuďia modlitby a musíme mať osobný vzťah s Bohom, ktorý je veľakrát naša jediná nádej a útecha. Celá pastoračná skúsenosť a múdrosť by sa dala zhrnúť do vety: „Mať ich rád, mať pre nich čas a byť im verný“. Najúčinnjšia metóda je naozajstný reálny vzťah.

Len dlhodobá práca ukazuje, že je možné po viacročnom úsilí, vidieť konkrétne výsledky.

“*ALE ČO JE SVETU BLÁZNIVÉ, TO SI VYVOLIL BOH,
ABY ZAHANBIL MÚDRYCH, A ČO JE SVETU SLABÉ,
VYVOLIL SI BOH, ABY ZAHANBIL SILNÝCH.*

1 Kor 1,27

PÁR USMERNENÍ OD KŇAZOV A ĽUDÍ Z PRAXE ZO ZAČIATKOV RÓMSKEJ MISIE

Jozef Krišanda (†2006):

- ▶ Človek, ktorý chce s Rómami robiť, sa ich nesmie báť, ale musí ich mať rád. Morálne a aj fyzicky musí byť silnou osobou. Nesmie mať minulosť, ktorú mu možno vykričať. Musí mať väčšiu trpezlivosť ako sami Rómovia. Vedia si vážiť toho, kto vie dodržať slovo – aj v ich neprospech.
- ▶ Sú veľmi dobrí psychológovia a vedia veľmi dobre lichotiť, na čo samolúbi môžu doplatiť. Naše prejavy lásky mnohí chápu ako slabosť, ktorú treba náležite využiť. Až neskôr si začnú vážiť to, keď im niekto venuje svoj čas.
- ▶ Máme veľa expertov, ktorých blchy ešte nikdy nepoštipali, karieristov... no málo terénnych dobrovoľníkov.
- ▶ Kňaz nech dodrží pri práci s Rómami tri zásady: dávať jasné pokyny, dodržať slovo, nedať sa emocionálne vydierať.

Peter Bešenyei:

- ▶ Vyvolanie súcitu u majority často môžu využiť ako prostriedok na manipuláciu, aby dosiahli svoje krátkodobé ciele.
- ▶ Povedať nie, neznamená byť zlý a aj tak, Rómovia naše „nie“ nepovažujú za konečné.

- ▶ Jemné a kultivované správanie, ticho, vnútorný pokoj a vonkajšia dobrota nie sú typické pre ľudí z rómskej osady. Oni sú často zranení, neistí, dezorientovaní, ponechaní sami na seba a následne na to drzí a arogantní. Takýmto spôsobom sa bránia, vynucujú si pozornosť, či lásku. Majú vlastný postoj k využívaniu času, k práci, peniazom. Vo veľkej miere u nich absentuje zmysel pre obeť, zriekanie sa, sebaúctu a kreativitu. Ľahko podľahnú nástrahám. Sú citliví na seba a často necitliví ku svojmu okoliu. Chýba im zmysel života, spoločensky a osobne sa málo angažujú. Ich život je naplnený tradíciou a vlastnou kultúrou, ale aj predsudkami.
- ▶ Za najdôležitejší prvok pri práci s Rómami považujeme budovanie osobného vzťahu, ktorý musí byť dlhodobý, stabilný a musí mať plynulú kontinuitu.
- ▶ Iba dlhodobo ponúkané modely správania menia ich hodnotový rebríček a spôsob života.
- ▶ Prezieravosťou zveríme každému toľko slobody, koľko unesie. Len pomalý rast je opravdivý. Nikdy nič nedávame zadarmo a dopredu.
- ▶ Pri ich evanjelizácii nám viac záleží na živote viery a každodennej skúsenosti s Bohom ako len na náboženských vedomostiach.
- ▶ Posilnenie nášho výchovného aspektu posúvame od jednotlivca k rodine.
- ▶ Katechézu robíme v malých skupinkách (rozdelených na chlapcov a dievčatá – kvôli sústredenosti), v pravidelnom čase a v ich prostredí. Využívame tvorivé zážitkové formy (divadlo) a hudbu, lebo ohlasovanie medzi Rómami je postavené hlavne na citovom zážitku.
- ▶ Modlitbe treba dávať úmysel – môžu ho sami pomenovať.
- ▶ Musíme ich najprv poznať, potom im začneme rozumieť, prijať ich aj s ich odlišnosťami a mať ich skutočne radi.
- ▶ Nepodarí sa nám odstrániť biedu materiálnu bez toho, aby sa v prvom rade neodstránila bieda duchovná.

Zobierané myšlienky: Martin Majda, Marián Sivoň, Ján Záhradník

- ▶ Základným východiskovým bodom vo vzťahu ku všetkým blíznym je láska k Bohu. V prvom rade sa musí prehĺbovať naša láska k Bohu a potom porastie aj naša láska k blíznym. Podotýkam – k všetkým blíznym bez rozdielu.

„Ak niekto povie: „Milujem Boha a nenávidí brata, je luhár. Ved' kto nemiluje brata, ktorého vidí, nemôže milovať Boha, ktorého nevidí.“
(1 Jn 4,20)

- ▶ Mať rád – je teda základnou metódou aj pri pastorácii Rómov, a to nám ukáže aj sekundárne metódy. Mať rád však neznamená schvaľovať alebo zakrývať zlo; mať rád znamená byť niekedy aj veľmi prísny a poukázať na chyby a nedostatky, ale nie pre poníženie druhého, zosmiešnenie a pod., ale pre snahu pomôcť, pochopiť pravdu a posunúť vpred.
- ▶ Často, až keď medzi nimi človek začne žiť, zistí, že medzi Rómami nie je všetko iba negatívne.
- ▶ Úcta a strach pred posvätnom. Všetci veria v Boha – síce niekedy po svojom a je to pomiešané s poverami, ale takmer žiadneho Róma nemusíte presvedčať o tom, že Boh existuje. Treba ich oboznámiť a poučiť o tom, že povery sú hriechom proti 1. Božiemu prikázaniu.
- ▶ Zmysel pre rodinu. Nie je vždy pravdou, že majú deti len pre peniaze. Pre mnohých sú deti požehnaním a normálnou súčasťou života. Nie je to iba tým, že si nekupujú antikoncepčné prostriedky, alebo lepšie povedané nezabíjajú svoje deti. Isteže ich nemôžeme pochváliť za to, že sa niektoré dievčatá stanú matkami v mladom veku, no môžeme ich pochváliť za to, že by si nedali svoje dieťa vziať, zabiť.
- ▶ Keď zomiera niekto medzi Rómami, celá rodina príde a je pri ňom deň a noc.
- ▶ Pri svätej spovedi im treba pomôcť veľmi jasne rozlíšiť, čo je ťažký a čo ľahký hriech, povedať presne, keď urobíš tento a tento hriech, už nechod' na sv. prijímanie.

- ▶ Keď kňaz príde do farnosti s rómskou komunitou, začína zápasiť. Na jednej strane si je vedomý toho, že by chcel byť tým dobrým kňazom, ktorý každému pomôže, každého vypočuje, s láskou odpovie, nekričí. Vidí určitý ideál kňaza a časom zistí, že sa to tak celkom robiť nedá. Zrazu musí povedať svojim veriacim nie a to nie opakuje dosť často; až sa zrazu pýta: „aký som to kňaz?“. Môže ho to trápiť dovtedy, kým si neuvedomí, že povedať Rómovi nie, neznamená vo väčšine prípadov nič zlé, ale naopak dobré. Učí ho tak samostatnosti a sebestačnosti. Samozrejme, že kňazovi svoje požiadavky predostrú v takom duchu, že on je ich poslednou záchranou, a ak im nepomôže, tak je koniec, ale nie je to tak. Nie je často poslednou záchranou, ale prvou a tou najlacnejšou, resp. nenávratnou bankou.
- ▶ Treba im vysvetliť, čo je prvoradá úloha kňaza vo farnosti.
- ▶ Odpočinok. Ak kňaz žije medzi Rómami 24 hodín denne, je nevyhnutné, aby raz do týždňa na jeden deň zmenil prostredie.
- ▶ Slovné alebo fyzické napadnutie. Čo spraviť, keď si niekto dovoľí na teba zaútočiť? Snáď len slovne, a len v náznakoch fyzicky. Vtedy sa dajú použiť aj tieto metódy. Prvá – povedz veľmi nahlas, aby to počula celá dedina: „Nehnevám sa na vás, odpúšťam vám, že sa tak drzo voči mne správate.“ A je to možné opakovať dookola. Druhá – „Dávajte pozor, s kým sa rozprávate. Za mňa si účty vybavuje Pán Boh. Ja sa budem za vás modliť, aby vás Boh príliš prísne nepotrestal za takúto drzosť, čo ste si dovoľili. Zbohom.“ Potom treba odísť, aby sa dotýčný mal čas nad sebou zamyslieť.
- ▶ Keď je možnosť zorganizovať nejaký výlet, zájazd, je to vždy vzácna príležitosť k ich motivácii. Nebrať ich zadarmo a bez určitých zásluh.
- ▶ Rómska mini-modlitebná knižka: Rómovia zväčša nemajú modlitebné knižky. Môžeme im ponúknuť malé modlitebné knižky, ktoré sami spracujeme, a v ktorých môžu byť napr. základné modlitby, spytovanie svedomia a podobne.
- ▶ Prísnosť a jednoznačnosť v požiadavkách a nemožno ustúpiť, aj keď si krikom a neodbytnosťou chcú vybojovať svoje. Treba zotrvať na svojom.

- ▶ Keď zistia a uvidia neústupčivosť požiadavky, zväčša sa prispôbia.
- ▶ Keď dieťa spraví chybu, trvať na ospravednení.
- ▶ Zostáva zvykom, že dvaja mladí začínajú spolu žiť pod jednou strechou od momentu, keď sa ich rodičia medzi sebou stretnú a dohodnú sa, že spolu žiť už môžu. To sú akoby pytačky a odvtedy sa jeden k druhému nastahujú. Je veľmi ťažké viesť ich k tomu, že pytačky môžu mať a sú v poriadku, lebo odvtedy už za jeho dievčatom iní chlapci nemajú čo chodiť a všetci vedia, že si ju chce vziať on. Nie je správne, aby sa do sobáša k sebe nastahovali.
- ▶ Myslím, že sa osvedčujú rómske pastoračné centrá priamo v osadách. Je užitočné mať priamo v osade nejakú miestnosť na stretávanie a ďalšie aktivity.
- ▶ Aspoň niečo vedieť po rómsky, majú to radi. Pozor na to, čo hovorím a overiť si, ako to pochopili.

NÁBOŽENSKÝ RÓMSKO-SLOVENSKÝ SLOVNÍK

OSOBNÉ ZÁMENO JA SOM

me som – ja som

tu sal – ty si

jov hino – on je

joj hiři – ona je

amen sam – my sme

tumen san – vy ste

jon hine – oni sú

jon hine – ony sú

SLOVESO ROBIŤ

(me) kerav – (ja) robím

(tu) keres – (ty) robiš

(jov) kerel – (on) robí

(joj) kerel – (ona) robí

(amen) keras – (my) robíme

(tumen) keras – (vy) robíte

(jon) keren – (oni) robia

(jon) keren – (ony) robia

ZÁKLADNÉ ČÍSLOVKY

1 *jekh* – jeden

2 *duj* – dva

3 *trin* – tri

4 *štar* – štyri

5 *pandž* – päť

6 *šov* – šest

7 *efta* – sedem

8 *ochto* – osem

9 *eňa* – deväť

10 *deš* – desať

ZÁKLADNÉ FRÁZY V BEŽNEJ REČI

<i>Lačo d'ives.</i>	Dobrý deň.
<i>Lači rat.</i>	Dobrú noc.
<i>Ačh Devleha, ačhen Devleha, Devleha.</i>	Dovidenia.
<i>Sar tuts vičines?</i>	Ako sa voláš?
<i>Me som Aleš.</i>	Ja som Aleš.
<i>Miro nav hino Aleš.</i>	Moje meno je Aleš.
<i>Sar sal? Sar tuke?</i>	Ako sa máš?
<i>Keci berša tuke?</i>	Koľko máš rokov?
<i>Man hin deš berša.</i>	Mám desať rokov.
<i>Lačhes/mištes.</i>	Dobre.
<i>Na sal nasvalo?</i>	Nie si chorý?
<i>Na, som sasto.</i>	Nie, som zdravý.
<i>The tu sar džives?</i>	A ty ako žiješ?
<i>Som čuloro nasvalo.</i>	Som trochu chorý.
<i>Na sal bokhali?</i>	Nie si hladná?
<i>Na, adađives but chal'om.</i>	Nie, dnes som veľa jedla.
<i>Lačo smakos.</i>	Dobrú chuť.
<i>Kaj bešes?</i>	Kde bývaš?
<i>Me bešav andro kher.</i>	Bývam v dome.
<i>So kames te phenel?</i>	Čo chceš povedať?
<i>Aven čit!</i>	Buďte ticho!
<i>Šunen man!</i>	Počúvajte ma!
<i>Šaj tumenge pomožinav?</i>	Môžem vám pomôcť?
<i>Rado tumen dikhav.</i>	Rád vás vidím (mám vás rád).
<i>Rado som maškar tumende.</i>	Som rád medzi vami.

PAŤAV TUKE, MIRO DEL. – VERÍM TI, MÔJ BOŽE.

<i>O Del</i>	Boh
<i>O Raj</i>	Pán
<i>Amaro Del</i>	Náš Boh
<i>O Del hino amaro Raj.</i>	Boh je náš Pán.
<i>O Del hino amaro Dad.</i>	Boh je náš Otec.
<i>Kamiben</i>	Láska
<i>Kamav tut o Ježiš.</i>	Milujem ťa Ježišu.
<i>PaŤaviben</i>	Viera
<i>PaŤav tuke o Ježiš.</i>	Verím ti Ježišu.
<i>O Del pes amenge sikhavel.</i>	Boh sa nám zjavuje.
<i>Me som o Drom, o PaŤaviben the o Dživipen.</i>	Ja som Cesta, Pravda a Život.
<i>O Del vakerel andro Biblia.</i>	Boh hovorí v Biblii.
<i>O Del vakerel andro tiro jilo.</i>	Boh hovorí v tvojom srdci.
<i>O Del hino čak jekh.</i>	Boh je len jeden.
<i>O Ježiš hin le Devleskero Čhavo.</i>	Ježiš je Boží Syn.
<i>Patrinav andre Khangeri.</i>	Patrím do Cirkvi.
<i>Mária hiňi Ježišoskero daj.</i>	Mária je Ježišova matka.
<i>O Del hino kadaj maškar amende.</i>	Boh je tu medzi nami.
<i>O Del savoro kerďa űisostar.</i>	Boh všetko stvoril z ničoho.
<i>O Del kerďa calo svetos.</i>	Boh stvoril celý svet.
<i>O Del pes bajinel pal amende.</i>	Boh sa o nás stará.

SANAS ANDRE KHANGERI. – SME V KOSTOLE.

<i>Khangeri</i>	Kostol (Cirkev)
<i>Andre khangeri amen keras o liturgia.</i>	V kostole konáme liturgiu.
<i>Andre khangeri naštik pes kerel e vika.</i>	V kostole sa nesmie kričať.
<i>Khangeri hino le Devleskero kher.</i>	Kostol je Boží dom.
<i>Adadžives hino kurko, džav andre khangeri.</i>	Dnes je nedeľa, idem do kostola.
<i>Andre liturgia bararas le Devles.</i>	V liturgii chválime Boha.
<i>O bolipen</i>	krst
<i>Le bolipnaha ačhilom o Devleskero čavo.</i>	Krstom som sa stal Božím dieťaťom.
<i>O maro</i>	chlieb
<i>O maro andral o ňebos</i>	Chlieb z neba
<i>Me som oda maro, so del o dživipen.</i>	Ja som chlieb, čo dáva život.
<i>Som binoskero.</i>	Som hriešny.
<i>Phares mange pre mire bini.</i>	Ľutujem svoje hriechy.
<i>O Del odmukel amenge o bini.</i>	Boh nám odpúšťa hriechy.
<i>Kerd'om, so hino nalačo.</i>	Konal som zle.
<i>O rašaj</i>	kňaz
<i>Rašaj hino le Devleskero služobnikos.</i>	Kňaz je Boží služobník.
<i>O Ježiš, pal'ikerav tuke vaš amare Rašaja.</i>	Ježišu, ďakujem ti za našich kňazov.

DŽIVAV, SAR O JEŽIŠ PHENEL. – ŽIJEM, AKO HOVORÍ JEŽIŠ.

<i>Šunav, so o Del phenel.</i>	Počúvam, čo hovorí Boh.
<i>Me som o Raj, tiro Del.</i>	Ja som Pán, tvoj Boh.
<i>Le Devleskero nav hino sunto.</i>	Bože meno je sväté.
<i>O kurko hino le Rajeskero d'ives.</i>	Nedeľa je Pánov deň.
<i>O dad</i>	otec
<i>E daj</i>	mama
<i>O Del mange diňa miro dad the miri daj.</i>	Boh mi dal môjho otca a mamu.
<i>Mušinav te modlinel pes pal miro dad the miri daj.</i>	Musím sa modliť za môjho otca a mamu.
<i>Lačo čavoro mušinel te šunkerel.</i>	Dobré dieťa musí počúvať.
<i>O Dživipen.</i>	Život.
<i>O dživipen del amenge o Del.</i>	Život nám dal Boh.
<i>O murš</i>	muž
<i>E džuvli</i>	žena
<i>Romňi</i>	žena (vydatá)
<i>E kamiben</i>	láska
<i>O Del kerďa o manuš sar o murš the e džuvli.</i>	Boh stvoril človeka ako muža a ženu.
<i>Maškar murš the džuvli hino e kamiben.</i>	Medzi mužom a ženou je láska.
<i>Naštik dikhes pall, thee keres, so hin nažužo.</i>	Nesmieš pozerat ani robiť to, čo je nečisté.
<i>Te čorel</i>	kradnúť
<i>Najši te čoren!</i>	Nesmieš kradnúť!
<i>Najštik chochaves!</i>	Nesmieš klamať!
<i>O čačiphen</i>	pravda

MODĹINĹ PES – MODLI SA

<i>E modĹitba</i>	modlitba
<i>ModĹinas pes</i>	modlime sa
<i>Mangav</i>	prosím
<i>Palikerav</i>	ďakujem
<i>Ařarav</i>	oslavujem
<i>Mangav, odmuk mange.</i>	Prosím, odpust mi (odprosujem).
<i>Ařaras le Devles the palikeras leske.</i>	Oslavujme Boha a ďakujme mu.
<i>Andre le nav Dadeskero, the le Āhavoskero, the le Spirito Suntoneskero</i>	V mene Otca, i Syna, i DuĹha Světého.

**MISIONÁRI, ČO
NÁS PREDIŠLI...**

PaedDr. RÓBERT NEUPAUER, PhD.: INTEGRÁLNY ROZVOJ RÓMOV V KONTEXTE PASTORAČNEJ PRÁCE A SOCIÁLNEJ PRÁCE

(úryvok z dizertačnej práce)

Práca PaedDr. Róberta Neupauera, PhD. skúma integrálny a komunitný rozvoj Rómov v kontexte sociálnej práce a pastoračnej práce a na pozadí strategických dokumentov EÚ, SR a Cirkvi. Na základe kvalitatívneho výskumu skúma ako v Čičave, Lomničke a Veľkej Lomnici sociálna a pastoračná práca vedie k sociálnej zmene, sociálnemu začleňovaniu a k aktívnej participácii Rómov na živote spoločnosti a Cirkvi. Výsledky práce poukazujú na dôležitosť postupnosti integrálneho rozvoja. Ak sociálna a pastoračná práca iniciuje sociálnu zmenu jednotlivcov a rodín v marginalizovaných rómskych komunitách, má kľúč nielen k riešeniu sociálnych problémov, ale aj potenciál viesť k ďalším rozvojovým prvkom súvisiacim so sociálnym začlenením a aktívnou participáciou Rómov.

Ak chceme, aby rozvoj Rómov zo strany sociálnej a pastoračnej práce bol integrálny a smeroval od menej ľudských podmienok k ľudskejším, je potrebné, aby zahŕňal rôzne charakteristiky. Ak rozvoj nebude vychádzať od Boha a smerovať k nemu, ak nebude rešpektovať osobnú dôstojnosť, slobodu a zodpovednosť každého Róma a Rómov ako národnosti, ak ho nebude usmerňovať pravá stupnica hodnôt, ktorá bude prekonávať sociálne vylúčenie, hriechy a štruktúry hriechu v rómskej kultúre, v ich vzťahu voči väčšinovej spoločnosti a naopak, ak do neho nebudú zapojené rôzne spoločenstvá a organizácie rešpektujúce princípy subsidiarity, aby solidárne pomáhali

prekonávať viacnásobné vylúčenie rómskych komunit, ak nebude zameraný na rast v každej ľudskej oblasti nielen v materiálnej alebo duševnej ale aj v duchovnej, potom nebudeme môcť hovoriť o pravom a integrálnom rozvoji Rómov.

Ako najviac pocitované sociálne problémy v celkovom pohľade na všetky skúmané lokality označovali účastníci v rozhovoroch kategóriu „problémy v manželstve a rodine“. Pod túto kategóriu sme zahrnuli problémy vyplývajúce z narušených vzťahov medzi manželmi (hádky, domáce násilie), zanedbávanie výchovy detí a ich záškolsť, sexuálne deviácie, predčasné sexuálne vzťahy u detí a mladistvých, problémy vyplývajúce z mnohopočetnosti rodín. Nasleduje kategória „chudoba“, ktorú charakterizuje nenaplnenie základných potrieb, zlé hospodárenie s financiami, obrovská miera zadlženosti, exekúcie, úžera, ktoré vedú ku krádežiam, nelegálnej práci a prizemnému zmýšľaniu zameranému len na prežiť a nie žiť. Ďalej približne na rovnakej úrovni sa nachádzajú kategória „závislosti“ (alkoholizmus, gambling, fetovanie) a kategória „narušené vzťahy medzi Rómami v komunite a voči majorite“ (vzájomná závisť, hádky a bitky medzi susedmi, neporiadok v obci tam, kde sú rómski starostovia a ako aj negatívne postoje voči majorite a naopak). Až na posledných priečkach pocitovaných sociálnych problémov v daných lokalitách sa umiestnili tie kategórie, ktoré súvisia so sociálnym vylúčením: „nízka úroveň vzdelania“, „nezamestnanosť“, „segregovanosť komunity“ a „nevyhovujúce bývanie“. Je to dané tým, že Rómovia vnímajú svoje sociálne problémy najmä cez prizmu svojich vzťahov. Ukazuje sa teda, že kľúčom k riešeniu sociálnych problémov vo vylúčených lokalitách bude schopnosť riešiť narušené sociálne vzťahy a až potom sociálne vylúčenie.

Na posilnenie sociálnej inklúzie v MRK (marginalizované rómske komunity), ktorá povedie k aktívnej participácii, je potrebné kritické množstvo Rómov, u ktorých dôjde k prvotnej sociálnej zmene (obrátenie a uvedomenie si problému), rozširujúcej sa sociálnej zmene (túžba aktívne využívať voľný čas, zmena v rodine a zmena motívov k službe, uvedomenie si problémov, schopnosť prekonávať problémy) a prehlbujúcej sa sociálnej zmene (vzdelanie ako hodnota, samostatnosť, práca na sebe, získanie organizačných zručností) ako

conditio sine qua non pre aktívnu participáciu. A preto sa ukazuje dôležitosť takej pastoračnej a komunitnej práce, ktoré budú vedieť pomôcť Rómom prejsť cez tento proces. Terénna sociálna práca sa ukazuje ako sociálna služba, ktorá nespôsobuje tento proces smerujúci k aktívnej participácii Rómov. Sociálna inklúzia je ďalší nápomocný faktor pre aktívnu participáciu. Sociálne začlenenie bolo prínosom pre aktívnu participáciu, ak sa už u participantov vyskytovalo a prostredníctvom nej sa mohlo prehĺbiť. Na druhej strane, aktívna participácia napomáhala k sociálnemu začleňovaniu u tých participantov, kde predtým absentovalo. Úzky súvis a previazanie sociálnej zmeny, sociálneho začleňovania a aktívnej participácie Rómov v spoločnosti a Cirkvi preto vedie k ich integrálnemu rozvoju.

Sociálnou inklúziou a aktívnou participáciou sa u Rómov následne výrazne upevňuje sociálna zmena a nový spoločenský status i príslušnosť k Cirkvi. Vzdelanie sa pre nich stáva silnou životnou hodnotou, začínajú pracovať na sebe, stávajú sa viac uplatniteľní na trhu práce, vedú cnostný život a vidia ho ako poslanie, keď sa cez službu v Cirkvi a spoločnosti stávajú darom pre druhých. Kritické množstvo takýchto Rómov povedie k tomu, že bude dostatok aktívnych Rómov, ktorí dokážu vplývať svojím príkladom na sociálnu zmenu vo vlastných komunitách a že dôjde k obnove často narušených vzťahov medzi Slovákmi a Rómami. Takých Rómov potrebujú obce do verejnej služby v daných komunitách. Takých Rómov potrebuje štát, aby sa z dôvodu nepriaznivej demografickej situácie zamestnali a mohla fungovať ekonomika, aby vedeli vstúpiť do sociálnej sféry, zdravotníctva, školstva... Takých Rómov potrebuje Cirkev, aby bola svätá aj v rómskej populácii. A preto je potrebná sociálna zmena podoprená sociálnym začlenením a aktívnou participáciou. Toto je jedna z veľkých výziev 21. storočia, pred ktorou stojí spoločnosť i Cirkev na Slovensku, najmä v regiónoch, kde počet Rómov v MRK narastá.

Záveru výskumu Mgr. Róberta Neupauera PhD. si môžete prečítať v knihe *Rómska misia* od autorov Bešenyeyi, P. – Neupauer, R. – Vaľková, A. (2019).

ZA ROBOM NEUPAUEROM

Robo Neupauer (1975 – 2019) bol misionárom veľkého srdca. Mohol robiť kariéru, bol vyštudovaným žurnalistom, pracoval pre Hospodárske noviny. Ale on sa – úplne v rozpore s myslením tohto sveta – rozhodol zanechať túto prácu a vydať sa na cestu služby. Presťahoval sa na východ, dokonca istý čas žil priamo v osade v Krížovej Vsi. S manželkou Martou mal syna Samka. Najprv pracoval v Krížovej Vsi, kde organizoval aktivity v Rómskom duchovno-spoločenskom stredisku, ktorého výstavbu sám riadil. Úzko spolupracoval s riaditeľom Gréckokatolíckej rómskej misie otcom Martinom Mekelom. Bol jedným z hlavných iniciátorov myšlienky založenia SAVORE – Sieť angažovanej verejnosti pre duchovnú službu a evanjelizáciu v rómskych komunitách. Založil, aj redakčne tvoril časopis Rómska Samária. Dlho pracoval ako sociálny a pastoračný pracovník medzi Rómami v obci Krížová Ves. Neskôr pracoval ako poradca predsedu Prešovského samosprávneho kraja pre sociálne vylúčené komunity. Mal vynikajúce komunikačné, organizačné i lektorské zručnosti, ovládal proces strategického plánovania a niekoľko cudzích jazykov. Ako vyštudovaný žurnalista propagoval úspechy rómskej misie. Na srdci mu ležal integrálny rozvoj Rómov, pričom tvrdil, že jeho základom je zameranie sa na rast v každej ľudskej oblasti, nielen v materiálnej alebo duševnej, ale aj v duchovnej. Keď prišla do jeho života choroba, nereptal, nehneval sa, len veril. Ľudia, ktorí ho prišli navštíviť, svedčia, že sami od neho načerpávali silu a optimizmus. Mnohí do poslednej chvíle verili, že bude zázračne uzdravený. A Ježiš prišiel a vytrhol ho z choroby... Ale inak, ako ľudia čakali... Stovky zbožných Rómov na Robovom pohrebe boli dôkazom toho, že jeho misia mala veľký zmysel...

ŠTEFAN HRBČEK: MALÝ PRIESTOR VENOVANÝ JOŽKOVI (KRIŠANDOVI)

Neprekvapí nás, keď zomrie človek, ktorý smrť očakáva ako prirodzené zakončenie svojho života. Často však zažívame chvíle, kedy je smrť pre nás nepochopiteľným ukončením života človeka v plnej sile. Jozef Krišanda pracoval s Rómami na Spiši. Veľký športovec, srdečný človek. Zomrel pri stavaní snehuliaka s deťmi. Pľúcna embólia. Niektorí kňazi dostali jeho pozvánku na pohreb. On sám ju napísal a mal ju v testamente. Je napísaná jeho nenapodobiteľne žartovným štýlom. Všetko bral s pokojom a humorom, ešte aj vlastnú smrť. Určite ale nečakal, že príde tak skoro...

„Môj Bože, môj Svätý, nezomrieme! (Habakuk 1,12 b)

Zverejnená časť testamentu vdp. Jozefa Krišandu prečítaná na svätej omši v Bystranoch dňa 21.februára 2006:

„Ja, Jozef Krišanda narodený 23. februára 1969 v Kežmarku, prihlásený k trvalému pobytu v Spišskej Belej, 059 01, ulica Družstevná 29, píšem tento závet vlastnou rukou a pri plnom vedomí.

V prípade mojej smrti prosím o rozoslanie môjho parte, ktoré mám riešené ako pozvánku na pohreb. Je to moja posledná katechéza tomu, čo som veril a žil.

Chcem, aby moje telo bolo pochované pri sestre Anne v Spišskej Belej. S mojím telom sa môžete rozlúčiť vo farskom kostole farnosti, kde budem pôsobiť. Samozrejme, ak bude o to záujem.

Truhlu mi položte aj s telom na zem, lebo som bol realitom, hoci som svoj zrak upínal k výšinám neba a môj duch sa vznášal nad životnými udalosťami.

Namiesto mnohých príhovorov radšej o mne niečo napíšte, ak ste boli Pánu Bohu vďační, za môj život.

Kázeň nech povie jeden z kňazov, ktorý ma podľa otca biskupa najlepšie poznal.

Ak si na mňa budú ešte pamätať kamaráti z Popradského Aeroklubu, nech mi urobia prelet nad cintorínom vo výške podľa predpisov, bez akéhokoľvek rizika. Bude v tom určitá symbolika, pretože som sa narodil s dušou pilota. To ma pozitívne formovalo v láske k Bohu a v kňazskom povolaní.

Ornát chcem mať v truhle červený, lebo som mal rád Duchu Svätého, toho neviditeľného a mocného priateľa. Zároveň si prajem červený ornát, lebo som si vždy vyberal ťažšiu cestu, hoci som možno pôsobil statickým dojmom.

Do hrobu mi telo spustite na horolezeckých lanách.

Ak mi niekto dlhuje peniaze, nech ich vráti biskupskému úradu na Spišskej Kapitule a nech sú použité na opravy katedrály sv. Martina. Peniaze, ktoré sa po mojej smrti nájdú na fare tam, kde budem pôsobiť, venujem farnosti.

Tento závet som napísal v Bystranoch, dňa 6. februára 2006.

In te, Domine, speravi: non confundar in aeternum.

(V teba Pane som dúfal, nebudem zahanbený naveky.)

Jozef Krišanda

POZVÁNKA

Ja, Jozef Krišanda, kňaz, Vás týmto pozývam na rozlúčku s mojim telom, ktoré som opustil dňa 18. februára 2006 a v ktorom ste ma poznali. Rozlúčka sa uskutoční dňa 21. februára 2006 v rímskokatolíckom kostole v Spišskej Belej.

Musím Vám oznámiť, že mi bolo s Vami veľmi dobre a že Vám za všetko veľmi pekne ďakujem. Zverujem sa Vaším modlitbám a obetám. Dúfam, že som Vás svojim životom čo najmenej pohoršil. Nebolo to mojim zámerom aj napriek tomu, že som prežíval svoje kňazstvo originálne a že som prebýval v tomto krehkom tele. Verím a teším sa, že sa všetci stretieme pri veľmi milosrdnom Pánu Bohu. Tam si už porozprávame, čo sme si tu nestihli povedať, či už z časových dôvodov, alebo aj vďaka mojej smrti. Dovidenia!

S pozdravom Váš v Kristu Jozef Krišanda, Kristov kňaz

UKÁŽKA Z TVORBY JOZEFA KRIŠANDU:

NECHVÁLIM SMILSTVO

Hovorí sa, že vraj žijeme v dobe sexuálnej revolúcie... A nie náhodou v dobe citovej deprivácie?

Preto nechválím smilstvo, lebo vďaka nemu vyhasínajú veselé ohníky v očiach dievčat.

Nechválím smilstvo, lebo mladí vďaka nemu robia hazardné skoky do krátkotrvajúcich manželstiev, namiesto toho, aby do nich vstupovali.

Nechválím smilstvo, lebo je to základná škola manželskej nevery.

Nechválím smilstvo, lebo mení chlapov na volov vedených na jatku (Pr 7,21-22) a ženy na divé mulice, ktoré zacitili vodu.

Nechválím smilstvo, lebo je to tobogan k strate viery v zmysle blahoslavenstva, keď Ježiš prisľúbil čistým videnie Boha (Mt 5,8).

Nechválím smilstvo, lebo ničí vieru v čistú lásku. Ľudia už neveria na pravé priateľstvá tak, ako prasatá neveria na dodržiavanie hygieny.

Nechválím smilstvo, lebo kradne deťom z rodín ockov a v poslednom čase, žiaľ, aj emancipované mamky a takto ich necháva bez ochrany...

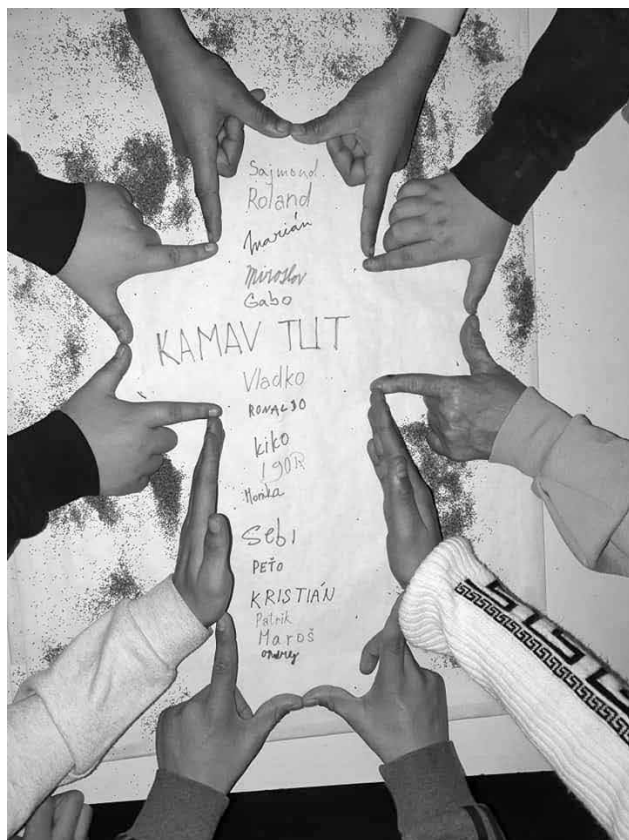
Beda nám, lebo sme zamenili romantiku za erotiku, priateľstvo za smilstvo, sexualitu za perversitu a lásku za volanie divočiny. Panny sú pre nás neúčtyhodné čudáčky a prostitútky priam sociálne pracovníčky. Výchovu k rodičovstvu a k dospelosti sme nahradili morálnou prezervatívnou devastáciou nástročných a nazvali sme to sexuálna výchova. Ak sexuálnu žiadostivosť chceme liečiť pornom, tak potom môžeme popáleniny liečiť plameňom, alkoholizmus môžeme liečiť ešte väčším pitím, omrzliny môžeme liečiť v mraziacich boxoch a špiny sa zbavíme tak, že sa vykúpeme v septiku.

A hoci to naše konanie nemá logiku, ty nás za to Pane Bože požehnávaj, ale už aj!

Amos Tatranský

MODLITBY

PREŽEHNANIE

*V mene Otca i Syna
i Duchu Svätého. Amen.*

*Andre le nav Dadeskero,
the le Čhavoskero, the le Spirito
Suntoneskero. Amen.*

OTČE NÁŠ | DADE AMARO

*Otče náš,
ktorý si na nebesiach,
posväť sa meno tvoje,
príd' kráľovstvo tvoje,
buď vôľa tvoja, ako v nebi,
tak i na zemi. Chlieb náš
každodenný daj nám dnes
a odpusť nám naše viny,
ako i my odpúšťame svojim
vinníkom, a neuveď nás
do pokušenia, ale zbav nás
od zlého. Amen.*

*Dade amaro,
so sal pro upripen
te avel ašardo Tiro nav,
Tiro thagaris te avel.
Avka sar andro upripen,
avka the pre phuv.
Sako d'ivesutno maro
de amen adad'ives
The odmuk amenge amare bini,
sar amen odmukas olenge,
so amen košen.
The nadomuk hoj pale te peras,
andre bini the le amendar
savoro nalachipen. Amen.*

ZDRAVAS MÁRIA | AV AŠARDI, MARIA

*Zdravas', Mária, milosti plná,
Pán s tebou, požehnaná si
medzi ženami a požehnaný je
plod života tvojho Ježiš. Svätá
Mária, Matka Božia, pros za nás
hriešnych teraz i v hodinu
smrti našej. Amen.*

*Av ašardi, Maria, kamibena pherdi,
o Raj tuha, ašard'i sal maškaro
džuvla the ašardo te avel tiro čhavo
o Ježiš. Sunti Marija, le Devleskero
daj, mange vaš amenge binoskere,
akana the sar avela amari
meribnaskeri ora. Amen.*

VERÍM V BOHA | AŠUNĎIPEN LE DEVLESKE PRO UPRIPEN

Verím v Boha, Otca všemohúceho, Stvoriteľa neba i zeme, i v Ježiša Krista, jeho jediného Syna, nášho Pána, ktorý sa počal z Ducha Svätého, narodil sa z Márie Panny, trpel za vlády Poncia Piláta, bol ukrižovaný, umrel a bol pochovaný. Zostúpil k zosnulým, tretieho dňa vstal z mŕtvych, vystúpil na nebesia, sedí po pravici Boha Otca všemohúceho, odtiaľ príde súdiť živých i mŕtvych. Verím v Ducha Svätého, svätú Cirkev katolícku, spoločenstvo svätých, v odpustenie hriechov, vo vzkriesenie tela a v život večný. Amen.

Paťav le Devleske, Dadeske sazoraleske, savo kerďa o upripen the e phuv, the le Ježiš Kristos, leskere jekhoru čhavoske, amaro Rajiske, savo sas khabnivdo le Spiritoha Suntoneha, ulífa pes la Sizni Marijatar, cerpinlas tel e zor Poncijus Pilatoskeri, has mardo pro keresto, muľa, the sas parundo. Geľa tele ko mule, pro trinto d'ives uštíľa le mulipnastar, uštardá opre pro upripen, bešel paš o čačo vast le Devleske, dadeske zoralekeskero. Otar avela te sudzinel le dživden the mulen. Paťav andro Spirito Sunto, andro Khangeri katolíčko, andro jekhetanipen le suntes, andro odmukľiben le binenge, pale uštiben opre le teštoskero, the dživipen biagorutno. Amen.

SLÁVA OTCU | AŠUNĎIPEN LE DADESKE

Sláva Otcu i Synu i Duchu Svätému, ako bolo na počiatku, tak nech je i teraz, i vždycky, i na veki vekov. Amen.

Ašunďipen le Dadeske the o Čhavoske the o Spirito suntoneskre, sar ehas pro anglal, avka te avel the akana, the pro but aver vachta. Amen.

SLOVO NA ZÁVER

Poznajúc prácu, osobné príbehy, spôsoby služby a obety ľudí, ktorí tvorili inšpirácie v tomto manuáli, žiada sa mi dodať, že toto dokáže iba láska.

Vyslovujem veľké ĎAKUJEM všetkým našim misionárom – kňazom, rehoľným sestrám, rehoľným bratom, laikom za ochotu, nasadenie a vernosť. Za príklad života a lásky, ktorý žijú tak jednoducho, neokázalo, neupútavajú na seba pozornosť. Sú iba k dispozícii.

Napriek tomu, že to nerobia preto, aby z toho niečo mali alebo dokonca, aby aspoň čiastočne videli ovocie svojej práce... ovocie prichádza. Jeho dôkazom sú minimálne výpovede evanjelizovaných rómnych laikov v tejto knihe.

Prajem čitateľom tejto útlej knižky, aby bola pre nich nielen praktickým návodom na konkrétnu službu v rómskej misii, ale aj inšpiráciou, povzbudením a motiváciou. Prajem nám všetkým, aby sme si uvedomovali, že všetci sme pozvaní všímať si núdznych, pomáhať slabším, prijať vylúčených... všetci sme pozvaní k misii. Možno si jej chýbajúcim či potrebným ohnivkom práve ty, čo čítaš tieto riadky. Pretože naše skúsenosti aj vedecké výskumy hovoria, že skutočná zmena v životoch ľudí nastáva, keď sa začneme meniť zvnútra. K tomu má poslúžiť aj táto kniha.

Nech nám Pán Boh pomáha.

Mons. Bernard Bober,

*predseda Konferencie biskupov Slovenska
a Rady KBS pre Rómov a menšiny*

Vo všetkých odpovediach kňazov, rehoľníkov či laikov sa pre pastoračiu s Rómami vyskytovali najčastejšie tieto odporúčania:

- láska, láskavosť, prijatie a úcta,
- prihovoriť sa a nechať sa pohostiť (spoločné stolovanie),
- duchovná, odborná a praktická príprava,
- osobná, vzájomná a spoločná modlitba,
- vnútorný postoj dôvery,
- systematická duchovná formácia,
- vzťahy a rodina,
- otvorenosť a trpezlivosť,
- jasné, priame a vecné pravidlá (systematická práca),
- práca priamo v teréne,
- práca prostredníctvom kultúry – hudby a tanca,
- výchova k participácii, spoluzodpovednosti a dobrovoľníctvu,
- spolupráca s inými dielami a s rôznymi organizáciami,
- práca v tíme,
- cesta zmierenia a odpúšťania, obrátenia v rámci komunity a aj s majoritou (mediácia a umiernený dialóg),
- dlhodobosť a vytrvalosť (stabilita diela),
- čas pre seba a priateľstvá,
- vernosť a jednota,
- svedectvo života – osobný príklad,
- obeta.

O AUTOROCH

PETER BEŠENYEI

Ing. Mgr. Peter Bešenyei, PhD., rímskokatolícky kňaz, salezián, vyštudovaný strojnicky inžinier a doktor filozofie v sociálnej práci. Prvý salezián, ktorý rozbiehal pastoráciu Rómov v Bardejove – Poštárke v r. 1990, následne pôsobil v michalovskej osade Angi mlyn, potom na košickom Luníku IX. Medzi Rómami prežil viac ako 30 rokov.

Skôr, ako sa pustil do misijnej činnosti na Slovensku, inšpiroval sa ľuďmi, ktorí už mali s rómskymi komunitami skúsenosti. Obzory si rozširoval v Maďarsku, Nemecku, Taliansku a dokonca aj v Amerike. V Taliansku s Rómami vyše mesiaca kočoval.

Dokopy navštívil viac ako 100 rómskych komunít.

Od roku 1992 pôsobí ako tajomník Rady pre pastoráciu Rómov a menšín pri KBS. Bol vedúcim Rómskeho pastoračného centra v Bardejove, direktorom saleziánskej komunity v Michalovciach. Na Luníku IX pôsobil ako odborný asistent na VŠ zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety. V roku 2003 absolvoval kurz permanentnej formácie v odbore misiológia na Pápežskej saleziánskej univerzite. Získal niekoľko ocenení za misijnú prácu s Rómami, napísal viacero kníh, v ktorých približuje život rómskej komunity a v rómskej komunite s cieľom – priblížiť nás k sebe navzájom.

SILVIA ZÁBAVOVÁ

Silvia Zábavová vstúpila v r. 1995 do rehoľného Inštitútu Congregatio Jesu a od r. 1998, kedy stála pri zakladaní komunity a diela sestier v Zborove pri Bardejove, je až dodnes dobrovoľnícky aktívna v práci s rómskou minoritou.

Vyštuďovala sociálnu prácu so zameraním na rómsku komunitu na UKF v Nitre a odbor Filozofia a Katolícka teológia na Alojziane – TFTU v Bratislave. V r. 2006 a v r. 2013 navštívila projekty sestier CJ v Indii a v Brazílii a je absolventkou PhD. štúdia v odbore sociálna práca na VŠZ a SP sv. Alžbety v Bratislave, kde v súčasnosti pôsobí aj ako vysokoškolský pedagóg. Od r. 2007 – 2011 stála pri zakladaní komunity sestier CJ a ich diela v Jarovniciach, kde momentálne spolu s ďalšími dvoma spolusestrami žije a dobrovoľne pôsobí v práci s Rómami, ale aj Slovákami. Je štatutárnou zástupkyňou OZ Jarovnice, kde poskytuje základné sociálne poradenstvo. Pracuje ako terénny a komunitný pracovník a projektový manažér. Zároveň vykonáva pastoračnú a edukačnú činnosť, hlavne v práci so ženami, dievčatami a deťmi. Súčasne je aj členkou Rady KBS pre Pastoračiu Rómov a Platformy Savore.

MARTIN MEKEL

Mgr. et Mgr. Martin Mekel, gréckokatolícky kňaz a vyštudovaný fyzik a meteorológ. Už počas štúdia Teologickej fakulty PU začal navštevovať rómsku komunitu v Jarovniciach pod vedením saleziána dona Petra Bešenyeho. Po kňazskej vysviacke v r. 2001 sa stal správcom farnosti Varhaňovce, kde začal samostatne pracovať s rómskou mládežou. Od r. 2003 bol farárom v Hlinnom, kde založil skautský zbor aj občianske združenie Horúci tím. V roku 2005 ho arcibiskup Ján Babjak SJ vyčlenil pre pastoraáciu Rómov. Pracoval v 6 rómskych komunitách vo vranovskom okrese, od roku 2012 ako riaditeľ Gréckokatolíckeho formačného centra pre Rómov v Čičave. Od roku 2006 organizuje festival FESTROM, v rokoch 2010 – 2013 zriadil a zastrešoval Súkromné CVČ v Čičave pre rómske deti. V roku 2011 zriadil chránenú dielňu a v roku 2017 cirkevnú organizáciu – Gréckokatolícku rómsku misiu, ktorá zastrešuje prácu gréckokatolíckej cirkvi v rómskych komunitách. V rámci pôsobenia v Čičave organizoval vybudovanie pastoračných centier v obciach Čičava, Sol', Jastrabie nad Topľou a Hlinné. V roku 2019 zriadil Komunitné centrum Čičava. V roku 2020 vydal knihu o začiatkoch služby Gréckokatolíckej rómskej misie „Z osady do kráľovstva.“

Od roku 2020 pôsobí ako riaditeľ Krajského centra rómskej misie SAVORE SIGORD pri Prešove. V súčasnosti misijne pôsobí v obciach prešovského okresu.

MARIÁN SIVOŇ

Rímskokatolícky kňaz, Mgr. Marián Sivoň. Teológiu študoval v seminári na Spišskej Kapitule v r 1998 – 2004, kde aj v treťom ročníku začal chodiť do rómskej osady Dobrá Vôľa v Žehre. Najskôr tam bol gitaristom a postupne začal viesť katechézy pre rómske deti a mládež.

V roku 2004 ako novokňaz bol ustanovený za kaplána v Podolínci. Chodieval aj do Lomničky, ktorá bola spravovaná excurendo z Podolínce a rozbiehal tu misiu u miestnych Rómov. V Lomničke dnes žije cca 3500 Rómov. Pôsobil tam v r. 2004 – 2010. V r. 2007 prišli do Lomničky aj školské sestry sv. Františka.

Od r. 2015 je správcom farnosti Letanovce. V osade Strelník v Letanovciach postavil svojpomocne za pomoci dobrovoľníkov Misijné centrum Dobrý pastier – Lačo pastiris, ktoré bolo posvätené v r. 2019 diecéznym biskupom Štefanom Sečkom a kde sa dnes konajú rôzne duchovné a iné aktivity a podujatia v prospech miestnej komunity Rómov. Od r. 2007 je členom Rady KBS pre Rómov a menšiny. Momentálne pracuje na Rómskom katechizme, ktorého prvá časť už bola vydaná v spolupráci s Diecéznym katechetickým úradom a druhá časť sa momentálne pripravuje.

Editori: Renáta Ocilková, Štefan Orkuty

Autori: Bešenyei, P. – Mekeľ, M. – Sivoň, M. – Zábavová, S.

Jazyková korektúra: Mgr. Soňa Behúňová

Lektor rómskych modlitieb: Ján Hero

Tlač: Varínska tlačiareň

Vydané s podporou Nadácie Renovabis.

ISBN: 978-80-973057-2-7

 romovia.kbs.sk | **Rómske pastoračné diela**